

224

B. PETRICEICU-HAJDEU

RASVAN-VODA

DRAMA ISTORICA IN 5 ACTE IN VERSURI

EDITIA II

REVĂDUTĂ, INDREPTATĂ, ȘI ADAUSĂ CU ARII ROMĂNEȘCI
DE D. FLECHTENMACHER.

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA LUCRĂTORILORŪ ASOCIAȚI.

1867.

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

Cota..... 12772

5
12772

Biblioteca Centrală Universitară
București
Cota ~~12772~~ Dublet
Inventar ~~349722~~

166

(REPRODUCEREA PRIN PRESSĂ ȘI REPRESENTAȚIA PE SCENĂ, FĂRĂ
CONSIMȚIMENTUL AUTORULUI, SUNT OPRITE).

B.C.U. "CAROL I" BUCUREȘTI

C201602312

436858

PREFAȚA

Acastă dramă este, séu cel puțin aș fi dorit să fie, o producere literară, psihologică și istorică.

Din punctul de vedere literar, am avut a mă lupta cu dificultatea versificațiunii, sporită astă dată prin o altă dificultate și mai mare, anume aceea de a scri în limba românescă din secolul XVI, fără neologisme și fără inversiuni moderne.

În privința psihologică, mă îngreuiă varietatea caracterelor, ce le întrodusei în cadrul dramei mele : caracterul infocat, generos, eroic și impresionabil al lui Răsvan ; caracterul ambițios, imperativ și orgolios al Vidrei ; caracterul avar și laș al lui Sbierea, duo caractere de țeran românesc, personificate în Moș-Tănase și în Re-đașul ; în fine, nu sciū dacă am reușit, dar intenția mea a fost de a da fie-cărui personagiū, chiar și dintre cele mai secundare, câte o nuanță propriă și obiectivă.

În fine, în privința istorică, avui în vedere duo preocupațiuni de o potrivă importante : istoria epocii în genere, și istoria lui Răsvan în parte.

Din cronicarii noștri noi scim numai atâta, că finitul secolului XVI a fost unul din periódele cele mai oligarhice din annalele României. Acastă luptă de ură între boeri și popor, între cei avuți și cei săraci, între cei a-

pesați și cei ce apăsău, eu m'am încercat a o face pe cât se putea mai plastică în actele I și II. În zadar ar voi cine-va să mă acuse de alusiuni la actualitate : mai repet o dată, eu am voit a depinge aristocrația și democrația românească din secolul XVI, ér nici de cum măraiturile partitelor de astăzi. Afară de acesta, pentru a complecta tabloul istoric al epocii, am găsit loc de a schița unele instituțiuni și obicei, neatins de cronicarii noștri, dar conservate, din întemplantare, în documente, în legislația, séu în tradițiuni.

Cât privesce istoria lui Răzvan în speciă, repozatul Bălcescu scrise în *România Literară* o biografie foarte erudită a acestui brav aliat al lui Mihaïu. I-a scăpat însă din vedere duo împregiurări destul de interesante ; anume, de'ntéi că muma lui Răzvan fusese Româncă ; și al doilea, că Răzvan a fost pe lângă Aron-vodă nu agă, ci hatman, după mărturia lui Miron Costin.

În sfârșit, mă vor întreba uni : de ce n'am lăsat pe Răzvan să domnescă cincî luni, precum a domnit în realitate ? și de ce nu i'am permis a muri în țépă?... Răspunsul e lesne de făcut. Pe deo parte, într'o dramă cincî luni este un singur moment, ér pe de altă parte nemic nu póte fi mai puțin dramatic decât o țépă. Istoria ne spune în bloc, că Răzvan domni *forte puțin* și *muri într'un mod tragic în urma unei bătălie cu invasia polonă*; eî bine! opera mea nu contradice de loc aceste duo facte sintetice!

PERSÓNELE :

Răsvan, Țigan.

Vidra, nepóta lui Moțoc.

Sbíerea, boer bătrân.

Moș Tănase.

Başotă, mare vataş.

Ređaşul }
Vulpoiu } Hoři.

Hatmanul polon.

Minski }
Piotroski } Oficeri poloni.

Un boer ténér.

Un spion muscălesc.

Un cióban.

Un șoltuz.

Un copil.

Burgesii, búrgese,

hoři, ostași poloni, etc.

Acția se rapórtă la anii 1580—1595. Actele I, II
și V se petrec în Moldova; actele III și IV în Polonia.

ACTUL I.

UN ROB PENTRU UN GALBEN.

In Moldova aũ ceĩ micĩ despre ceĩ marĩ acest obicei de pier fãrã județ, fãrã vinã și fãrã sãmã. Singurĩ ceĩ marĩ judecãtorĩ, singurĩ pãrãșĩ și singurĩ plinitorĩ legĩ. Și de acest obicei Moldova nu scapã...

URECHIA, sub anul 1564.

Scena reprezintă o piață în Iași. În fund fațada unei biserice de stil bizantin bastard. Pe avanscenă, de 'nainte bisericeii, o p'etră. În laturii se zăresc edificii de arhitectura turcă.

SCENA I.

Moș Tănase (*ședând pe p'etră, cu capul p'ecat și cu desagi la picioare*); **Sbîierea** (*venind încet și numerând pe degete*).

TĂNASE.

Miluesce-mă, jupâne; nu 'ntorce privirea ta;
Pentru una, Cel ce vede cu îndecit îți va da!

SBÎIEREA (*oprindu-se*)

Ce spuî? Dece pentru una? O camătă de minune!
Inse alt-fel este fapta, ș'alt-fel în vorbă se spune...
Află dară că, dând una, n'o mai veđi, n'o mai găsești!

TĂNASE (*sculându-se și stând în fața lui Sbîierea*)

Miluesce-mă, jupâne, cu ce singur socotesci!
Un bănuț îmi va adjuge, că de trei ȝile în gură
N'am luat un pic de pâine, n'am avut o fărătură...

SBÎIEREA

De trei ȝile? Ce minciună!... Ș'apoi eă nu's vinovat!
Pentru mine e tot una d'ai măncat seă n'ai măncat!...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!... Bani'n v'ent nu se aruncă!
Decăt să cerșesci, măi bine ȝea toporul și la muncă!

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!... Nu cerșese un Român
Căt măi are 'n cap o țintă seă vre o nedejde 'n sîn!
Am lucrat și eă, jupâne, când avusei vitișore,

Ș'un pământ cât trage plugul, ș'o prispuliță la sóre;
 Dar veciniî, din rea pismă, la judecată m'aũ tras,
 Și acuma, vai jupâne! d'abia cu ȱile-am remas!...
 Copilașii plâng de fóme, trei băeți și o fetică...

SCENA II.

Tot aceia și Răzvan (*venind cu un aer distract și oprindu-se din dosul boerului*).

SBĪERIA

Tu ești un nebun de frunte! După ce nu ai nemică,
 Te mai apuci de prăsilă!... Auđi! Íți trebui copii!
 Un ném de calici!... Dă'mi pace!... Dúcă-se pela pustii!..

TĂNASE (*clătinând din cap și reaseđându-se*).

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vr'o ispită!
 (*Sbĭerea face trei cruci mari de 'naintea bisericeii și se depărtéză ȱanțoș, fără a băga de sémă, că i-a căđut o pungă din kimir*).

SCENA III.

Moș Tănase și Răzvan.

RĂZVAN (*aretând în urma lui Sbĭerea*).

Așa cruci evlavióse, așa fața umilită,
 Așa 'nchinări pré-plecate, până la brău și mai jos,
 Nu făcea nici sfântul Petre, nici chĭar Iisus Christos!...
 Bre! Jupânul ăsta crede, că drept la raũ o să mérgă,
 Pe când dracul după dĕnsul cu limba scóasă alérgă!...

(*face căți-va pași și ridică de jos punga*)

Aoleũ! O punguliță!... ba un săculeț cam greũ!...
 Íl va fi perđut jupânul cu frica lui Dumneđeũ...

(*strigă tare*)

Măi, opresce-te, jupâne!... Jupâne, stăi de m'ascultă!...

SBIEREA (*din afară*)

La naibă! Ți-am spus o dată, că nu'mi place vorba multă!
Un singur pas nu pot face fără să dau de vr'un calic!...
Fugă! N'am bani! Du-te incolo! N'am nemic, nemic,
nemic!

RĂZVAN (*cu ironie*)

N'are nemic sărăcuțul! Trebuie să'l creș!.. Prin urmare,
Omul neputând să părădă tocmai lucrul ce nu are,
Punga nu'i a lui? El însuși mi se lepădă de ea,
Iar alt stăpân nu s'arată... Să fie dară a mea!...

(*numără : unu... cinci... opt...*)

Galbeni doue-deci, din care cei găuriți sunt de veste,
C'or fi fost ei altă dată în salba unei neveste
Séu pe sinul unei puice dela țără... și apoi
Aū trecut prin jaf și silă în sacul unui ciocoi!...
D'ar avé banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune,
Pe cei albi i-ar face negri, ca cel mai negru cărbune!...
Nu! Eūnu vreū astă pungă!... Și chiar fόμε de mī-ar fi,
Pâinea, ce mī-aș cumpăra-o cu aști bani, m'ar otrăvi!...

(*Către Tănase*)

Moșule!

TĂNASE

Ce vreî?

RĂZVAN

Jupânul nu ți-a dat lescae frântă?

Uite! Eū iți dau o pungă!.. Scólă, moșule, și cântă!

TĂNASE (*considerând pe Răzvan cu atenție*)

De la un Țigan pomană ? nu !

RĂZVAN

Cum ?... Și p'acel boer

Pentr'o singură groșiță l'ai fi slăvit pân' la cer ?

TĂNASE

E Român, ori-cum . . .

RĂZVAN

Cîocoîul e Român ? Vai, ce ocară !

Te 'nșeli, moșule ! El este ori o pîtră, s'ou fiară,
Dar Român nu, nici o dată !... Mai Român, o da ! sum eu !..

Nu căta, că este ócheș și pãrlit obrazul meu,
Că și nóptea nu e albă, dar pãmêntul odihnesce,
Că și pãinea de sacară nu e albă, dar hrãnesce !. . . .
Ș' apoi, moșule, eu nu sum un Țigan de rënd, m'e jur !
Nu, nu, crede-m'e ! In peptu'mi bate-unsuflet de vultur !
Măiculița fu Romãncă . . .

TĂNASE (*cu mirare*)

Moldovencă ?

RĂSVAN

Se 'nțelege !

TANASE

Moldovencă ? Ce-auđ, Dómne !... Dar asta'i o fãrdelege !
O porumbița să aibe un bărbat cîoroiu . . .

RĂZVAN (*intrerumpênd*)

Taci, m'ai !

Că simțesc cum intră'n mine șepte-đeci de nãbãdai ! . . .
N'atinge țerêna mamei, că nu sciũ, đeu, ce-o să fie :

Nu măi răspund pentru mine, când sum coprins de mânia!.
 Eū nu sum Țigan... ți-am spus'o!.. Nu măi necăji!...
 Măi pe scurt, na, iată banii... plăcă o dată d'aci!

TĂNASE (cu despret)

Dela un rob nici voiu cere, nici voiu lua vre odată :
 Sórta mea e neferice, dar a ta e blăstemată !
 Să sciū c'oīu muri de fóme, mâna mea nu voiu păta
 Primind milă dintr'o mână, care nici ea nu'i a ta!

RĂZVAN

Eū rob ? Dar bată-te focul, eū sum slobod ca orī-cine!
 Kir Anastase vlădică, murind, m'a ȳertat pe mine,
 Și d'atunci, moșule, iată duo erne și trei verī
 Gust mândria d'avé aripī, ca o pasere în cerī !
 Sbor la stānga, sbor la drépta, ca voīosa ciocărlīă,
 Pe care n'o măi popresce ferecata coliviă!...

TĂNASE (indulcindu-se)

Ești Țigan pe jumătate, nu ești rob...

RĂZVAN

Asta'ī nemic!

Măi este ce-va ! Veđut'aī vre un Țigan gramatic ?

TĂNASE

Gramatic?... nu!... Să'ți spuīu verde, că n'am veđut
 pān'acuma!...

Gramatic în țera nōstră este om!.. chīar om!.. nu gluma!

RĂZVAN

Țiganiī sunt tot ce'ți place : șelari, ferari, potcovari...

TĂNASE (cu indignațiă)

Calăi...

RĂZVAN

Adecă, nu î vorbă, nici calăii nu sunt rari! *)
 Dar gramaticî, nu!.. Eî bine! află că eî avuî parte
 La monastire la Putna să 'nvêț tot felul de carte,
 Serbescă și romănescă, și ast-fel fuseî de mic
 La kir Năstase vlădică cel mai isteț gramatic!..
 Gramatic, moșule dragă!.. Acuma iewa dară baniî :
 Ți-am dovedit, că eî nu sum un Țigan ca toți Țiganii!

TĂNASE (cu sfielă)

Dar acești bani, măi băete, vor fi furați... nu-s ai tei...

RĂSVAN (iute)

Vor fi furați! Ai dreptate!... Vor fi furați de acei,
 Ce tot fură dela țeră, dela mine, dela tine;
 D'acei, ce mănâncă mîierea muncitorilor albine;
 D'acei, ce ne store vieța; ș'apoi unuî biet sărman
 Nu se 'ndură să î arunce în obraz un gologan!...
 Vor fi furați! Ai dreptate! Vor fi furați de acelea
 Javre, la cari omenescă este numai dora pelea,
 Iar sufletul cu dobândă e luat dela satan,
 Pentru ca să i se 'ntorcă mai murdar și mai viclen!...

TĂNASE (emoționat)

Bine, bine spui, băete!..

RĂZVAN (continuând)

Vor fi furați! Ai dreptate!
 Inse nu sum eî acela, care fur dela un frate!
 Mama, buna maiculită, ar tresări în morment,

*) TOPPELTINUS, *Origines Transsylvanor.*, ed. 2, Vien., 1762
 op. 6, p. 56. — BENKÖ, *Transsylvania*, Vindob., 1778, t. I, p.
 502. — MIRON COSTIN, *Letop.*, t. I, p. 231. — GRELLMANN, etc.

Dacă m'ar crede in stare a fura măcar prin gând! ...
 Ş'apoi judecă tu singur, nu fură nimeni in lume
 Pentru ca să dea la altul, fără să'l scie pe nume,
 Fără ca vr'o-dinióre să'l fi vădut unde-va,
 Fără ca din tótă punga să'si lase 'nceai o pară! ...
 Dar, deũ, nu mă tot aprinde! Ce să mai vorbim degiabă!
 Iată banii : mulţumesc, du-te şi cată'ţi de trébă! ..

(vădënd in doela lui Tănase)

Moşule! Să'ţi spuıu atâta : de-ar fi banii chıar furaţi,
 Copilaşii tei te-aşteptă goi, flămândi şi insetaţi!

TĂNASE *(luând punga)*

Bogdaprosti, măi băete! .. Ce păcat, ce reũ imi pare,
 C'un Ţigan póte să aibe un suflet atât de mare!
 D'ai fi Român, cale-vale! dar Ţigan... păcat! păcat! ..

(stringe desagũ şi se scólă)

Tat'-teũ va fi fost, băete, un ştrengar, un blăstemat,
 De s'a prins mâ-ta sărmană in linguşirile lui! ... *)
 Multe dragostea măi face pe faţa pământului!
 Dragoste! curat o bółă, ce de om când se lipesce,
 Pe Român mi'l ıigănesce, pe Ţigan mi'l romănesce,
 Tóte lucrurile 'n lume pune cu susul in jos :
 Ângerul urit se pare, dracul se pare frumos! ..

(vrea să plece, apoi se opresce)

Dar eram să uıt, băete, a te 'ntreba, cum te chıamă!

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chıema pe drăguţa mamă!...
 Muri an... ba nu! trăesce! trăesce 'n inima mea,
 Şi va trăi tot-d'a-una ca într'un légãn in ea! ...

*) HEIDENSTEIN, *Rer. Polonicar. lib. XII.* Francof., 1672,
 p. 315 : «Rozvanum quemdam, qui matre Valacha, patre ex eo
 genere hominum, quos Ciganos vulgo vocant, natus ...»

TĂNASE

Dumnezeu să te adjute, precum tu m'adjuți pe mine ;
 Țilele tale să fie tot țile lungi și senine ;
 Iar nevoea să dobore p'ori-cine'ți va fi dușman!...
 Remâi sănătos, băete!... Ce păcat, că ești Țigan!...
(plăcă, murmurând : Răzvan, Răzvan, Răzvan... apoi se întorce)

Scii ce? Mă-am luat de sémă...Nu'mi trebuie punga 'ntrégă!
 Mă-adjunge un singur galbén... Țeu așa, Răzване dragă!
 Măi sunt mulți săraci, și nu voiu ca eu să am de prisos,
 Pe când se sbuciumă alții, simțind cuțitul la os!...

(scotând punga)

Na!...

RĂZVAN *(cu desplăcere)*.

Dar moșule ...

TĂNASE

Ascultă, nu măi face vorbă lungă!
 Măi imparte tu ș'altora pâine din această pungă!...

(iea o monetă și dă punga lui Răzvan).

Fă cum eu îți spuîu , căci alt-fel , Țeu , nu primesc nici
 un ban!...

Acuma mă duc, băete!... Mare păcat, că'î Țigan!...
(ese).

SCENA IV.

RĂZVAN *(singur)*

Bietul om!.. Ce fuduliă! Ce apucături mărețe!
 Cine-va l'ar puté crede, că'î un împérat in sdrențe!...
 Ce despreț! Ce vorbe late!.. Tată-seu n'a fost Țigan!..
(se uită în gîur cu pață, apoi scóte din sîn o hărtiă).
 Lumea 'și bate joc de mine! Lumea ride de Răzvan!..

O să riđ și eú de lume! . . . Da! vom riđe fie-care!

Ea de mine cu trufiă, eú de dênsa cu turbare! . . .

(Iipescce hărtia de un stêlp și se retrage, pe când ușa bi-sericeii se deschide, eșind mai mulți burgesii și burgese)

SCENA V.

MAI MULȚI BURGESII ȘI BURGESSE.

(Burgesul I se opresce lângă placard, iar ceil-alți formează grupe.)

BURGESA I.

Uf! Nu mai staú pe piclóre de obosită ce sînt!
 Țeú , nu 'mí pré-place zăbava, fie locul căt de sfint!
 Părintele Ioniță este un preot cu minte ,
 Dar lungesce, vai! . . . Te face să fugi chîiar de cele sfinte!

BURGESA II.

E mai deștept popa Tacu dela sfântul Nicolaú;
 In duo vorbe ți-arată calea la iad și la raú;
 Ș'apoi îți dice : alege! — Și cu acésta sfêrșesce!
 De'ți place iadul séú raúul, cum vreí! el nu te silesce. . .
(Burgesul I, stând lângă placard, incepe a riđe cu hohot)

BURGESUL II *(abordând pe Burgesul I)*

Măi! Dar tu ce riđi acolo, singur, chîiar ca un smintit?
 Te scieam om de ispravă! Dórá n'ai innebunit?
 Spune, ce scrie acolo?

BURGESELE

Cine scrie și cum scrie?

BURGESUL III.

Nu cum-va iar vr'un noú cântec, riđend de biéta domnie?

BURGESUL IV.

Séú póte vr'o păcălélá pe vornici? pe logofeți?

BURGESUL I (*cu ironiă*)

Veniți, citiți, înțelegeți, și atunci o să vedeți.

BURGESUL II.

Esti nerod și pace bună! Eū nu's cărturar ca tine!

BURGESUL III.

Nici eū nu pré!

BURGESUL IV.

Ba eū de loc!

BURGESUL I.

Ha! ha! Nici unul?

TOȚI.

Nu, veđi bine!

BURGESUL I.

Vai de țeră!

BURGESUL II.

Tu citește!

BURGESUL III.

Esti dascăl!

BURGESUL IV.

E tréba ta!

BURGESA I.

Curénd! Curénd!

BURGESA II.

Đi o dată!

CELE-L'ALTE BURGESE

Nu măi putem aștepta!

BURGESUL I.

Fiind-că voi nu sciți carte; fiind-că voi faceți gură;

Și fiind-că, din păcate, a Românilui făptură
Este d'a fi mai obraznic, cine e mai nătăreū;
Mă-e milă de voi...

TOȚI

Ei bine?

BURGESUL I

Ei bine, voiu citi eū!

BURGESUL II

Citesce!

BURGESUL III

Da! da!

BURGESUL IV

Incepe!

BURGESELE

Ascultare! Ascultare!

BURGESUL II

Eū port lână în ureche! Rădică glasul măi tare...

BURGESUL III

Dar nu sbiera, că pe mine mă cam supără la cap...

BURGESUL IV

Măi în sfârșit, tu citește nici pré tare, nici pré slab!

BURGESUL I (*tușesce și apoi începe a citi*)

Frunță verde de năgară!

Decând domnesce în țară

Petru-vodă șchiop și slut,

De ris țara s'a făcut!...

TOȚI

De ris țara s'a făcut! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

BURGESA I

Petru-vodă schiopătează; dar slut nici de cum nu este!*)

BURGESA II

Ba e frumoșel la față, chiar ca Fătul din poveste!

BURGESII

Tăceți, găsceloră, o dată!

BURGESELE

Audi, obraznici! mojiți!

BURGESUL I

Orî me'ți asculta, séu alt-fel mă duc și vă las aici...

BURGESII

Ba nu!... Citesce! citesce!

BURGESELE

Noi găsce! Noi!.. Ce ocară!

BURGESUL II

Tăceți séu plecați!!

BURGESUL III

Firesce!

BURGESUL IV

Da, da! Afară! Afară!

BURGESUL I

Măi! Vreți s'ascultați séu nu vreți?

BURGESUL II

Negreșit! Ce măi întrebî!

BURGESUL III

Citesce! Haide! Tăcere!

*) Crusius; *Turco-Graecia*, Basil., 1584, p. 275. — Ham-
mer; *Gesch. d. Osmanisch. Reiches*; t. 3, p. 205.

BURGESUL IV

Ei bine! De ce nu 'ncepi?

BURGESUL I (*citesce*)

Frunză verde de năgară!
 Vodă dórme în cămară,
 Iar boerii tot furând
 Își fac trebele pe rënd!

TOȚI

Își fac trebele pe rënd! Da, da, da!
 Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

BURGESUL I (*citesce*)

Frunză verde de năgară!
 Norodul plânge și sbiară,
 Dar în cer și pe pământ
 Nu'l aude nici un sfânt!

TOȚI

Nu'l aude nici un sfânt! Da, da, da!
 Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

BURGESUL I (*citesce*)

Frunză verde de nă . . .

BURGESA I (*intrerumpénd*)

Îată! . . Iarăși frunză de năgară?
 Ce Dómne! Tot numai una?.. Par' că n'ar fi într'o vară
 Felurî de felurî de frunđe! . .

BURGESA II

Rosmarin séu bosuoc!

BURGESUL II

Pe semne, că la muîere limba nu'și află un loc!

BURGESUL III

Tăceți o dată, că'i poznă!

BURGESUL IV

O să vă luăm la gónă!

BURGESA I (*cu indignațiã*)

Audi't'ai, soro, vorbe!

BURGESUL IV

Bre! Dór' nu ve'i fi o dómnă!

BURGESA II

Și nici dumnéta un vodă, ca să ne batjocoresci!

BURGESUL I

Vreți să citesc mai departe? Nu vreți?

TOȚI

Ba da! Să citesci!

BURGESUL I (*citesc*)

Frunță verde de năgară!

Decât un domn de ocară,

Iar boeri mișei și hoți,

Mai bine la dracu toți!

TOȚI

Mai bine la dracu toți! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

BURGESUL II

Măi! Óre vorba la dracu să nu fie fórte grósă?

BURGESUL III

Nu, nu! Nicî decum! La dracu!

BURGESUL IV

La dracu ceî ce ne-apasă!

BURGESUL II

Fie și la dracu, totuși n'ar strica cuvinte dulci;
De pildă : la cel cu córne și cu códă să te duci;
Se 'nțelege că'i tot dracul, dar vorba e mai cïoplită...

BURGESUL I

Ba cu córne și cu códă póte să fie ș'o vită!
Mai bine dar drept la dracu!

BURGESUL III

Mai bine, pre legea mea!

MAI MULTE VOCI

Ho! Incet! Vine vatavul!.. Să nu dăm de vr'o belea!

BURGESUL I

Sosesce, nenorocitul, tocmăi când vorbiam de vite:
Se'ntêmplă câte o dată vorbe fórte nimerite!

SCENA IV.

Tot aceia, Bașotă, mai mulți slujitorî.

BASOTĂ

Ómenî bunî! Ce stați aice? Ce este? Ce v'ați oprit?
Cu ce scop?.. A! o hărțiă!.. Să vedem, ce ați citit?

BURGESUL II

Ia, o poruncă domnescă...

BURGESUL III

O cazaniă...

BURGESUL IV

O rugă...

BASOTĂ

Slujitorî! să fiți cu pață, ca nici unul să nu fugă...
Sum sigur, că este éráși vr'un cãntec nerușinat! (*)

BURGESUL II

Ba nu, deũ!..

BURGESUL III

Nu mãi citește!

BURGESUL IV

Fórte reũ ne-am încurcat!

BASOTĂ (*apropiãndu-se de placard și silabizãnd : frun... frun-
dã... verde... de nãgarã... de când... dôm... dom... domnesce...*)

Cum ? Impotriva domniei ? Impotriva stãpãnirii ?..

Voi toți sunteți la o-l'altã pãrtași aĩ nelegiurii!

Vẽ am în mãinele mele!.. Vi-ĩ dragã vięta seũ nu?

Spuneți'mĩ dar adevẽrul ! Iute!.. Mãi, respunde tu!

(*apucã de pept pe Burgesul II*)

Tu aĩ o fața cam próstã : fruntea jos, gura cãscatã,

Sembele cele mãi bune d'o inimã nesticatã...

Pune dar mãna pe cuget, și spune'mĩ, cine a scris

Acest cãntec, ce cutedã pe vodã sã'ĩ iewa în ris?

BURGESUL II (*tremurãnd*)

Iartã-mẽ, jupãn vatave... mãria ta și stãpãne...

(*) În pravila lui Vasile Lupul, publicatã în 1643, dar basatã pe materiale mult mãi vechi, se prevede deja pedepsa pentru «cela ce va scrie versurĩ seũ va scõte cãnteceĩntru ocarã cui-va...» Veđi MISAIL, *Epoca lui Vasile Lupul*, p. 54. — E remarcabil, cã asemenea satire aũ fost familiare strãbunilor noștri chĩar în timpĩ cei primitivi aĩ Romei; dovedã cele XII Table: «qui malum carmen incantasset...»

Eū nu sciū nemic... deū nemic... de nu'ī aṣa, să fiū
cāne!...

Eū am sosit acuṣica... Sum om'ul cel m'ai smerit...

Eū nu sciū carte, jupāne... Nu eū, altul a citit...

RASOTĂ

A citit? Care anume? Cine a citit? Arată!

BURGESUL II (*arătând la Burgesul I*)

Acesta, jupān vatave... chiar acesta!... uīte, iatā!..

BURGESUL I

Da, da! Cam aṣa, jupāne!.. Ce să ȃic! Eū am citit!

Dar, deū, nu de bună voe: tot dumn'elor m'aū silit... .

Cercetēzā Ńi întrebā... Nu sum eū cel cu pricinā!

A citi cānd nu te lasā, nu creȃ să fie vr'o vinā!

SCENA VII.

Totū aceīa Ńi Rāzvan (*amestecāndu-se Ńn grupa burgesilor*)

BASOTĂ (*cātrā popor*)

Ōmeni bunī! Acuma darā, ca să v'ȃd ce'ī de fācut,

V'ȃ m'ai Ńntreb, cum anume a citit acest limbut?

BURGESUL III

A citit moldovenesce...

BURGESUL IV

NegreŃit! Cum se citeŃe!

BASOTĂ

Nu e aci Ńntrebarea. Eū sciū, cā moldovenesce!

Dar citit'a Ńre Ńute? Fār' a se impedece?

ŃnŃirat? Limpede? Neteȃ? Repede? Cu foc?

MAI MULȃI

Da, da!

C 201602312
- 344.422

BASOTĂ (cătră Burgesul I)

Cu foc, hoțule?.. Eî bine! La asta ce'mî vei responde?
Cu foc? Auđ!..

BURGESUL I

Hoț, jupăne! Eü nu vreü a më ascunde!
Am citit cum se cuvine; că döră nu in zădar
Am tot învățat la buche! Sum dascäl! Sum cărturar!

BASOTĂ (mânios)

Obraznicule! Cum, Dómne, nu ți-e greü? Nu ți-e rușine
Să'mî spuî tu aste palavre? Să vorbescî astfel cu mine?..
Eü! eü vataul cel mare! më 'nțelegî, cine sum eü?
Măna dréptă a lui hatman, carele la rëndul seü
Este și el măna dréptă a lui vodă . . . Prin urmare,
Vreü să'ți spuü, cap fär' de crierî! că eü, vataul cel
mare,

Eü nu pocü citi pré iute cea ce un altul a scris!
Ș'apoî tu! tu s'o poți face? Ar fi un lucru de ris!
Un dascălaș, o nemică, tu să më 'ntrecî chîar pe mine?
Acésta'î peste putință! acésta nu se cuvine!..
Decî, judecata e scurtă. Este fórte vederat,
Că tu ești fórte obraznic și ești fórte vinovat.
Tu ai scris cãntecul ăsta! Te vëd eü după spręcénă!
Tu ai un nas ca de vulpe, ai o bärbiă viclénă,
Ochî micî, buză subțire . . . chîar un chip de fariseü!
Veđî, că te cunosc? Pe mine a më 'nșela este greü!..
Slujitorilor, luați'l! E bun de spëndurătóre!..

RĂSVAN (cu naivitate)

Mai stați! De ce așa grabă? Turcî, Tătari sunteți voi
óre,

De vë arëtați in dată gata a ne spëndura?..

Jupăn vataș, mână dreptă! Mă rog, nu te supăra! . . .
 Să fie ore cu cale, pentr'o gólă secătură
 Să spênđuři așa de lesne un puu de om? o făptură? . . .

BASOTĂ (cu furiă)

Țigan! Cíoră! Faraóne! . . .

RÁZVAN

Fie tóte cum veși vra,
 Dar pe bítul om, jupăne, íértă'l! nu'l mai spênđuura!
 El nu'í Faraon, nu'í cíoră; e Român, íți este frate . . .

BURGESÍ

Are dreptate Țiganul! Țiganul are dreptate!

BASOTĂ

O să'l ínvêț eu dreptate! Să mă 'nfrunte un netot? . . .
 Băeți! P'amêndoí luați-í! Spênđuurați-í bot la bot!

RÁSVAN

Deú? Ce spuí? Așa'í povestea? De minune! Fórte bine!..
 Atunci lăsați dar pe dascál și luați-mé pe mine!
 El nu'í vinovat, sármanul; cãntecul l'am făcut eu;
 L'am scris, l'am lipit, și pace! De nu'í bun, ímí pare
 reu! . . .

Ce priviți așa la mine? Dórá nu's o arêtare!

MAÍ MULȚÍ

Tu aí scris?

RÁSVAN

Chíar eu, veđí bine!

BASOTĂ

Lucru vrednic de mirare!
 Un Țigan să serie stihurí, eu n'aș fi cređut!.. Ce'í drept,
 Mutra ta par' că arată ce-va ager și deștept . . .
 Vrea să dícă, ș'acea doină din septemăna trecută? . . .

RĂSVAN (*intreci umpënd*)

Frunză verde maieran,
Logofetul e viclén . . .

Da, da, jupăne vatave! Tot de mine e făcută! . . .

TOȚI

Bre!

BASOTĂ

Ciudat! să scie carte un blăstemat de Țigan!

RĂSVAN

Ba pôte că 'ntrec, jupăne, pe mulți boeri din divan . . .

BASOTĂ

Slujitorî! lăsați pe dascăl, măcarcă eă cu arcanul
Pê toți dascălii aș prinde ș'aș spëndura cu toptanul;
Căci ei resvrêtesc norodul, ei învêță pe cei mulți,
C'ar fi bine ca boeriî să umble goi și desculți;
Și chiar ăst Țigan n'ar merge astăđi la spëndurătore,
Să nu fi fost nici un dascăl, ca să'l învețe scrisóre! . . .
Cată dar, dascăle, cată! Ai scăpat cum ai scăpat,
Dar păzesce-te de mine, c'o să daă de vr'un păcat! . . .(*)
Acuma tu, Faraóne, respunde'mi de o cam dată,
De ce te-apuci tu d'o trébă oprită și neiertată?
O faci óre de la tine, seú cine-va te-a fi pus?

RĂSVAN (*cu bunomiă*)

Apoi dă, jupăn vatave, unu'i jos altu'i sus!
Dumnéta mereú tot spënduri ș'astfel trăesci boeresce,

(*) Veđi opinia lui Ștefan Tomsa despre ómenii cei învêțați în **Miron Costin**, *Létop.*, t. I, p. 231: « Pentru un diacon, ce era foarte de trébă de scrisóre, s'au rugat boeriî să'l ierte, că este cărturar bun. A respuns Ștefan vodă: ha, ha, ha! mai cărturar de cât dracul nu este altul! și tot l'a omorit și pre acela.»

Eû fac cîntece și doine, ca să'mi petrec țigănesce ;
Fie-care cu ce pôte! . . Nu este dat ori-și-cuî
Dreptul d'a ucide ómeni in mijlocul tîrguluî! . .

(*se scarpină la cap*)

Ș'apoi acest drept, jupăne, uîte! de mi s'ar da mie,
Eû n'aș ucide nici unul, ca să pócîu ierta o mie!

BASOTĂ (*surîdînd*)

Șiret Țigan! . . Nu e lesne a ierta p'un osăndit!
Fapta, ce tu ai făcut'o, este un lucru cumplit!
A necinsti cărmuirea, a nesocoti divanul,
Pôte numai dóră vodă, seû mǎria sa Sultanul! . .

(*după o pauză*)

Cu tóte astea, o lege, un vechîu și sfânt obiceiû,
Te-ar scóte din gura morțîi... Ești însurat seû holteîu?

RĂSVAN

Nu sum însurat, jupăne . . .

BASOTĂ

Mare noroc! Ești ferice!

Aî puté să scapî cu țile! . . Este o lege, ce țice,
Că de osăndă se iértă, pe cine'l vrea de bărbat
O copilă, o fecîoră, un suflet nevinovat . . .
Așa este obiceiul, datina cea strămoșescă! *)
Acuma remăne numai vr'o fată să se găsescă . . .

(*cătră burgese*)

Pintre voi nu este óre?

FATA I (*ese înainte, complimentând*)

Sum eû.

*) Acest sublim obiceiû a fost în Moldova pîncă la începutul secoluluî nostru, după cum pot mărturi bătrîniî. - El se pare a fi o reminiscență a supremeî venerațîniî, ce avusese anticîi Romanî pentru virginitate.

FATA II (*ese înainte cu mâinele în solduri*)

Și eă.

BASOTĂ

Minunat!

Sunteți fete cum se cade? Nu'i așa? De măritat?

FATA I

Negreșit!

FATA II

Fără 'ndoelă!

BASOTĂ

Pré-bine. Spuneți'mi dară,

Care dintre voi, de milă, nu va lăsa ca să péră

D'o mórte grea și grozavă p'acest băét priceput?

Însuși eă voi face nunta, după cum am mai făcut.

M'eți fi ciraci...

FATA I (*tăsând ochii în jos*)

Iertăciune! Eă una nu vréu, jupăne!..

Un bărbat Țigan!.. O Dómne!.. Cum se póte!.. E rușine!

FATA II (*cu mândriă*)

Și nici eă!.. Feréscă Sfântul!.. O coțofană! un rob!..

S'adjung de povestea lumii! Eă, fată de potropop!..

RĂSVAN

Așa? Atunci de ce dară ați eșit voi améndoue,

Cu atăta fuduliă, ca să ne respundeți noúe,

Cântând din tobe și surle, că sunteți de măritat?

FATA I (*cu confusiă*)

De ce!.. așa!.. să se scie!..

FATA II (*cu insolentă*)

Ce Țigan nerușinat!

RĂSVAN (*cătră popor*)

Măi! Le-ați anđit cu toți delă mic și pân' la mare!

Aşa dar d'acum 'nainte să scii bine fie-care,
 Şi să mai spuneţi ş'altora, spre sciinţa tuturor,
 Dela Nistru pân' la Munte, că cine sunt dumnélor!
 Fete de ném şi de cinste, ce-ar vrea bărbaţi să-şi gă-
 sescă...

Iar dumnéei mai cu sémă, o fată potropopescă!

(Toţi rîd cu hotote)

SCENA VIII.

Tot accia şi Sbîerea

SBÎERIA (intrînd)

Ce ómeni lipsiţi de minte! Să rîdă chiar de prisos:
 Fără dobîndă, degîaba, fără nici un folos!

RĂZVAN (cu melancoliă)

Ai veđut, jupân vatave, că nu este fată 'n lume,
 Care să nu s'oterască auđind de al meu nume!..
 E frumósă acea lege, ce íertă p'un vinovat,
 Dacă póte să'l íubescă un ánger fără pecat;
 E frumósă acea lege, care scie, că o cétă
 Se perde, când o strábate o rađă de diminétă;
 E frumósă acea lege, care crede, că nu'í reu
 Omul ales d'o fiinţă, curată ca Dumneđeú!..
 E frumósă acea lege... dar nu este pentru mine,
 Precum într'o florăriă nu'í loc pentr'un mărăcine!..
 Eú Ţigan! eú... o, jupáne! Decât tot vai şi amar,
 Mai dulce'í spîndurátórea! Nu mai aştepta 'n zadar!..

*(In acest interval Sbîerea, zărind capétul pungei, eşit din
 cămaşa lui Rázvan, se pipăia cu îngrijire la kimir)*

BASOTĂ

Pentru cea de 'ntéfu greşélă mórtea 'n stréng ar fi pré-
 mare...
 Slujitori! de o cam dată duceţi'l la ínchisóre!

SBĪEREA (*smulgând punga din sînul lui Răzvan*)
Sacul meu, jupân vatave! . . . Iată, săculețul meu!

(*se pune a numera banii*)

BASOTĂ (*cu asprime, către Răzvan*)

Cum? Așa să fie ore? Ai furat? Tu? . . .

RĂZVAN (*cu liniște*)

Ba nu eă!

BURGESUL II

Țiganul la mal se 'nnecă!

BURGESUL III

Țiganul își dă în petec, *)

BURGESUL IV

Di căi un Țigan, și pace!

BURGESELE

Un ticălos! Un desmetec!

SBĪEREA

Aă fostă doăe-đeci de galbeni. . . D'abia noăe-spre'ci mai
sînt! . . .

Unde'i unul? unul? unul? . . . Să mi'l dai de sub pămēt!

BASOTĂ

Unde'i galbēnul, Țigane?

SBĪEREA

Un gălbēnaș ca un sōre!

Strălucitor, fără găură, ferecat. . . M'auđi tu ore?

BASOTĂ

De ce nu respunđi, Țigane?

SBĪEREA

De ce mă nenorocesci?!

*) O mulțime de asemenea proverbe și anecdote despre Țigani, veđi în **Anton Pann**, *Povestea vorbii*. O colecția și mai numerosă posedă în manuscris d. Fundescu.

RĂZVAN

Apoi de!.. Iertă, jupâne!.. Galbenu'ți nu'l mai găsesci!..
In locu'i este o pâine într'o colibă săracă...

SBIEREA

Eū nu te'nțeleg! Eū nu sciū!.. Scóte-mi'l din pétră sécă!

BASOTĂ

Țiganul e pré-obraznic. Am fost cu dēnsul pré-blând.
Slujitorilor, luați'l! Spēndurati'l mai curând!

SBIEREA (*îute, apucând pe Basotă de mână*)

Maī stâi, jupâne vatave! Nu te grăbi! Maī așteptă!..
Spēndură'l, dar maī 'nainte fă-mi o judecată dréptă!

BASOTĂ

Ciudat, boerule dragă! Apoi ce vrei să'ți fac eū?

SBIEREA (*cu aprindere*)

Cum ce? Vreū sfânta dreptate!.. Cum ce? Vreū galbē-
nului meu!..

Uitat'ai pravila țerei? obiceiū? canóne? lege?..

BURGESUL I

In ce gură 'ncepu legea!

SBIEREA (*gesticulând*)

In gura mea, se 'nțelege!..

Jupân vatave, ascultă!.. Nu mă lăsa păgubaș!..

Séu Țiganul să'mi întórcă acel galbēn... gălbēnaș....

Ori de nu; atuncī, jupâne, stăpānu-seū să'mi plătéscă!..

Așa este obiceiul! pravila moldovenéscă!

BASOTĂ

Al cui ești tu, măi Țigane? Cine e stăpānul teū?

RĂZVAN (*cu mândriă*)

Sum Țigan iertat, jupâne : Țiganul lui Dumneđeū!

SBIEREA (*cu bucuriă*)

Iertat? Cu atât maī bine! Dup'a legiū glăsuire,

Să mi'l dai rob ch ar pe densus în loc de despăgubire!..
 Aşa'î, jupâne vatave!.. Pravila Țice curat :
 Furul se dă aceluia, dela care a furat! *)
 Dă-mi'l rob...

RĂZVAN (cu gróză)

Eû rob ?

SBĪEREA

Firesce !

BASOTĂ

Adecă, ori-cum să fie,
 Vreî, boerule, să'l capeți fórte eftén în robie.
 Scii c'un Țigan chîar de lae se plătesce ori-și-când
 Peste duo-deci de talerî, pe când ăsta nu'î de rînd :
 E frumos și scie carte...

SBĪEREA

Scie carte ?

BASOTĂ

Scie bine.

SBĪEREA (cu mulțumire)

Tocmai așa rob îmi trebi! Este tocmai pentru mine!

*) Acest obicei a esistat deja în pravila cea perdută a lui A-lexandru cel Bun, precum arétă un călător, care a trecut prin Moldova în anul 1420. Veđi *Voyages et ambassades de Mes-sire Guillebert de Lannoy*, Mons, 1840 : « les larrons jusques à neuf furent prins et à moy livrez, la hart au col . . . » Pasagiul întreg l'am reprodus în *Archiva Istorică*, t. 1, p. 129—130. În documente scrise romănesce acésta se numesce « a da pe fur de grumaz. » — Origina obiceiului se rapórtă la legisiația romană din cele XII Table. Veđi *Gaius*, *Comm.* II, § 189 : « liber verberatus addicebatur ei, cui furtum fecerat . . . »

Îmi va ține catastișe, socotelii și daraveri! . . .
Așa este legea țerrei . . .

BURGESUL I

Cea făcută de boeri!

SBÎEREA

Nu știu de cine-i făcută, dar știu că-i forte cu cale!

BASOTĂ

Atuncea se schimbă treba . . . Să-ți spu verde dumitale ,
C'aș avé și eă nevoe d'un Țigan așa de rar,
Cam cutedător, cam țațoș, dar deștept și cărturar.
Nu 'nțeleg, nu pocău pricepe, și nu voău, ca el să fie
Bună pradă pentr'un altul, pe când îmi place și mie! . . .
Deci, iți daă eă acel galbăn, și robul va fi ăl meă.

SBÎEREA (cu înțelă)

Nu, jupăne! Nici o dată! Nu, nu, nu! Nu vreă! Nu vreă!
Vinovatul să 'mă plătescă! Nu altul! Nu oră-și-care!

BASOTĂ

Boerule! scii pré-bine, că sum vata vul cel mare . . .

SBÎEREA

Dec! și eă la visteriă am fost ftori-camaraș!

BASOTĂ

Boerule! Află însă, că postelnicul mă-e naș . . .

SBÎEREA

Dar apoă și eă, jupăne, cu logofetul sum rudă!

BASOTĂ

Boerule! Nu m'aprinde!.. Mă faci să plesnesc de ciudă!..

SBÎEREA

Plesnesce! eă nu te'mpedec!.. Dar Țiganu'i tot al meă!..

BASOTĂ

Boerule ! Tacî din gură, că mă fac leu-paraleu !..

RĂZVAN (*cu amărăciune, către popor*)

Câinii osul ca s'apuce, corbiî stêrvul ca să'mpartă,
Boeriî ca să robescă, unii cu alții se cêrtă !..

BURGESUL I

Așa este !

TOȚI (*cu sgomot*)

Așa este !

SBIEREA

Îi veđi, jupâne vata !

Taie-î pe toți ! Nimicesce p'acești mojiçi cu nărav !
Dar pe Țigan dă-mi'l mie !

RĂZVAN

Stați, boeri ! Vorba'î degiabă !

Nu me'ți robi voi pe mine ! Mă jur că nu ! Mai de grabă
Veți pune 'n lanțuri furtuna cu tunete și cu ploî
Decât s'adjung eü vr'o dată rob la unul dintre voi !..
Jupâne ! Eü cer osânda. Spênđurătórea m'astăptă.
Mî-am bătut joc de domniă : e cea mai grozavă faptă !..
Cine-va póte să riđă de sfinți și de Dumneđeü,
Dar de vodă, nu... Eî bine!.. Voesc să'mî dai ștrên-
gul meü !

BASOTĂ

Slujitorilor, luați'l !.. Ba nu !..

(*luând pe Sbierea la o parte*)

Boerule dragă,

Se uîtăm cêrta ! Pe cinste, a fost o glumă, o șagă,
Un nemie !.. Dumnéta, frate, cu logofêtul ești ném,
Și, chiâr la logofeția, eü o judecată am

Cu nesce ređași... Un petec... Nu'î tocmăi un lucru mare...
Mă 'nțelegi... Să fim prieteni... O pricină de hotare...
(se strîng de mîini cu afectațiã)

RĂZVAN *(irritat)*

Ce mai așteptați voi dară? Ce stați? Ce vă mai gîndiți?...
Calăi, ce pe robî ucideți, pe cei slobođi îi robiți!...

BASOTĂ

Slujitori! Dați'mi afară tóte aste guri cãscate :
A vedé trebele țerei d'aprópe nu li se cade !

*(Slujitorii gonesc pe burgeși și burgese, carî se depărtézã
cu nemulțumire)*

BURGESUL II

Lasă-mé, jupân vatave, să vėđ Țigan spëndurat!

CEI-L'ALȚI

Și eú! și eú!

SBIEREA

Ba afară! afară, ném blăstemat!

SCENA IX

Tot aceia, fără burgeși și burgese.

BASOTĂ

Așa! Acum suntem singurî!... Nimeni nu'mi mai stă
la spate,

Ca să țipe că'î dreptate séu că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucați p'acest Țigan!

RĂZVAN *(cu liniște dându-se în mînele slujitorilor)*

Mé las eú singur, jupâne!

BASOTĂ

Tréba merge găitan!...

Legati-mi'l și să'l duceți drept...

RĂZVAN (*pe când slujitorii îl legă*)

Drept la spendorătore!

Un om, ce vrea om să fie, decât rob mai bine móre!...
Ș'apoi mórtea'i inviere pentru cel desprețuit!

SBĪEREA (*cu îngrijire*)

Pecat! Vorbesce 'ntr' aiurea!... Să nu fi innebunit!...

BASOTĂ

Prietene! Iea'ti Țiganul, și să aibi de densus parte...
Duceți'l drept la boerul!...

RĂZVAN (*sbucimându-se cu desperare*)

Cum? Eă rob? O, moarte, moarte!!

Finele actului I

ACTUL II

RESBUNAREA

Tiganul și clăcașul
Aū fost gândirea mea;
Stăpānul, arendașul,
Și legea lor cea grea...

C. BOLLIAU.

Scena presintă un crâng în codrul Orheiului în Besarabia nordică. În fund se vede pe 'ntre arbori un perêu, curgând de pe o stâncă, iar pe avanscenă un trunchiu, resturnat în chip de laviță.

SCENA I.

Maî mulți hoți (*lungiți pe erbă*)

HOȚUL I

Ian spuneți'mi, ce să facem, ca să maî trecă din vreme?

HOȚUL II

Să facem ce face frunța, când prin codru vântul geme;
Orî să facem ca izvorul, când aruncă unda lui,
Scăperând argint din spume, pe verdêța codrului;
Séu se facem ca securea, când feru 'n copaciu lovesce,
Și copaciul nu se lasă, luptându-se bărbătesce!
Frunța, securea, izvorul, tôte ne cântă cu dor:
Să cântăm și noi ca frunță, ca secure, ca izvor! . .

HOȚUL III

Să trăesci! Așa îmi place!

HOȚUL I

Dar cine din noi să cânte?

HOȚUL II

Cine? Maî încape vorba! Cine arde maî ferbinte!

REȚAȘUL (*sculându-se*)

Eă.

TOȚI

Da! Să cânte Rețășul!

REȚAȘUL

Jalea mea o să vă spuîu,

Ca să-mi șterg plânsul cu plânsul, cum se scóte cuíu cu
cuíu!..

Dar ce ȃice! nu sum eú singur, care suferé și plânge;
Nu sum singur eú, pe care doína mea îl va atinge;
Tot ca mine varsă lácrimí, despuíatí și nevoíășí,
Toí aceí ce 'n ȃera nóstră se mândresc a fi reȃășí!
Toí aceí ce, ca o móște, pástréză în sín urice,
Putreȃite de vechime și 'n carí cu fală se ȃice,
Că strámoșii lor, în lupte ríurí de sânge versând,
Aú câștigat ca resplată câte-o brazdă de pámént!..
Tune, fulgere, trásnescă cu potopul și pojarul!
Mult mare mí-este mánia! mult mare mí-este amarul!..

HOTUL I

Eú am auȃit, bádită, cum că și pe la Muntení
Ar fi reȃășí ca ș'aí nóștri, numiȃi acolo moșnení...*)

HOTUL II

Sunt și 'n Ardél, mái fártate; ba și 'n ȃera unгурescă!
Le ȃice kinejí, dar este chíar ó bréslă reȃășescă! **)

REȃAȘUL

Apoí orí-unde să fie, tot ó sórtă, tot un drac!
Tot vecinii îi ínșelă, tot vecinii îi desbrac!
Vecini de ceí cu putere, cu caftane aurite,

*) Reȃăș și moșnen sunt sinonime în totă puterea cuvântului.
Reȃăș derivă dela *redire*, verb juridic, care însemna la anticíi Romaní moștenirea averii teritoriale în marginile unei singure familie. Veȃi *Terentius* și *Donatus* ap. *Heineccium*, *Antiquitates Romanae jurisprudentiam illustrantes*, Argentor., 1734, t. 2, lib. 3, tit. 1, § 1. p. 11. — Din *redire* s'aú format *haereditas* adecă moștenire în genere, și *haeredium*, un petec de câmp.

**) *Puscar*, *Disertaȃ. despre împărȃirea Ardélului*, p. 15, 16, etc.

Numai fir, numai mătase, numai cu samur blănite!
 Vecini dintr'aceia care, cu o vorbă, c'un cuvînt,
 Un sat întreg, plin de viêtă, îl prefac într'un mormînt!
 Vecini, dintre cari acuma de vîd vre unul, mi'l spintec,
 Și tot zimbesc spintecându'l...

HOTUL III

Dar tu ai uîtat de cântec!

REZAȘUL

Ba n'am uîtat! Am vrut numai să'mi puîu sângele în
 joc,
 Vorbînd de trecut, ca ast-fel să pocîu cânta mai cu foc!

(își drege glasul, își apasă cușma pe frunte, și cântă)

Frunță verde de salciă!
 Bat'o scârba ređășiă!
 Eû credeam că'i boeriă,
 Și'i curată caliciă!
 Anî întregi m'am judecat,
 Sănătatea mi-am mîncat,
 Și nimic n'am căștigat!
 Eû umblam la judecată,
 Copii 'mî plîngeaû pe vatră,
 Nevésta'mî era uîtată!
 Dar acuma Dumneđeû
 A făcut pe gîndul meû,
 Ca să'mi mai resbun și eû!
 Pentru dalba haîducîă,
 Pentru mîndra voîniciă,
 M'am lăsat de ređășiă,
 S'am ales judecători
 Cei stejari nestrîmbători,
 Ca să'mi fie frățiori!

TOȚI (in cor)

Numai codrulețul drag
 Dă dreptate la sărac!
 Numai arcul după spate
 Dă săracului dreptate!

HOȚUL I

Ți, Rețașule, nainte! Ți 'nainte! Nu mai sta!
 Ca să știu că pere lumea, tot cu drag te-aș asculta!

HOȚUL II

Ți 'nainte! Ți 'nainte! Să te-auză sfântul sóre!

HOȚUL III

Uf, uf, uf! Reu mă frământă!

HOȚUL IV

Mi-e și cald! mi-e și recóre!

REȚAȘUL (îea arcul în mână și cântă)

Frunză verde lemn sucit!
 Și de când m'am haiducit,
 Dragu-mi 'i drumul cotit
 Și de umbr'acoperit!
 Când ved pe ciocoiu viind,
 Mă fac bróscă pe pământ,
 Îmi așed săgéta'n vânt,
 Și mi'l ieau la căutare,
 De la cap pôn' la picíore,
 Fără ah, fără cruțare!
 Și chitesc, și socotesc,
 Și cuget, și mă gândesc,
 Pe unde să'l nemeresc!
 La rețedul pěrului,
 Din dosul ișlicului,
 Unde'i greu ciocoíului!...

TOȚI (*în cor*)

Las'să móră ca un câine,
Că mult te-a căznit pe tine!
Las'să móră ca o fiară,
Că mult geme biéta țeră!... *)

SCENA II.

Tot aceia, un boer tēner și un cĳoban, apoi Răsvan.

HOȚUL I (*săvind în picĳore*)

Un boier aice'n codru!

CEI-L'ALȚI (*sculându-se și apucând armele*)

Un căftan!... Suntem trădați!...

CĳOBANUL

Liniștiți-vē, că dóră mă cunósceți... suntem frați!
Eū vi'l aduc pe credință : eū sum kezaș și povată!...
Voĳ aveți lipsă de galbeni, el are lipsă de brață...

BOERUL

Care este capitanul?

RĂSVAN (*ceșind dintre arbori*)

Ceți trebuie? Ce poftesci?

BOERUL

Pe capitan...

RĂSVAN

Capitanul sum eū; dar tu cine ești?

BOERUL (*cu mirare*)

Dumnéta? Așa să fie? Dumnéta biciul de spaimă,
De care se teme țera?..

*) Doĳna Ređășului am cusut'o din fragmentele cântecelor naționale, publicate de D. Alexandri în *România Literară*, suplem., p. XIX și XXIII.

RĂSVAN

Numai cei rei să se teamă!

BOERUL

Dumnéta Răsvan?..

RĂZVAN

Ei bine, acum scii cine sum eu;
Spune-mi dar și tu, jupâne, cum este numele tei?

BOERUL

Nu'i vorba de nume...

CİOBANUL

Lasă! ți-oiu spune eu, capitane!

Din botez Văscan îi dice, iar după poreclă Gane;
Feciorul lui Osip Gane, ce fusese căminar...

BOERUL (*cu impacientă*)

Eu n'am venit în pădure, ca să vorbim în zadar!
Lucrul, carele m'aduce, trebuî isprăvit în dată...
Nu'ncape nici o zăbavă... Afli, că iubesc o fată...

RĂZVAN (*întrerumpend*)

Atunci du-te la vr'un popă, dintre cei ce pentr'un zlot
Cunună sora cu frate și mētușă cu nepot!
N'ai ce căta pe la mine, preoțit de cruda sörte
Ca să cunun d'al de tine numai cu duhul de mörte!..
Așa dar plécă, jupâne; plécă, vesel c'ai scăpat!..
Inse, d'ai venit aice cu vr'un scop inveninat!..

(*pune mâna pe pumnar*)

CİOBANUL

Nu'l speria, capitane... Boerii sunt slabi la fire:
La ei haîna, mintea, fața, inima, totu'i suptire!..

RĂZVAN (*liniștindu-se*)

Urméză'ți vorba, jupâne. Te-ascult...

BOERUL

Apoi îți diceam,

Că iubesc pe ore-cine, firesce fătă de neam.
 Din nenorocire inse, ea n'are mamă și tată,
 Și unchiu-sei, vrând s'apuțe o avere insemnată,
 S'a hotărît s'o închișă călugăriță la skit...
 Ce faptă neomenosă! Ce lucru neaușit!..

RĂZVAN (*cu ironie*)

Sărmana!.. Dar zestrea'î mare!.. Iubesci pré-mult
 pe orfana?..
 Sărmana!.. Morî după dênșă!.. O vreî cu zestre?..
 Sărmana!

BOERUL (*dând lui Răzvan o pungă*)

Îată trei sute de galbeni. Alți trei-sute, și mai mult,
 O să'ți aducă ciobanul, când lucrul va fi făcut...

RĂZVAN

Cum o chiamă pe sărmana?.. Pe iubita cea bogată?

BOERUL (*cu desplăcere*)

Nu'î vorbă...

CIOBANUL (*intrerumpând*)

O chiamă Vidra... scii?.. a lui Moțoc nepotă.
 Cine ore n'o cunósce!

RĂZVAN

Da! Am aușit și eü...

HOTUL II

Un fêtoiu, ce călăresce și impușcă ca un zmeü!
 Intr'o ñi am intêlnit'o alergând la vênătóre...
 E voinică, n'am ce ñice! și'î frumósă ca o flóre!

REȚAȘUL

Sciut! După ce'î nepóta aceluî vornic Moțoc,
De care se feria țera și păgâniî ca de foc! *)

BOERUL

Căpitane! Noi în vorbe perdem vremea fără trebă...

RĂZVAN

Negreșit!.. Te arde setea s'apuci zestrea mai în grabă!..
Spune'mî inse mai 'nainte, pentru baniî ce ni-ai dat,
Ce lucru vreî tu anume dela codru 'ntunecat?

BOERUL

Chiar acuma, căpitane, Țece călărașî cu silă
Tăresc la călugăriă pe nefericea copilă...
Monastirea nu'î departe... S'o smulgî din mâinele lor...
Dă-mî-o mie...

RĂZVAN

Te iubesce?

CİOBANUL (*rițând*)

Așa! Nu'î lucru ușor!

Vidra'î o fată seméță, umplută cu fudulie,
Care n'ar băga în sémă nici chiar pe sfântul Ilie!..
Să iubescă pe jupănul? Dec! Să-șî puie pofta 'n cuiu!..
Dumnélui sciû c'o iubesce, dar nu ea pe dumnélui!..

BOERUL

După cununiă, lasă! și iubirea o să vie!..
Dar grăbesce, căpitane...

*) Despre acest Moțoc, care resturnase unul după altul pe Stefan-vodă fiul lui Rares, pe Joldea-vodă, pe Alexandru Lăpusnénu și pe Basilic Despota; veđî Urechîa, *Letopis.* t. 1, p. 176, 182, etc.; Engel, *Gesch. d. Moldau*, p. 192, 202, etc.; Șincaiu, și alții,

RĂZVAN

Ha, ha! După cununie!

Adevărat! Eu uitasem, c'ășa'î legea pe la voi :
 Numai zestrea înainte, iar iubirea mai apoi!..
 Mai apoi? ba nu! Iubirea nu mai vine nici o dată
 Unde dintre două inimi una este cumpărată!...
 Dar, mai în sfârșit, ce'mi pasă!..

CİOBANUL

Curat așa ȃic și eă :

De nu se iăbesc boerii, pentru dênșii e mai reă!

RĂZVAN (*cătră hoși*)

Băeți! Mergeți cu jupănul, ați aădit ce poftesce,
 Simbria'î destul de bună : faceți trēba voinicesce...
 Dar pe Vidra s'o aduceți dintru'nteău în acest loc,
 Ca să vėd și eă nepóta aceluă vornic Moțoc,
 Ce'mă tot resturna în țēră domniă peste domniă,
 Cum se restórnă plăcinte după tavă în tpsiă!

CİOBANUL (*vrénd se plecc*)

Sănătate, căpitane!..

BOERUL

Nici o dată n'oiă uita

Slujba cea mare, ce astăăi mă-o vė face dumnéta.
 Îți făgăduese pe cinste că, dacă din întēmplare
 Vei fi prins de cărmuire, te scap eă din închisóre :
 Sum cumnat cu parcalabul, iar vornicii amēndoă
 Îmi sunt rude de departe...

RĂZVAN (*cu desgust*)

Cıocoi sunt tot cıocoi!

(cătră Redaşul, care vré să plece cu cei-l'alți)
Redaşule! Mai aşteptă!

REDAŞUL

Ce poruncesci?

RĂZVAN (*încet, luându'l la o parte*)

Cată bine,

De'i pricepe, că mirósă a trădare...

REDAŞUL (*punénd mânia pe cutit*)

Las' pe mine!

RĂZVAN

Dar nu v'atingeţi de Vidra... e femeie!

REDAŞUL

Chiar să vrei,

Redaşul nu se pogórá a se bate cu femeí!

(*Răzvan face semn cu mâna, şi toţi ese*)

SCENA III

Răzvan (*singur*)

Femeie!... Precum pojarul se nasce dintr'o scăntee,
Aşa m'aprinde pe mine numai cuvântul : femeie!...
Femeie! Decând pe dânsa a făcut'o Dumneđeú,
El nu mai face nemica, fermecat de lucrul seú,
Şi privind cu mulţumire la inveselita lume,
Dice : eú sum ziditorul, dar femeia este culme!..
Femeie!.. Şi totuşi omul, de lăcomiă orbit,
Îubesce nu pe femeie, ci aurul cântărit!..
Pentru dânsul e femeie o moşia măsurată,
O sculă preţeluită seú o pungă numărată!...

(*se aude afară un glas, strigând : Răzvan! Răzvan!*)

Mă chiamă?... Cine să fie!..

SCENA IV

Răzvan și Moș Tănase

TÂNASE (*arătându-se în fund*)

A! Iată că te-am găsit!

RĂZVAN (*oprindu'l*)

Stăi!.. Tu ești... Mi-aduc aminte!.. Ești acel nenorocit,
 Carele la Iași pe poduri obosîi strigînd « jupâne »,
 Făr' să capeți o lescae séu o făramă de pâne!..
 Te cunosc, deși d'atuncé a trecut un véc întreg :
 Trei ani cumpliți de robiă...

TÂNASE (*mișcat*)

Robiă? Nu te 'nțeleg!

Te scieam slobod, băete; sprinten ca o rendunică;
 Bătîndu'ți joc de robiă... Deu! nu mă pricep nemică!..

RĂZVAN

Da! O robiă de spaîmă, cum numai duhul cel reu,
 D'ar puté să biruésă, ar robi pe Dumneđu!
 Am fost rob, am fost în lanțuri, ș'acum inima'mă sus-
 pină,
 Intêlnindu-te pe tine, carele ai fost pricină!...

TÂNASE (*cu mirare*)

Eü?..

RĂZVAN

Tu, moșule! Tu singur! Ș'apoi tot din vina ta
 Iată-mě's haïdue de codru, numai pentru a scăpa!
 Și mâini, de'mi va fi ursita să mor pe spênđurătóre,
 Tot tu o să fii pricină... tot tu!..

TÂNASE (*esasperat*)

Eü?.. Glumesci tu óre?..

Să scii c'asa'î adevărul, o clipă n'aş zăbăvi
A'î da peptul meu drept țință, rugându-te a lovi!..

RĂSVAN

Tu! Numai tu ești de vină, îndemnat de órba sórte,
Ce-amestecă, impletesce și întortochéză tóte,
Ast-tel că adesea omul, bun ca blândul mieluşel,
Face miî de fapte rele, făr' s'o scie însuși el!..

TÂNASE.

Dar ce spuî?...

RĂSVAN (*continuând*)

Tî-aduci aminte afurisita de pungă,
Din care luași un galbën, dicându'mi c'o să'ți adjungă;
Că sunt mulți sărmani; că nu vrei, ca tu să aibi de pri-
sos,

Pe când se sbuciumă alții, simțind cuțitul la os?..
Moșule! făcând acésta, puteai să gândesci tu óre,
C'o să mă cufunđi pe mine în robia 'ngrozitoare?...
Eî bine! căđut în fére pentr'un galbën ce-a lipsit,
De luaî tu punga 'ntrégă, eú scăpam nebănut!..
Ha, ha, ha! S'apoî mai strige capetele înțelepte,
Că omul scie ce face și la ce să se aștepte,
Uitând că 'n lume adesea un flutur, ce trece 'n sbor,
E în stare să restórne tótă prevederea lor!..
O faptă cât de frumósă, ca o flóre cu otravă,
Invělesce câte-o dată o amăgire grozavă!..
În sfîrșit, tu ești pricină!...

TÂNASE (*cu durere*)

Dar de ce, copilul meu,
Tu nu m'ai vestit in clipă, pentru ca în locul teú

Insuși eă să'ncarc robia pe căruntețele mele
 Și, scăpându-te pe tine, să port lanțuri cât de grele! ..
 Un Țigan, ce miluesce p'un neputincios betrân,
 Dică lumea tot ce'î place, este, deă, ca ș'un Român! ..

RĂZVAN

Haide! Ce-a fost, nu mai este! .. Spune'mă, moșule, mai
 bine,

De ce terești tu la codru ósele tale betrine?
 Cum de ți-ai lăsat copiii?

TÂNASE (*lăcrămând*)

Ba copiii m'au lăsat!

RĂZVAN

Te-au lăsat? Nu'mă vine-a crede! ..

TÂNASE

Săracii au reposat! ..

În țera noastră cea mare și bogată, măi băete,
 Sunt Români, ce mor de fόμε! sunt Români, ce mor de
 sete! ..

Ast-fel în tótă Moldova luă pécătos moș-Tănas
 Nică un sprijin, nică un rađem, nică un scut nu i-a remas,
 Decăt numai să'și insemne peptul cu cea sfântă cruce
 Și, dicând «Dómne adjută!» calea codrului s'apuce! ..
 De ó bucată de vreme, cerșitorînd pe meidan,
 Auđiam mereú tot vorbe de capitanul Răzvan! ..

RĂZVAN

Cum? La Iași? ..

TÂNASE

La Iași, băete, se vorbesce despre tine
 Felurite verđi ș'uscate, câte nică în cap nu'ți vine!

Unii te laudă fôrte, ca pe un mare vitéz ;
 Alții, adică boerii, te ocăresc cu năcaz ;
 Iar Țiganiî tei... iertare ! o să 'mă puiî lacăt la limbă,
 Că ori-ce alta î-aș face, dejaba ! ea nu se schimbă!..

RĂSVAN

Di, moșule ! di. 'nainte ... eû nu mă supër de loc !

TĂNASE

Eî bine ! Țiganiî sbiără, că tu ești al lor proroc :
 Tu o să 'î scoți din rușine, tu o să 'î speli de pecate,
 În tine tótă nedejdea, fără tine nu 'î dreptate !
 O nebună de Țigancă le-a spus, c'a visat prin somn,
 Că tu o s'ajungî o dată nu numai jude, ci domn!..

RĂSVAN

Ciudad !

TĂNASE

O blăstemățiă ! Auđi cine să domnescă !
 Însuși dracul nu croesce minciună mai țigănescă !
 Dar nu e vorba de asta!.. Apoi, precum îți spuneam,
 Remâind singur în lume, fără copii, fără neam,
 Fără milă și 'ndurare, fără căpătêiû și vatră,
 Mai rău decât chiar Țiganiî, ce colindéză cu șatră,
 M'am pus pe gânduri, băete ! m'am gândit, m'am res-
 gândit,
 Și acum iată-mê's în codru, bucuros că te-am găsit !..
 Nu căta că-s vechiû de Țile : în tinerețele mele
 M'am bătut cu multe litfe, care de care mai rele,
 Cu Leși, cu păgâni, cu Unguri, cu Nemiți d'ai lui Des-
 pot,
 Și ce-am învățat atuncea, n'am uitat încă de tot!..

Mă veđi prăpădit, dar altfel acéastă mână uscată
 Tot ar mai puté trimite duşmanului o săgétă!..
 De cât să mor în oraşe de cruđimea celor reî,
 Mai bine aice'n codru prin mine să móră éi!..
 O fiinţă cât de slabă, e tare când işi resbună!
 O să mă veđi şi pe mine!.. Sum haïduc, şi pace bună

RĂSVAN (*cu entuziasm*)

Aşa te voiü, barbă albă! Ş'o să veđi peste puţin, ..
 Că oraşu'î leghiónă şi numai codru'î Romîn!..
 În oraş totu'î robiă : cel mai mic şi cel mai mare,
 Toţi ca unul pórtă lanţuri, toţi ca unul gem în fére ;
 Fie-care este slugă, şi nici unul nu'î stăpân ;
 Înşuşî Domnul cu ruşine se robesce la păgân!.. *)
 Pe când aicea stejarul lângă buruénă cresce,
 Dar fie cât de puternic, el pe dênsa n'o robesce ;
 Iar selbatecele fiare, ce flămânde retăcesce,
 Omóră sărmana jertfă, pe care o nemeresc,
 Dar n'o injugă'n robiă ca fiara cea omenéscă,
 Care prada 'i n'o ucide, şi n'o lasă să trăéscă!..
 În oraş totul se'ngrópă şi putređesce de viü
 În locuinţa îngustă şi rece ca un sicriü,
 Unde suflarea se curmă, unde vëzduhul lipsesce,
 Unde cărămidă, lespeđi, lut şi pétră te 'nvélesce!

*) *Botero* ; *Relazioni universali*, Venezia, 1600, in—4; t.2, p. 120 : « I Vaivodi din Moldavia, di Valachia, e di Transilvania, si mantengono ne'loro principati a viva forza di presenti, e si mutano ogni giorno quei di Valachin e di Moldavia, perche si danno a quel, che piu offerisce : e per poter mantener quel che si e offerto, consumano i popoli, e si distruggono le provincie. »

Pe când aicea verdéța ne ține loc de păreți,
 Ne-acopere numai frunța și numai cerul măreț,
 Iar jos s'așterne covorul, vępsit cu mi de vępsele,
 Ce însăși firea îl țese din ierburii și floricele!..
 Lumea inse de departe ne numesce cu fiori
 Hoți și ucigași de ómeni, tálhari și omoritori...
 O nu, moșule! nu crede! Așa a fost tot-d'a-una
 Că de cel gonit se légă clevetirea și minciuna,
 Precum mușchiul se lătesce pe copaciu, pe care'l tăi,
 Și nu'l lasă pón'ce vermiu nu'l preface în putregai!
 Săracul țeran, ce perde vitișórele séu plugul,
 Neferice rob, ce fuge blástēmând bicul și jugul,
 Toți cei slabi, isbiți de sórtă, amăriți și apesați,
 Află 'n codru mângăere și ne dau nume de frați!
 Când privesci tótă Moldova aruncată 'n jaf și'n silă;
 Pe cei bunii în neputință, pe cei rei fără de milă;
 Veneticul și păgânul, cel de ném și cel bogat,
 Numai ei avënd dreptate și la vodă și la sfat,
 Căciuliți de tótă lumea, fără grijă de nemică!..
 O! atunci îți pare bine, când d'o dată se ridică
 Spaíma de haíduci în țeră, năseuți din al țerei chin,
 Precum o durere crudă nasce'n pept câte-un suspin! *)

TĂNASE

Urméză, frate Răsvane! Mai vorbesce! Mai vorbesce!..
 Unda cuvintelor tale m'alina, mă liniștesce!..
 Sunt vorbe de sus, băete, iar nu d'un om pământén!..

*) Tóte aceste principie ale haíduciei române din secolul XVI, veți-le în baladele naționale despre Codrén, Grue Groșóvan, Mihú, și chiar balada mai modernă despre Bujor, în **Alexandri**, *Balade*, t. 1, p. 16, 31, etc.; t. 2 p. 41, 97, etc.

(*cu un fel de năca:*)

O Dómnne! să éśă ele đin gura unui Ţigan!..

SCENA V.

Tot aceia, Vulpoiu, Sbiera.

VULPOIU (*de departe*)

Capitane! Capitane!

RĂSVAN

Ce este?

VULPOIU (*tărënd pe Sbiera*)

O caracudă!

Am pescuit'o acuma pe uscat cu multă trudă!

RĂSVAN (*cu mirare*)

Sbiera?! In mâinele mele!

SBIEREA (*speriat*)

Chiar Răsvan!.. Vai!.. Sum
topit!..

TĂNASE (*posomorindu-se*)

Te cunosc și eú pré-bine!

SBIEREA (*căđënd in genuchă*)

Și dumnéta?.. Am murit!..

Sfințe Petre!.. Sfântă Ana!.. Mucenice Spiridóne!..

Scăpați-mě de peire!.. O să vă daú trei icóne

De aramă poleită cu aur... ba cu argint!..

VULPOIU

Drace! Nu scieam eú singur, c'am pus mâna pe un sfint.

L'am găsit pe drum la stânga, într'o căruță stricată;

De gras ce'l veđi, de departe mi se păru că'í o róta;

Dar fiind că vrea să fugă, îi dedei un bobărnac,

Și simți atuncí d'aprópe, că róta are un sac!..

Deci acuma, capitane, poți să'î dai răvaș la dracul,
Că tot ce-a fost bun într'ênsul, nu mai este : iată sacul !..

SBIEREA (*murmură, frângându-și mâinele*)

Taleri trei miî patru sute opt-deci și șapte ș'un ort!..
Sum perdut!.. Pré-sfântă Troiță! Maică precistă!.. Sum
mort!

TĂNASE (*cu indignațiă*)

Dați'mî cine-va o armă, căci poftesc cu pofta mare
Să'î număr eū câte unul vr'o dece miî pe spinare!

RĂZVAN (*cu tristeță*)

Eū Țigan, și iată cine se laudă că'î Român!..
Eū rob la un om ca dênsul, și el să'mî fie stăpân!..

TĂNASE ȘI VULPCIU (*consternați*)

Dênsul?..

RĂZVAN

Boerule, scólă!.. Nu'î frumos și nu'î cu cale,
Ca să 'ngenunchezi, stăpâne, lângă robul dumitale!
Un boer, ce are dreptul d'a ședé chiăr în divan,
Nu se cade să se plece de frica unui Țigan!..
Scólă dar ca altă dată, scuipă-mé și pălmuesce,
Că vodă nu'ți cere séma și pravila nu te-opresce!
Scólă dar ca altă dată, și pune ș'argațiî teî,
Ca și dênșii să'mî dea palme! ca să mă scuîpe și eî!
Țera 'ntrégă é a vóstră!.. Codru séu oraș? ce'ți pasă!
Orî-și-când și orî-și-unde, ești tot la tine acasă!..

SCENA VI.

Tot aceia, boerul cel t n r, Vidra, mai mulţi hoţi.

(Boerul  optesce ce-va Vidrei, care nu  i raspunde nemica, ci se uită cu sfid  şi cu curiositate în toate părţile)

REDAŞUL

C pitane!  ţi aducem pe nepoţa lui Moţoc!
E cam cu nărav cioc ica : n'o auţi vorbind de loc!..

VULPOIU

Bre! Ce de mai boerime! Doi jup ni  'o jup nes !

HOŢUL I

Par' că la curtea domnesc !

HOŢUL II

O adunare al s !

REDAŞUL *(privind la Sbierea)*

Haide de! Dar ăsta cine  i?.. Dec nd maica m'a făcut,
N'am  nt lnit nici o dată om mai pocit  i mai slut!

HOŢUL I

O gadină!

HOŢUL II

O  op rl !

HOŢUL III

O n p rc  'nveninat !

RĂZVAN

Tăcere! Să fiţi cu toţi marturi la o judecat .
 st boer, pe care astăzi il priviţi îngenuchiat,
 i care la Iaşi se plimbă m ndru ca un imp rat...

SBIEREA *(tremur nd)*

Nu, nu, nu...

VULPOIU (*amenințându-l*)
Taci, caracudă!

RĂZVAN

Ăst boer prin reutate

Întrece gadină, șopârle și năpărci inveninate! . .
Ca paianjinul, ce țese într'ascuns viclenu'î ciur,
Îl întinde, și'l anină, și'l acată împrejur,
Și drept din mijloc pândesce, pironit în neclintire,
Așteptând să cadă musca în căpcana cea subțire,
Apoi lacom se repede, bucuros c'ău înșelat,
Ș'o tot rumpe ș'o îndesă în stomacu'î desfundat,
Și iar își cârpesce ciurul, și iar se pune la pîndă,
Și iar ochesce o pradă să trecă ca să se prindă . . .
Astfel boerul acesta, de'l vedeți gras și umflat,
Să știți bine, că și dînsul multe musce a mâncat! . .

SBIEREA

Nu, nu . . .

VULPOIU

Taci, că te iewa naiba!

HOTUL I

Nici iewadul n'o să'l primescă!

RĂZVAN (*continuând*)

Inse, din jertfele sale, nu'î alta ca să'l urască
Cu nêstêmpêrul mai grabnic, cu focul mai dușmănesc,
Cu setea de resbunare, cu care eû îl uresc!
Pentr'un galbên, ce pe drumuri l'am găsit pe nêșteptate,
El, cu pravila în mână și pe buză cu dreptate,
Mê iewa rob... rob pentr'un galbên!.. și mê face nevêđut
Intr'un beciu, de muceđelă în mocirlă prefăcut,

Unde mă ținea în sgardă, ca p'un câine 'n bătătură...
Îl uresc cu o nespūsă și nepovestită ură!..

(*Vidra face o mișcare de oróre*)

TĂNASE (*esasperat*)

Resbunare! Resbunare!

HOȚII

Furcă!

RĂZVAN

Da! vòesc și eũ

Să'mi resbun; dar mórtea 'n furcă ar fi pré-putin!..

SBĪEREA (*căđénd jos*)

Valeũ!

RĂZVAN

Cruce, țepă, glonț, săgétă... nu'î destulă resbunare!

Vréũ o alt-fel de pedépsă: o pedépsă și mai mare!..

REĐAȘUL (*cu bruschetă*)

Căpitane! Ian sfêrșesce! că decăt să mai aștept,

Maĩ bine acum îndată să'ı daũ eu măeĩuca 'n pept!

RĂZVAN (*aretând la Sbierea*)

Maĩ Vulpoĩule, rădică'ı!..

SBĪEREA (*când ıl scótă Vulpoĩu, cu desperare*)

Vaĩ mie!.. Răzvine frate!..

Mě jur c'am lăsat acasă socotelĩ neĩnceĩate!..

Iartă-mě!.. Tocmaĩ pe tocmaĩ!.. Mĩ-ai fost rob: te

ĩert și eũ!..

De vreĩ, iți voĩu da ș'un zapis!.. Martur este Dũmneđeũ!..

RĂZVAN

Vulpoĩule, du'ı din codru! Scóte'ı pãnă la respĩnte,

Arétă'ı drumul cel mare și đĩ'ı aceste cuvinte:

Iată dreapta, iată stânga, iată jos și iată sus ;
 Alege la dél, la vale, la resărit, la apus !
 Răzvan te avuse 'n palmă și numai c'un semn de mână
 Ar fi putut să te facă praf, pulbere și țărână...
 Totuși uite ! nu-ți lipsese un fir dintre perii tei !..
 Să trăească codrul verde !.. Plécă slobod unde vreï !..

(Vidra e foarte emoționată)

TĂNASE

Cum ? Îl ierți ? Îl lași să scape ? ..

REȚAȘUL *(cu asprime)*

Căpitane ! mi se pare,
 Că tu îți petreci cu glume ș'ai uitat de resbunare !

RĂZVAN

Resbunarea cea mai crudă este, când dușmanul te
 E silit a recunoște, că ești bun și dînsu'i reu ! ..

REȚAȘUL

Astea nu se trec la mine ! Dóră nu's o față mare,
 Ca să cređ că resbunarea e un fel de sărutare !..
 Ciocoiful este al nostru și nu e numai al te
 Nu'l iert eú, bată'l năpatea !..

VULPOIU

Și nici eú nu'l iert !

HOȚUL I

Nici eú !

HOȚUL II

Ține minte, căpitane, că noi n'am ales pe tine
 Ca să te pupi cu boerii și să ne dai de rușine !

O VOCE DIN GRUPA HOŢILOR

Țiganul se pré gurguță!

O ALTĂ VOCE

Se cunósce, că'Ț Tigan!

RĂSVAN (*cu demnitate*)

D'ađi înainte Țiganul nu mai este căpitan!

*(scóte dîn brău o bardă polcită)*Când m'ați pus vatav de codru, dându'mi în mână se-
curea,

Ați jurat, c'o să m'asculte lunca, drumul și pădurea!

(aruncă barda jos)

Iată arma, ce-a pătat'o jurământul cel viclén:

Dați-o unu' alt mai vrednic, care nu va fi Țigan!

Puneți dintre voi p'acela, cine'Ț meșter să vè 'nvețe

A lovi în slăbiciune, a isbi în betrănețe,

Séu p'o singură furnică a da iurăș câte do'i!

Așa căpitan vè trebu'i! dar Răsvan nu'Ț pentru voi!

*(voesce a eși)*REZAȘUL (*oprindu'l*)

Haide, haide, căpitane! Te iuțesci peste măsură!

Nu te perdem noi pe tine pentru astă pocitură!

*(privesce incrunat la Sbierea, apoi rădică de jos securea și
o dă lui Răsvan)*

Iată barda, Țea-ți-o éraš, fă cè'Ți place, fă cum scii...

Dar eú unul... of, măicuță!... l'aș tăia fășii-fășii!

VULPOIU

Să trăescă căpitanul!

TOȚI

Căpitanul să trăescă!

TĂNASE *(cu mulțumire)*

Da, da ! Și de țigăniă să nu i se mai vorbescă !

RĂZVAN *(către Sbîerea)*

Stăpâne, acuma plécă ! . . .

SBÎEREA *(cu neîncredere)*

Să plec ? . . . E adevărat ! . . .

O, ce om ! ce pétră scumpă ! ce suflet de înatostat ! . . .
Dar fiind-că scapi de mórte p'un creștin fórte-cucernic,
O să te blagoslovescă Dumneđeū a-tot-pu'ernic ! . . .

RĂZVAN *(cu indignațiă)*

Fugî, boerule, d'aice ! . . . Fă'mî și tu pe placul meu !
Mî-e scărbă s'aud din gură'ți numele lui Dumneđeū !

VULPOÛ *(împingînd pe Sbîerea)*

Mișcă ! mișcă, caracudă !

SBÎEREA *(împotricîndu-se)*

Ba nu . . . Mă rog ! Fără pripă ! . . .

Maî avem o socotélă . . . Numai un cuvînt ! . . . O clipă ! . . .
Dați'mî sacul meu ! . . . Răsvane ! . . . Nu mă sărăci de tot ! . . .
Talerî trei miî patru sute opt-deci și șapte ș'un ort ! . . .

(esse ghîonțit de Vulpoū)

SCENA VII.

Tot aceia, fără Sbîerea și Vulpoū.

VIDEA *(înaintînd cu demnitate și întîndînd mâna către Răzvan)*

Aș fi mândră, căpitane, de a strînge mâna, care
Scie să ierte dușmanul și nu scie să'l omoare . . .

RĂZVAN *(cu confusiă)*

Mâna mea ? . . . Acéstă mână, desmierdată de cuțit,
Arsă de sóre, de vînturî bătută neconțenit,

Spălată numai de plôe, négră și aspră din fire,
Să cutețe a atinge mâna'ti albă și suptire ?

VIDRA

Decând ómenii din codru m'aũ răpit mergënd pe drum,
N'am oftat, n'am ȃis o vorbă, am fost mută pên'acum,
Oprind lacrima pe gênă și 'necând în pept suspine,
Ca să nu pogor pe Vidra pân' la ei și pân' la tine !..
Dar nu'ı pasere în lume ca să nu cânte cu dor,
Când ȃioa e luminósă și cerul e fără nor ;
Nu'ı femei să nu simță în inima'ı o mișcare,
Când s'așterne de 'nainte'ı strălucind o faptă mare !..
Rob, Țigan, ori-ce ș'ori-unde sórta să te fi adus,
Un suflet c'al dumitale își va face loc în sus !

(Răzvan remâne estasiat de emoȃiă)

TĂNASE

Aferim ! Ce mai muiere ! Iată o Româncă verde !

BOERUL (cu indignaȃiă)

Ce faci, dragă jupânésă ? Ce rușine ! Cine-ar crede !..
Nepóta marelui vornic și fiica unui spătar,
Dumnéta să stai la vorbă... ce 'njosire... c'un tâlhar !..

REDAȘUL (cu furiă)

Căpitane ! Căpitane !.. Fă'mi și mie o pomană !..
Dă'mi voe măcar dintr'ênsul să'ti fac de prând o tocană !..

HOȚII

Da, da ! Să'l tăem îndată !..

REDAȘUL

Să'l bucăȃim mărunțel,

Așa ca să nu se véďă, de-a fost boer séu vițel !..

RĂZVAN (eșind din distraȃiă)

Cum ?.. De ce astă urgiă ?.. Lăsaȃi'l în bună pace !..

El nu ne-a făcut nemica...

REPAȘUL

Cum nu! Ce are a face!..

Dór' n'ai fost surd, căpitane!.. Nu'l mai apăra 'n zadar!..

L'ai auđit și tu însuși, că te numesce tâlhar!..

RĂZVAN

Eú tâlhar?.. Cine a ăis'o?.. Răzvan nu putea s'auđă,
Căci simțirea'mi se perduse, retăcită pe o buză,
Din care sorbăia cu 'ncetul cuvinte, ce'mi par mereú,
Că tot mai resonă încă și 'n mine și 'n gîrurul meu! ..

(cătră Vidra)

O tu, femeie mărétă! tu, un ânger! tu, o ăină!

Tu, ivire minunată, ce'mi resai ca o lumină!

Să te mai auđ o dată că locul meu este sus...

Așa c'ai spus'o? Mai spune'mi! mai spunem încă!..

VIDRA (cu sfêlă)

Am spus!..

RĂZVAN

Ai spus!.. Eú credeam că 'n lume nu va fi nici o ființă,

Care s'arunce privirea'ı, sub gunoıu de umilință,

La un om, ce 'n tótă víeța n'a gustat de nicăiri

Decât despreț și nemilă, batjocură și ocări!..

Dar seiı tu óre puterea, ce au cuvintele tale,

Luminându-mă, ca rađa, ce pătrunde într'o vale,

Unde umbra cea de nópte, sub vêlu'ı întunecos,

Ascundea în adormire tot ce'ı bun, tot ce'ı frumos?..

Tu mi-ai dat o víeța nouă, mi-ai deschis o nouă cale!

C'un cuvênt, c'o vorbă numai, cu suflarea gurei tale,

Ca Domnul Hristos pe Lazăr, tu din mórte m'ai sculat!..

Ce putere! Ce putere!..

REZAȘUL (cu nemulțumire)

Căpitanu'î fermecat!

RĂSVAN (după o pauză, cu descurajare)

Dar tu taci? Tu taci acuma?.. Îți pare reu dumitale,
C'ăi picurat o nedejde peste un noian de jale!

(Vidra întorțe capul)

Póte că'ți aduci a-minte, cine ești?.. Eî bine dar,
Să'mi aduc și eū aminte, că Răsvan e un tâlhar!

(câtră boerul cel ténér)

Sum tâlhar!.. Așa'î, jupăne?.. Eî da! Sum tâlhar!
Firesce!..

Acuma sciū cum mă chiamă, ș'o să mă port tâlhăresce..

(aruncând jos o pungă)

Na, boerule! Iea'ți punga!..

BOERUL

Ba nu!.. Iea-o dumnéta!..

Îți mai datoresc trei sute.. Crede-mă, că n'oiū uita...
Ciobanul ți-î va aduce!..

RĂSVAN

Nu'mi pasă de datoriă!

Iată baniî teî, jupăne! Dă'mi o altfel de simbriă!..

O simbriă tâlhărescă!.. Las' prin cântec să ți-o spuū.

Numai cântecul deschide cugetul haiduculū!

(urmăză recitativ)

P'un dél, p'un colnic,

Mergea un voinic,

Voinicul voinicilor

În țera piticilor :

Cu fața voinică

Ș'o inimă mică!

Lângă el mergea,
 Și la el privia,
 Și mereu ofta,
 Póte că'l iúbă,
 O copilă dalbă
 Cu galbeni în salbă,
 O dulce fetiță,
 Cu flori în cosiță,
 Cu raú în guriță!
 Amendoí mergea,
 Și mergënd grăia,
 Și grăind zimbăia,
 Când íată
 D'o dată
 Pe drum mi s'arată,
 Stând în calea lor,
 Păunașul codrilor 1),
 Vata vul haíducilor,
 Căpitanul hoților,
 Gróza veneticilor!
 Și cum mi s'arată,
 Privesce la fată,
 O vede, și íată

1) Deja d. **Alexandri** observă, că « păunașul codrilor » derivă de la Pan, divinitatea silvestră a Romanilor. Justificarea acestei opinii, vezi-o în **Dionys. Halic.**, lib. I, § 31 (ed. Kiessling): ἐτύγχανε δὲ τότε τὴν βασιλείαν τῶν Ἀβοργίνων παρεληφώς Φαῦνος, Ἄρειος ὡς φασι ἀπόγονος, ἀνὴρ μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ συνετός, καὶ αὐτὸν ὡς τῶν ἐπιχωρίων τινὰ Ῥωμαῖοι δαυμόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσιν.

I se face milă
De biéta copilă!
Și dice apoi
Cătră cel ciocoî,
Cătră cel voinic,
Voinic de nemic :
Calea e a ta,
Mândra e a mea,
Și de nu mi-o dai,
Hai la luptă, hai!... 1)

(*Vidra își pune mâna pe frunte*)

TÂNASE

Uf, uf, ce inimă mare! Pecat, deș, că nu'î Romîn!

BOERUL (*cu confuziă*)

Eū nu 'nțeleg, căpitane... Ce vrei?... Ți-oū plăti de-
plin...

REDAȘUL (*frecându'și mâinele*)

Nu 'nțelegi ce este lupta?

BOERUL (*cu naivitate*)

Lupta?

REZAȘUL

Luptă voinicescă :

Unul pe altul s'apuce, și apoi să mi'l trântescă!

BOERUL

Dar căpitanu'î mai tare... e mai spetos... mai cu pept!..

Lesne pôte să mă bată... nu se cade... nu e drept!..

RĂZVAN (*cu ironiă*)

A! jupânului, pe semne, îi place lupta nemțese?

1) Forma acestei balade aparține autorului; idea însă e luată din numeroșele poezii naționale despre *păunașii codrilor*, din cari unele s'au publicat de D. **Alexandri**.

Dati'i săbii dumisale : să și alégă ce poftesce ! 1) . . .

Pentru mine e tot una : ne vom bate cum va vrea ;

D'oiu muri, nu'î mare trébă ; de nu, Vidra e a mea !

(scóte sabia, pe când Ređaşul dă pe a sa boerului)

Apucă arma, jupâne! . .

VIDRA (cu energiă, descoperindu'şi faţa și punându-se între

Răzvan și boerul)

Nu! Opriți-vă în dată!

Lupta voastră pentru mine d'ar fi cât de 'nfricoșată,

Ea totuși e o nemică pe lóngă lupta, ce eū

O simțesc cum resucesce, cum rădică sînul meu! . .

Nu, Răzване! Nu te bate! Nu, căci Vidra nu'ți dă voe! . .

Las' boerul să trăescă : tu de mórte'î n'ai nevoe! . .

Aruncă arma din mână! . . Răzване, iți poruncesc! . .

RĂZVAN (tăsând jos sabia)

Îmi poruncesci? . .

VIDRA (după o sforță)

Ah, Răzване! . . Răzване, eū te iubesc! . .

Finele actului II

1) La Romani primitiv însuși resbelul fusese dintru'nteu o luptă între doi, de unde și cuvântul *duellum*, din care mai târziu s'a format *bellum* : «*duellum id postea bellum*», dice Varro, *de lingua lat.* VII, 49. Acastă instituția se conservă la Romani sub feluritele forme de luptă voinicescă, mocănescă, dréptă, etc. despre cari vorbesc baladele populare. Inșă duelul modern, basat pe așa numitul «punct de onóre», și supus regulelor precise în privința armelor, marturilor, nobleței, și altele, este de origina pură germană, și pētrunse la Romani din Moldova prin intermediul Poloniei, unde în secolul XVI acastă «luptă nemțescă» luase nise proporțiuni immense. Veđi Lelewel, *Pojedyunki w Polsce*, Poznan, 1856, p. 12.

ACTUL III.
NEPÓTA LUI MOTOȘ.

Să nu te blăsteme cineva : s'ad-
jungî slugă la cai albi și stăpân
femea s'albi!

ANTON PANN.

*Scena presintă un câmp în apropierea unui loc de băta-
liă, în partea nordică a Poloniei, la marginile Moscoviei.
În fund se ved corturi.*

SCENA I.

Trei ostași poloni (din cari I și II duc în litieră pe cel d'al
treilea, greu rănit)

OSTAȘUL I

Mulți Muscali ucis'ai astăzi?

OSTAȘUL II

Cu ce armă?

OSTAȘUL I

Cu ce vreî!

OSTAȘUL II

Cu sulița duo sute și cu sabia vr'o trei!

Cinci-șese sute în totul... pôte și mai mult!..

OSTAȘUL I

Sum sigur!

OSTAȘUL II

Dar tu?

OSTAȘUL I

N'am ucis nici unul! Nu'mi place! N'am vrut eu
singur!..

Inse am rănit vr'o mie... Tu mă scii, că sum voinic!..

Tot rânî de cele mai grele: dela cap pân'la buric!..

OSTAȘUL II

Veđi așa suntem noi Leși!

OSTAȘUL I

Trăescă țera leșescă!

Muscalul d'ar fi cu dracul, tot nu'î chip să biruască!..

OSTAȘUL III (cu o voce murindă)

Of!.. Eū mă stērgese cu totul... și voi, ca nesce nebunī,

Când nu tremurați în tufe, vēntreceți spuind minciunī!..

Ah, duceți-mē la doftor!.. Maī de grabă... maī de grabă...

(Căteșī-treī es la drēpta, pe când la stânga se arată Minski și
Piotroskī)

S C E N A II.

Minski și Piotroski

MINSKI

Uite! inima în mine mōre, plesnese și crapă!..

Sângele mi se rădică, mi se urcă în obraz,

De ciudă, de amărīre, de durere, de năcaz!

Cum ți se pare acēsta! intr'o oștire crăēscă,

Toemaī în mijlocul nostru, în țēra nōstră leșēscă,

Un străin, o venitură, un om fără căpēteiu,

Un Moldovén... el să fie tot-d'a-una cel de'nteiu,

Pe când eū zac la o parte, lāsat fără nicī o trebă,

Uitat ca o jucăriă, ca un copil, ca o babă!..

PIOTROSKI

Ce vrei! *Ut verum dicamus*, mărturisesce și tu,

Că acest *Valachus* este *vir fortissimus*... (1)

MINSKI (cu mănīă)

Ba nu!

Eū nu recunosc acēsta! Nu se chīamă vitejiă

A nu se teme de mōrte numāi din obrăznicia!

(1) A amesteca cuvinte, locuțiunī și chīar fraze intregī latine, a fost în Polonia o modă de eleganță și de erudițiă maī ales pe la finele secolului XVI. Din acest punct de vedere, personagiul lui Piotroski este un tip istoric.

Un nu sciū cine ca dēnsul, un mojiċ necunoscut,
 Nu'ī este iertat a face lucrurile ce-a făcut!
 Să cuteċe el s'apuce stēgul muscălesc cel mare...
 Acēsta m'aruncă 'n friguri, în furiă, în turbare!
 Să petrunċă el în cortul voevodului ruseșc!..
 O! acēsta'ī grozăviă! sum gata să'nebunesc!..
 Spune singur tu, iubite, dacă nu era mai bine
 Nesce asemenea lucruri să se fi făcut de tine?
 Sēu de ori-și-care altul?.. iar de mine mai ales!..
 Spune, spune tu!..

PIOTROSKI

Firesce! *Non est in dubio res*;
 Dar, *carissime amice*, așa va fi tot-d'a-una;
 Că *virtus* nu este alta decât *prospera fortuna*!
 Răzvan e *felix ad casum*! Tōte îi merg găitan!
 E noroc! *Venti faventes*!...

MINSKI

Tot Răzvan! Răzvan! Răzvan!
 Tabēra nōstră întrēgă il înalță și'l ridică,
 Iar despre noi nu s'aude, nu se vorbește nemică!..
 Dreptu'ī ōre, ca'ntr'o țēră, în care eū sum născut,
 Un venetic fără nume să fie mai cunoscut?!..
 Ȑicī că'ī noroc?.. Nu'ī acēsta!.. Nicī noroc, nicī vitejie!
 Este alt ce-va, iubite, ș'o să țī-o spuū numai ție...
 (se uită în giur, apoi cu o voce misterioasă)
 Eū sum sigur ș'aș fi gata a jura, c'acest Răzvan
 E frate...

PIOTROSKI

Frate cu cine?

MINSKI

Cu...

PIOTROSKI (*cu curiositate*)

Dic, quaeso!

MINSKI (*incet*)

Cu satan!

PIOTROSKI (*speriat*)

Ce spui, *Domine mi Deus!*.. De unde o ști această?..

MINSKI

O vei ști și tu ca mine... Spune-mi, vedut'ai nevastă,
Imbrăcată bărbătește, haine negre, chip bălan,
Și care 'ntovărășește mereu pe acest Răzvan?..

PIOTROSKI

Am vedut'o... E frumoasă!.. *Virgo facie concina,*
Perdecora, pervenusta...

MINSKI (*cu un aer triumfător*)

Ha, ha, ha! Asta'i pricina!..

Răzvan Țice că'i e soră, dar eă poeiu să'ți dovedesc,
Că acea muiere este dracul sub chip femeesc!
Dênsa'i o fermecătoare, ce cu farmecele sale
Are putere p'orî-cine să'ntunece, să'l înșale,
Să'î Țea vȇdul, să'l orbescă, să facă nópte n'améz,
Încât s'o creȇi că'î frumoasă și pe Răzvan că'î vitéz!..

PIOTROSKI

Ce'î drept, *sanctissimus Thomas* în *Summa Theologiae*
Firmat asemenea fapte, iar *Petrus Hispanus* scrie,
Cumcă *foemina* și dracul *sunt affines* ôre-cum :
Dracul e foc, iar femeea se pôte ȇice că'î fum...

MINSKI

Crede-mȇ, c'acea muiere, orî-ce'î spune, orî-ce'î ȇice,
Orî-ce'î vrȇ, e însuși dracul...

PIOTROSKI

Taci, că ȇată vin aice

*Alii duo Valachi, ce'i tot vęd măi de un an
Conjunctissime vivere pe lângă acel Răzvan...
MINSKI (privind cu gróză în partea, de unde vin Ređaşul și
Vulpoiu)*

Piha! Ce făpturi cıudate! Ce ființi nesuferite!
Ce mișcări neomenóse! Ce obrazuri necioplite!..
Eú unul îți spuú atăta, că d'óu fi vr'o dată crai, —
Lucrul este cu puțință, (1) — ei bine! atuncé vai
Ce legi aspre aș măi face, ca să daú peste hotară
Și să gonese într'o clipă toți Moldovenii din țară!
Însé toți! toți pón'la unul! Nicí un om! Nicí un picior!
Numai pe Răzvan, el singur, l'aș lăsa... ca să'l omor!

SENA III.

Tot aceia, Ređaşul, Vulpoiu

REĐAȘUL (*fredonând de departe*)

Vom imblăti la săcară,
Pêné 'n mândra primăvară,
Ș'om eși la codru érá,
În capetul șesului,
La marginea drumului,
În calea Arménului! 2)

MINSKI (*cu o voce dulce*)

Să trăiți, volnici!

VULPOIU

Pré-bine; mulțumim...

1) În Polonia, după stingerea dinastiei Iagelonilor, toți nobilii, până și cei măi de jos, pretindeau a fi eligibili la tron.

2) Tot comerțul Moldovei din secolul XVI se afla în mâinele Armenilor, ceea ce esplică sensul acestei doine, publicate de D. Alexandri în *România literară*.

REDAȘUL

Și sănătate ;

Căci sănătatea în lume e mai bună decât toate!

MINSKI

Mă bucură întâlneala . . . Doriam să vă văd de mult . . .

Eram să vă 'ntreb un lucru . . .

REDAȘUL

Intrăbă, dar mai pe scurt!

Fiind că noi, Moldovenii, scim așa, că vorba lungă

E sărăciă de crieri și sărăciă de pungă!

MINSKI

Aș dori să aflu numai . . . Răzvan îmi e foarte drag,

Și vorbind cu ore-cine, am făcut un remășag . . .

Ca să nu'l perd . . . mă pricepeți .. adevă, îmi trebuî mie

Să-mi spuneți, ce fel de slujbă s'eu ce fel de boerie

Avusese în Moldova acest vitéz strălucit,

Ostașul cel mai de frunte, bărbatul cel mai vestit,

Podoba oștirii noastre, mai în sfârșit o minune!

VULPOIU (cu naivitate)

Drace! Vrei numai atâta? . . .

REDAȘUL

Taci, Vulpoile! Nu'i spune :

VULPOIU (*zimbînd*)

Ba să'i spuî! De ce săraeul să perđă un remășag?

Mai v'ertos, când sciî acuma, că Răzvan îi este drag! . .

Învăț dar dela mine, că slujba, ce-o avusese,

Este în țara Moldovei dintre cele mai alese ;

O tréptă atât de mare, încât era mitutel

Boerul cel mai puternic, când se afla lângă el! . .

PIOTROSKI

Admirandum!

MINSKI

Dar ce slujbă? Cum se chiamă?

REȚAȘUL (*silindu-se a stăpâni mânia*)

Măi, adjungă!

Că ne-am înțeles o dată a nu face vorbă lungă!..

Sum cam iute! Baga séma!..

VULPOIU (*cu ironiă*)

Las, Rețășule!.. Eă vréu

La tóte câte mē'ntrebă, să'î pocîu respunde pe șléu!

Că dór' nu cercă să afle cu vr'un scop de reutate,

Măi cu sémă că iubesce pe Răzvan ca pe un frate!..

Așa dar, mē'ntrebî ce slujbă? cum se chiamă?.. Fel
de fel!

Unî căpitan îi ȓice, alți îi ȓice vătășel... .

Dar slujba e măi de frunte prin putere și simbria

Decum pe la voi aice este o capitaniă... .

PIOTROSKI

Capitaneus pedestris?

VULPOIU

Ba și călare ades :

Pedestrima la strimțóre și călărime la șes... .

In codru se pedestrește, eșînd încalecă iară :

Așa este rēnduēla oștilor la noi în țară!.. 1)

MINSKI

Dar avea moșii?

VULPOIU

Ha drace! La asta nu m'am gândit!..

(după o pauză)

Cât póte da o moșiă, el căpēta înȓecit... .

1) Bălcescu, *Arta militară la Moldoveni*, in *Magaz. Istoric*, t. 2, p. 52.

Adecă ce-va-și ca dijmă, în bani, în vite, în grîne,
Ce era dator pe dată să-î numere ori-și-cine!..

PIOTROSKI

Și-ți fi avut multe *pugas*, *videlicet* bătălii?

VULPOIU

O! se 'ntempla câte-o dată într'o Ți două și trii...
Cât ținea vremea de vară. și pe urmă, la ernatec,
Ne odihniam cum fac Turcii : obiceiul îndemănatec!

MINSKI

Dar spune-mi, acea femeie...

REPAȘUL (*intrerumpend cu furiă*)

La dracu! La noie draci!

La noie-sute!..

MINSKI (*cu mirare*)

Ce este? Ce vrei, voinicice?..

REPAȘUL (*lovind cu piciorul în pământ*)

Să taci,

Bată-te mama pădurii!.. Te mai legi și de muiere?

MINSKI

Ba nu; am vrut să știu numai...

REPAȘUL

Deu, mai bine fă-mi plăcere,

Ori ne lasă tu aice, seii noi te lăsăm aici!

MINSKI (*cătră Piotroski*)

Haidem, tovarășe!

PIOTROSKI

Ergo...

MINSKI

Să fiți sănătoși, voinicici!

(*ese cu Piotroski*)

SCENA IV.

Vulpoiu și Rezașul

REDAȘUL

Bună trebă!.. Pizma, ura, zavistia, vrăjmășia,
 Și nici un paiu de resplată pentru tótă vitejia,
 Iată câștigul cel mare, ce Răzvan l'a dobândit,
 De când părăsi Moldova și codrul blagoslovit!
 Vai de dreptatea leșescă! Vai de bunătăți streine!
 Ne-am păcălit, măi fârtate! Rău ne-am păcălit!..

VULPOIU (*gânditor*)

Veți bine!..

REDAȘUL

Măi înțelept moș-Tănase, când ȳicea oftând cu foc :
 Tu fă ce'ți place, Răzване ; dar eũ o să staũ pe loc ;
 Nu las Moldova și pace ; fomete, sete, rușine,
 Aci o să sufăr tóte, căci e cuibul meũ..

VULPOIU

Veți bine!

REZAȘUL

Așa se cădea a face și mie, și orĩ-și-cũ ;
 Iar nu să caut orbesce capetũl pământului!
 Să'mi uĩt eũ de ređășiã!.. póte că prin judecatã,
 De măi remâneam în țerã, tot o câștigam o datã!..
 Hrisógele mele iatã's!

(scóte din sin o legăturã)

Aci trei urice sĩnt

Dela Alexandru-vodã și de la Ștefan cel Sfint, 1)

1) Așa numia poporul pe Stefan cel Mare. Veđi *Urechia*,
Letopis., t. 1, p. 145. — Cf. *Strykowski, Kronika polska*,
 Warszawa, 1846, t. 2, p. 320 : « dla jego niewymownej dzielnosci
 maja go za swietego. »

Ce eū le tot spël cu lăcrimi, mătur de praf cu suspine,
Și le sciū pe din afară, făr'să fi citit!

VULPOIU

Veđi bine!

REDĂȘUL (*sărută și apoi ascunde legătura*)

Îi diceam eū : măi Răzvane, n'asculta ce alții spun!
Decât ori-ce traiu în lume, traiu 'n codru e măi bun...
Of! nu vru să mă 'ntelégă! . . . Și tu sciū, a cui e vina?
Așa'i când tace cocoșul, lăsând să cânte găina;
Așa'i când capra e'n frunte, poruncind în loc de țap;
Așa'i când bărbatu'i coddă, și muiera este cap! . . .
Din dobitócele tóte, numai matca la albine
N'are cusur ca femee . . . Cele-l-alte, vază!

VULPOIU

Veđi bine!

REDĂȘUL

Dracul ne trimise 'n cale pe nepóta lui Moțoc!
Sărmanul Răzvan acuma nu'i om, ci'i un năpêrstoc,
Pe care Vidra îl mișcă și 'l întórcce fără preget
Și la drépta și la stânga, nu cu mâna, ci e'un deget! . . .
Ș'apoi eū nu daū cu gândul, ori-cât de mult mă gândesc,
De ce Vidrei nu'i plăcuse obiceiul hađducesc?

VULPOIU

M'am gândit și eū la asta, ș'am adjuns la încheere,
Cumeă Vidra e nebună, ca ori-și-care muiere,
Iar Răzvan, d'a fost vr'o dată cu o minte de bărbat,
Decând ascultă pe Vidra, cu totul s'a deochiat;
Căci nebunia s'acată măi reū ca un mărăcine,
Și trece ca o căscare dela om la om . . .

REDĂȘUL (*gânditor*)

Veđi bine!

VULPOÛ

Este vederat, că Leșii nu pré-fac haz de Răzvan...
 Dar apoi ce-ar mai fi óre, să mai afile că'î Țigan!...
 Oho! l'ar goni departe! ba cu dênsul și pe tine...
 Iată ce ne face Vidra, ducându'l de nas!

REDAȘUL

Veđi bine!

VULPOÛ

Leșii aű o lege aspră, c'un om de ném țigănesc
 Să nu calce cu piciorul pe pământul cel leșesc (1)...
 Alte némuri să poftéscă, ori-și-când și ori-și-cine,
 Iar Jidoviű, mai cu sémă, sunt ca'n țera lor! (2)

REDAȘUL

Veđi bine!

SCENA V.

Tot aceia, spionul muscălese, apoi Răzvan.

SPIONUL

Creștiniű cucerniciű...

VULPOÛ

Ce'ți trebuiű?

SPIONUL

V'am vėđut, de nu mė'nșel,

Umblând cu Răzvan...

REDAȘUL

La naibă! nici tu nu te'mpacű cu el?!

SPIONUL

Nu mė'mpac? Iartă-mė Dómne! Eű nu sciű, ce este ură:

(1) Veđi legile din 1565 și 1578 in *Volumina Legum*, t. 2, p. 608 și 691. — Cf. *Czacki, Ó Cyganach*, in *Dziela*, Poznan, 1845, t. 3, p. 300.

(2) Despre Ovreiű in Polonia veđi o interesantă scrisóre din 1601 in *Burmam, Sylloge epistolarum*, Leidae, 1727, t. 2, p. 69—71.

A iubi pe toți creștinii mă 'nvătă sfânta scriptură . . .
Așa dar, vë rog să'mi spuneți, într'un chip cuviincios,
Unde aș puté să'l aflu, în numele lui Hristos ? . . .

(zărind pe Răzvan, care se arătă în fund)

Dar ce vëd! Iată chiar dënsul! . . . Dumnéta ești, mi se
pare,

În tótă creștinătatea luptătorul cel mai tare ?
Ești sabia lui arhanghel, ești toégul lui Aron,
Pétra lui David prorocul, seú măciuca lui Samson . . .

RĂZVAN

Sum Răzvan . . .

SPIONUL

E de nevoe ca să vorbim fără marturii,
Precum vorbise Iehova cu Moïse . . .

RĂZVAN (cătră Vulpoiu și Rezașul)

Dați-vë 'n laturii.

REZAȘUL (cu o jumătate-voce)

Crede-më c'ar fi mai bine, ca și pe noi să ne lași :
Aî mulți dușmanii . . . Chiar Muscalii nu'ți sunt așa de
vrăjmași,

Ca Léhul cel pizmătareț, care alta nu viséză,
Decât el să se rădice și tótă lumea să cađă . . .

RĂZVAN

N'aveți grijă! Fiți în pace! . . . Puteti să vë depărtați :
Brațul meú e lângă mine și paloșul lângă braț . . .

VULPOIU (depărtându-se cu Rezașul)

Haïdem, Rezașule dragă! să spunem Vidrei acésta :
Cine pe noi nu ne-ascultă, o s'asculte pe nevasta . . .

SCENA VI.

Răzvan și spionul muscălesc.

RĂZVAN

Sunteam singuri. Ce vrei?

SPIONUL

Jură a nu spune nimăru!

Taina cea de mântuire, ce-am venit ca să ți-o spuă... .

(Răzvan face un semn afirmativ)

Nu așa! Eă vrău anume pe crucea pré-lăudată,
 Pe cei doi-spre-đeci apostoli și pe maica cea curată,
 Pe cele șapte biserici, pe cei patru-đeci de sfinți,
 Pe soborul din Nikeia cu trei-sute de părinți,
 Pe-o sută cinci-đeci de psalmuri, pe șapte-đeci de tél-
 covnici,

Pe toți fericiții pusnici și mucenici și duhovnici,
 Și pe ieslele, la care se 'nchinăra cei trei crai,
 Să'mi juri măi ântăiă de tôte, că la Leși n'o să mă dai...

RĂZVAN

Tu nu ești Léh, prin urmare?

SPIONUL *(făcând cruce)*

Dumneđeu să mă păzescă

D'a fi eretic ca Leși de legea papistășescă!..
 Dar dumnéta, ca și mine, ești pravoslavnic curat,
 Și slujind în astă țără, faci cel măi mare păcat,
 Precum đice sfântul Pavel...

RĂZVAN *(intrerumpend)*

Așa! Iarășă cele sfinte..?

Tu ești Muscal! Număi dênșii sunt meșteri cu jurăminte
 Tot cruci și tot evangheliă să 'nșire, ca din fuor,

Tocmai atunci când li-î gânda să ne 'nhațe mai ușor!..
De ce ai venit aici? Dela cine și de unde?
Ce cați în oștea leșescă? Ce vrei cu mine?.. Rspunde!..

SCENA VII.

Tot aceia și Vidra (*imbrăcată bărbătesce*)

SPIONUL (*vedënd pe Vidra, care se apropiase și se puse în
fața lui.*)

Acest om... astă muieră... muieră nu este om,
După cum mărturisesc sfântul Ion Chrisostom... 1)

RĂZVAN (*posomorindu-se*)

Taci!

SPIONUL (*continuând*)

Femeia e limbută : ea nu pricepe ce-i taia!
Vorba-i lungă ca și cōda, cōda-i lungă ca și haia,
Precum arétă prorocul...

RĂZVAN (*apucându'l de barbă*)

Deu, nu mă mai stăpănesc!

SPIONUL

Nu mă necinsti!.. Sum preot și părinte sufletesc...

RĂZVAN (*consternat*)

Țici că ești preot?.. Dar spune-mi, un preot pōte el óre
Să lepede jos veșmēntul, călcând rasa sub picíore,
Și prin fapta cea mai négră să mājescă sfântul dar,
Iscōdă în tótă lumea, popă numai în altar? 2)

1) Ap. **Königswarter**, *Hist. de l'organisation de la famille*,
Par. 1851, p. 337, unde mă citéză și un canon sinodal : «Mulier
non est facta ad imaginem Dei.»

2) Cumcă preoții greci și rusesci din secolul XVI erau cam
dispuși a juca asemenea roluri, veđi *Akty Zapadnoi Rossii*, t. 4,
p. 159—160, 203—236, și *Acta Tomiciana*, t. 1, p. 154.

SPIONUL

Fiiule! eū nu vęđ ręul d'a lucra cu stăruință
 Pentru Rosia și pentru pravoslavnică credință!
 Pęcatu'i al dumitale, care fiind Moldovęn,
 Ți dai sufletul în ghiara Lęhului celui viclęn,
 Popor depărtat de lege, oī retăcite din turmă,
 Și pe cari o să'i strivęscă judecata cea din urmă,
 La un loc cu Filistenii și cu Gog și cu Magog....
 Ș'apoi făcęnd tóte astea, ai vre un folos, mę rog?

RĂZVAN

Eū caut numai la cinste. . .

SPIONUL

Cinste! Acestea sunt vorbe!

Folos, cinste, e tot una, judecând mai de aprópe. . .
 Așa dar, ce fel de cinste dobândit'ai, de când ești
 Ca Nemvrod cel din Scriptură, flórea oștii diavolesci?

VIDRA

El are cuvęnt, Răzvane! Iat'a treia bătăliă,
 În care brațul teū vęrsă ploī de sânge pe cãmpiă,
 Lovind cęta muscălęscă, ce fuge d'un singur om,
 Cum se sparg stoluri de vrăbii de'naintea unui șoīm,
 Sęu precum, când o ságėtă sbărnăe la vęnătóre,
 Se isbesc din dél în vale iepurii și căprióre! . .
 Și care e mulțumirea și respłata, ce-o primesci,
 Rădicând pe brazda morții clăi de stęrvuri dușmănesci? . .
 Pe când tu imprăștii spaīmă, dând cu peptul la năvală,
 Alți mai mulți s'ascund în umbră, de unde eșind cu fală
 Ți vęđi mari, Ți vęđi în frunte, lăudați, slăviți, aleși,
 Iar tu remăi tot în urmă, ca o slugă pintre Leși!

Și tu, Vidro ?

RĂZVAN

SPIONUL

Jupânésa a vorbit dumnezeesce !

Câte-o dată prin femeie Duhul cel Sfânt ne vorbește,
De pildă, Ana, Iudita, Estera... mai în sfârșit,
Este vederat, că Léhul de loc nu te-a respătit...
Rusul scie mult mai bine să dea orî-și-cuî dreptate...

RĂZVAN

Taci ! Destul !

VIDRA (*imperios*)

Vorbeste !

SPIONUL

Tarul îți dăruiesce trei sate...

VIDRA (*cu despreț*)

Bogațiă ? nu'i acésta !..

SPIONUL

Trei sate lângă Kazan,

Și cât va ține resboiul, o tréptă de căpitan...

VIDRA (*emoționată*)

Căpitan ?..

SPIONUL

Și pe d'asupra, pentru creștinesca faptă,
După mórte fericirea ș'un loc în raú te așteptă...

RĂZVAN

Nu primesc !

VIDRA

Ce spui, Răzvane ? Dar de ce să nu primesci ?..
Nu'i puțin căpitănia în oștile muscălesci !..
Tu nu ești născut aici ; poți să mergi în lumea 'ntregă ;
De Leși n'ai nici o nevoie și nemica nu te légă...

Caută noroc aiurea, dacă nu'l găsim aici!

RĂZVAN

Am jurat!

SPIONUL

Dar jurământul nu se dă la eretici!

Deci, mitropolitul nostru în dată o să'l deslege,
Judecând după sobóre și dumneđeésca lege,
Precum sunt scrise anume în sfântul Nomocanon,
Caută cap pai-spre-dece soborul din Halkedon,
Cap trei-deci și trei séu patru sobor din Laodikia,
Asemenea capul dūoě sobor din Antiohia. . . 1)

RĂZVAN (*cu indignațiă*)

Fugî, popă fără credință, ce legea o țieai în rîs!
Fugî, și spune acelora, ce la mine te-ai trimis,
Că Răzvan nu vrea să guste dreptatea vōstră rusescă,
Pentru care lumea tōtă e marfă negustorēscă;
Pentru care omul este o vită, ce-un precupeț
O cumpără și pe urmă o vinde și mai cu preț;
Pentru care vrednicia prin cumpenă se cunoște...
Voî, ce tērguiți cu dramul până și sfintele mōște,
Și cu mâna vindătōre remășița unui sfînt
O schimbați, după tocmelă, pe aur séu pe argint!..
Fugî d'aci!..

VIDEA

Dar uiți, iubite, că d'ar fi ori-cum să fiă,
Muscalii îți dau d'o dată cinstea de căpităniă!..
Veî fi căpitan, Răzvane!.. Căpitan, acēsta 'i mult!..

SPIONUL

Și trei sate mari. . .

1) *Nomocanon Photii, cum comment. Balsamonis*; ed. Justelli, Paris., 1615, p. 186—197.

RĂZVAN (*cu furiă*)

Lipsește! Mă-e greu să te mai ascult!..

S C E N A VIII

Răzvan, Vidra, Vulpoiu

VULPOIU (*venind iute, turburat*)

Topeniă! Grozăviă! Bazaconiă!..

RĂZVAN

Ce este?

VULPOIU

Lucru nevisat în vise, nepovestit în poveste!..

Veți pe hatmanul acolo, stând la vorbă și la sfat,

De totă căpitănimea ocolit și 'ncongîurat?

(*Spionul se uită în direcția, unde arătă Vulpoiu, și dispare în partea opusă*)

RĂZVAN

Ei bine, ce mă privește?

VULPOIU (*cu necaș*)

Ei bine!.. Ba nu ei bine!..

Ei vorbesc și pun la cale și 'ntrébă tocmai de tine...

RĂZVAN (*cu mirare*)

De mine? Ce-are a face!

VULPOIU

Căpitaniî într'un gând

Îți tot caută pricină și te defaîmă pe rând:

Unul cere să te scōță din ôste, altul din țară,

Al treilea chiar din lume ar vré să te dea afară;

Iar hatmanul îi ascultă, neclintit ca un butuc:

De multe, ce aușise, se făcu și el năuc!

VIDRA

Veți, Răzване, ce greșelă d'a ne veșteji aice,

Pe când într'o altă parte ai puté să fii ferice?

Ha! în 0stea musc0l0esc0! At0ta ne-a mai ramas . . .
Te-0st0pt0 c0pit0nia, de! face un singur pas!

VULPOIU

Vine hatmanul . . . Privește!.. Se opri în dou0 r0ndur0..
E posomorit b0tr0nul : se cunoște c0! pe g0ndur0.

R0ZVAN (*decisiv*)

Fie ce-a fi, las' s0 fie!.. E0 unul tot ce-am jurat
P0streaz cu fruntea senin0 și cu cugetul curat!
Jur0m0ntul nu! o glum0, n0scut0 pintre pahare
Și, d'0 dat0 cu beția, resuflat0 în uitare :
Jur0m0ntul pentru mine este m0ndrul curcubeu,
Ce l0g0 josul cu susul și pe om cu Dumneđeu!..

VIDRA (*sarcastic, pun0ndu-se la o parte*)

Ba mai bine o un0lt0, o p0puș0, o mom0l0,
Prin care cel ce nu crede pe toț0 cei-l'alt0 !i !ng0l0 !..

SCENA IX.

Tot aceia, hatmanul, Piotroski, Minski, mai mulț0 oficer0
polon0 și în urma lor Ređ0șul.

MINSKI (*continu0nd conversația cu hatmanul*)

Sum sigur și f0rte sigur, hatmane pr0-luminat,
C0 0știrea n'0 s0 guste hot0r0irea ce-0 luat . . .

PIOTROSKI

Asciscere peregrinos, multe primejdi0 aduce :
Pe str0in0 las0-! la urm0, *sapientissime duce* . . .

HATMANUL

Or0-cine ap0r0 țera, se numesce p0m0nt0n . . .
E0 te c0utam pe tine, !ubitule c0pitan!

R0ZVAN (*salut0nd*)

P0te m0 !eai drept un altul, hatmane pr0-luminate?
E0 nu's c0pitan . . .

HATMANUL

Acésta e puțin ; după dreptate

Ar trebui să fii hatman, căci bălălia de az

Nu eă, tu ai câștigat'o, vitezul cel mai vitez !

RĂZVAN (cu confușiă)

E pré-mult . . .

HATMANUL (rădicând buzduganul)

Deci, în puterea semnului de hatmaniă,

Resplătind măcar în parte minunata'ti bărbătiă,

Căpitan pe câmpul luptei te rădic și te vestesc,

În fața oștirii mele și în numele crăesc !

(Auzind acésta Vulpoiu sare în sus, Rezașul își frécă mânele)

RĂZVAN (pe când oficerii îi strinș mână)

Eă ? .. Dar cum . . . Prin ce cuvinte . . .

MINSKI (cu efusiune)

Căpitane, eă aș cere,

Că să te faci polcovnic ! .. Aș leșina de plăcere ! ..

O dorință 'nvăpăiată mă muncă neconținut,

Ca după atâtea resboie să te vedem mulțumit ! ..

PIOTROSKI (sărutând pe Răzvan)

Satisfactionis causa, te sărut și eă acuma,

Sciindu-te *dignum esse* chîar *amplitudine summa* !

HATMANUL

Înse nici căpitănia nu mi se pare a fi

O tréptă destul de mare pentru a te resplăti :

La seîmul cel mai d'apropé, țera o să te primescă,

Drept resplătă mai deplină, în boerimea leșescă. . . 1)

1 Despre acésta înaintare a lui Răzvan în armata polonă sub regele Ștefan Batori, veđi **Heidenstein**, *loco laud.* : « pro gregario primum milite inter pedites meruerat, postea a Stephano Rege virtutis causa ad ordinem perductus fuerat. . . »

Voiu stărui și eu-însuși, și toți prietenii mei...
Dar pân'atunci, căpitane, spune-mi singur, ce mai vrei?

RĂZVAN

Nu pociu mulțumi... n'am vorbe, hatmane pré-luminate...

HATMANUL (*zimbînd*)

A da! o să-ți mai dau încă cevași pe neașteptate...
În tabăra muscălescă am găsit un Moldovén;
E de tagma boerescă, socotind după căftan,
Deși de multă vechime nu mai are nici o față
Și din ceprazuri remase d'abia vr'o câte-va ată...
Ți'l dăruiesc...

(*Răzvan salută. Hatmanul și oficerii încep a se retrage*)

MINSKI (*întorcîndu-se îute, cu o figură radiosă*)

Căpitane! În veci nu m'oiu sătura

Tóte bunurile lumii a-ți dori și a-ți ura;
Și vedîndu-te pe cale la o tréptă și mai 'naltă,
Inima 'mî de bucuriă, uíte! saltă, saltă, saltă...

(*Ese. Răzvan încrucîșeză mânele pe pept și remâne nemîșcat pe gânduri. Vidra îl observă în tăcere*)

SCENA X

Răzvan, Vidra, Vulpoiu, Rezașul.

VULPOIU (*cu gesturi de o satisfacțiune burlescă*)

Iată 'n sfîrșit, căpitane, ești chiar căpitan acum!
Și'n pădure, căpitane, fuși căpitan ôre-cum,
Astădî însé, căpitane, ești mai cu căpităniă!..

REZAȘUL

Bată'l norocul să'l bată! Haî să facem o bețiă!
(*tăresce afară pe Vulpoiu, fredonînd*)

Frunză verde de castan!
 Căpitanu'î căpitan!
 Tan! tan! tan!
 Tan! tan! tan!

SCENA XI

Răzvan și Vidra.

(Vidra se apropie)

RĂZVAN *(eșind din confuziă)*

Îertă-mă, scumpo iubită!.. Și fericirea ne-apasă,
 Când d'o dată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă!..
 Simț în mine-o greutate... aș vré și nu pociu să crez...
 Nu 'i cum-va vr'o nălucire? Póte dorm? Póte visez?..

VIDRA

Cum? Atăta veselă? Pentru ce?.. Pentr'o nemică!
 Căpitan! Ce mare lucru!.. Căpitanu 'i o furnică!..
 Veselăscă-se Ređașul séu Vulpoiu, făpturi de rând,
 Care pentr'un paú sunt gata să móră bênd și cântând!..
 Dar tu?.. tu s'o faci, Răzvane?.. Capitaniî într'o óste
 Sunt atăția că'n mulțime nici unul nu se cunóște...
 Căpitan!.. O jucăriă!.. Căpitan!.. E un cărlig,
 Cu care se póte prinde numai pescele cel mic!..

RĂZVAN *(cu mirare)*

Cum? căpitanu'î o glumă într'o óstire crăéscă?
 Dar ce fel de lucru 'ți trebuî, care să te mulțuméscă?..

VIDRA

Când omul, urcând o scară, ca s'adjungă unde-va,
 N'a trecut decât o tréptă séu douë trepte d'abia,
 Și partea de sus a scărei de trecut îi mai remîne,
 S'opresce el óre 'n cale 'i, đicénd : destul pentrumine!?

RĂSVAN

Dar nu mă'nvêțai tu însăși, ca să mergem la dușman,
 Căștigând prin vicleniă tot cinstea de căpitan?
 Nu'mi spuneai mai dinióre, cu mâniă și muștrare,
 Că'ntr'o oștire domnescă căpitan e lucru mare?...
 Lămuresce-mă, iūbito, unde vrei tu să m'aduci?...
 Nu e mult de când în codru, în fruntea unor haiduci,
 Numele'mi suna departe, ca o seceră, ce sună
 Când taie érba stricată, ca să scape pe cea bună!
 Eū credeam atunci, că'n lume nu mai póte fi aiuri
 O zodiă mai dorită ca viéța unei păduri,
 Unde brađiī și stejarii, viteji fără de păreche,
 Ce'nfruntă miī de furtune, uriași din vremea veche,
 Mi se'nchina cu rebdare, m'apëra și m'asculta,
 Pân'ce din sīnul lor verde nu m'a smuls voința ta!..
 Te veđui... iūbirea șterge tot ce'ī place ca să ștérgă :
 Am lăsat cărări ānguste ș'am eșit la calea largă,
 Am uītat codrul, Moldova, tot ce-a fost, tot ce-a trecut,
 Ș'am venit în țeri străine, cum ai vrut și când ai vrut!..
 Acum norocu'mi zimbesce; sum căpitan și pe cale...

VIDRA (*īntrerumpënd*)

D'a fi boer ca toți Leșiī! O boerime de jale!

RĂSVAN

Hatmanul mă socotesce, de cei-l'alți sum căutat,
 Numai tu pe bucuria'mi tragi un vël neașteptat,
 Pe când c'un cīas mai 'nainte eraī de altă părere...
 Nu sum un copil, cu care să se jóce o muīere!

VIDRA

Dar acea muīere este némul aceluī bărbat,

Carele în țera noastră patru domni a resturnat,
 Și al cărui falnic sânge clocotesce cu putere,
 Ca talazurile 'n mare, în peptul meu de muieră!..
 Ah, ascultă-mă, Răzване! Pintre ómenii de jos
 Fórte mulți sunt tari la mână și c'un suflet inimos,
 Și totuși stați ca o bróscă, cufundată într'o baltă,
 De-unde numai câte-o dată eșind la rađa cea caldă,
 Privesce la mândrul sóre, se 'ntinde p'un verde strat,
 Sughită 'n sine cu poftă vezduhul lin și curat,
 Încât ai crede vedând'o, c'a priceput ce 'i lumina
 Și nu póte să mai guste intunerecul și tina,
 Dar vai! n'a trecut o clipă : uite bróscă înapoi
 Se 'ntórce iarăși în nópte, în mocirlă și 'n noroi!...
 Vitejia cea mai mare, inima cea mai alésă,
 Mii de bunătăți, cu care întempleră te 'nzestrasă,
 Sunt, iubitule, ca ferul ruginit și fără preț,
 Până ce nu 'ncepe 'n mâna unui lucrător isteț,
 Care 'l apucă cu clește, îl curăță pe cărbune,
 Și dintr'o grămadă négră îl veđi scoțând o minune,
 Strălucită ca oglinda, gingașă încât suflând
 Suflarea se 'ntipăresce pe luciul cel plăpând!
 Acel lucrător, Răzване, se numesce..

RĂZVAN

Se numesce?

VIDRA

Setea d'a merge 'nainte!.. Íată ceia ce 'ți lipsesce!
 Acea sete, care arde și 'nghetă inima mea!..
 Dar trebuí s'o aibí, Răzване! Eú voesc, ș'o veí avea..

Atunci când buzele Vidrei de obrazul teü s'atinge,
 Ochiü meü în ochi 'ți cată, mâna 'mü pe mâna ta strînge,
 Din sufletu 'mü cãte-o parte se deslipesce mereü
 Și pe furiș se strecórá adãne în sufletul teü!..
 Vidra este pentru tine ca izvórele de munte,
 Ce fac Dunãre spumósã din pãraele mërunte...

SCENA XII

Tot aceia și Vulpoiu (*sovãind*)

VULPOIU

Hi, hi! Dunãre!.. Departe!.. Cãpitane, eü sum bét,
 Ș'aș vré sã 'ți spuü, cãpitane, un lucru fórté ciúdat...
 Adecã-te, cãpitane... deü, n'are nici o pãreche...
 Dar lasã-mé, cãpitane, ca sã 'ți-o spuü la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOIU

Apoi, cãpitane, sciü Léhul cel blãstémat?..
 Sciü cela ce 'ți strîngea mâna?.. Sciü, un mãgar incãlțat?..
 Sciü, se vërã 'n om ca muscã?.. Sciü, chiãr cu nepusã
 masa?..

Hi, hi! sciü Léhul acela?.. Sciü, cã vrea pe jupãnésa?

RĂZVAN (*turburat*)

Vidra?

VIDRA

Eü?

VULPOIU

Da, da, da, Vidra!.. Mí-a spus cã 'y place de foc!
 Deü așa! Chiãr acușica!.. Ha, ha, ha! Ce dobitoc!..

(Minski se arétã în fund)

Dar iatã'l! Întrébã'l singur! Bãtã'l nãbãdaica Léhul!..

Hi, hi, hi!.. Mî-e somn... mî-e lene!.. Măi Léhule!
Te iew dracul!..

(ese rănîind și amenințând de departe pe Minski)

S C E N A XIII.

Răsvan, Vidra, Minski.

RĂSVAN (*mergînd îute înaintea lui Minski și apucându'l de mână cu violență*)

Ascultă-mă, cum te chiamă!.. Scii tu un lucru seú ba?
Noi trebuie să ne batem!..

MINSKI (*speriat*)

Dar pentru ce?

RĂSVAN (*scuturându'l de mână*)

Nu'treba!..

Pentru ce?.. Pentru că... pentru... pentru că privind
la tine,

Simțesc un fel de simțire... măi în sfîrșit, nu mî-e bine!..
O să ne batem chîar astăîi... chîar acuş!.. M'ai auđit?..

MINSKI

Cum așa?.. Nu pot pricepe, tovarășe pré-îubit!..

Eú nu ți-am făcut nimica... A ne bate nu i cu cale...
Spune'mi măi ánteîn pricina?..

RĂSVAN (*cu furiá*)

Nu'mi plac ochii dumitale,

Mă supără, m'ntărátă, m'apîind... Nu măi pociu vorbi!..

MINSKI (*zimbînd cu dulcétă*)

Numai atáta? Eî bine... De cîte ori me'i zări,

Mă jur a'mi închide ochii... O să mă feresc de cértă...
(*profitând de mirarea lui Răsvan, care îi lasă mîna*)

Dar sum grăbit... am o trebă... mă duc... iewtă, iewtă,
iewtă!..

(ese îute cu salutări repetite)

S C E N A XIV

Răzvan, Vidra.

RĂZVAN (*cu desgust*)

Ce mișel !

VIDRA

Mă mir, Răzване, vădându-te răvnitor !
Nu cum-va m'ai crede'n stare pân'la viermii să mă pogor? . .

RĂZVAN (*luând-o de mână cu pasiune*)

Și palaturi aurite, ș'un acoperiș de pae,
Când flacăra le cuprinde, fac tot un fel de văpae :
Răvna este foc, iar focul, d'ori-și-unde ar veni,
E grozav când isbucnesc și 'i lesne a isbucni ! . .
Mă-ești dragă, și 'n totă lumea găsește cu puțință tôte,
Dar dragostea fără răvnă nu se pôte, nu se pôte ! . .

VIDRA (*arătând în urma lui Minski*)

Cugetă acum, iubite, de 'i cinste pentr'un Răzvan
O biătă căpităniă : și dânsul e căpitan ! . .
E căpitan ca și tine, ba încă mai cu vechime :
Veđi dară, că bucuria 'ți a fost chiar o micșorime ! . .

S C E N A XV

Tot aceia, un ostaș și Sbierea (*care intră cu capul plecat și
numărând pe degete*)

OSTAȘUL

İată robul, căpitane, pe care 'n dar ți l'a dat
Și ți'l trimite acuma hatmanul pré-luminat . .

(*salută și se retrage*)

SCENA XVI

Tot aceia, fără ostaș.

RĂZVAN

Sbîierea! Rob al meu!...

SBÎIEREA (*ridicând capul, cu bucuriă*)

Tu ești, Răzvănășe dragă?..

Și dumnéta, jupănésă?.. Par'că veđ o pungă 'ntrégă!..

RĂZVAN

Te rog, să ne spuî și nouă, prin ce poznă încăpuși

Așa departe de țără, tocma'n tabără la Ruși?

SBÎIEREA (*cu naivitate*)

Încăpuî ca doă 'n patru... Ce 'ntrebare! Nu scii óre,

Că tabăra muscăléscă e fórté încăpétóre?

Ș'apoî, avénd și năcazurî, am slăbit mai mult d'un șfert:

Carnea spéndură pe mine curat ea un sac deșert...
RĂZVAN

RĂZVAN

Eú te 'ntreb, prin ce minune te găsescí în astă țără?

Cum de te-aú luat Muscalii?...

SBÎIEREA

Dela Tătari mă luară...
RĂZVAN

RĂZVAN

Dar Tătarii?

SBÎIEREA

Mă robise mai an-țert, când aú trecut

Prin moșia mea... greșelă!.. prin o moșia la Prut!. (1)

(1) Despre tot ce suferia Moldova în secolul XVI din cauza invasiilor tătărești, veđi **Gratiani, De Despota Vallachorum principe**, Varsaviae, 1759, p. 19, 75 : « senibus atque imbelli aetate occisa, aedificiisque incensis, quindecim millia capitum Christiani nominis in servitutem abduxere... »

Asta n'ar fi fost nemica, să nu fi luat cu mine
 Un chimir cu trei fășicuri pline, pline, pline, pline!
 Un fășic numai cu talerî, altul numai cu florinți,
 Al treilea numai galbeni de ceî unguresci cu zimți!..
 Ce chimir!.. De pele négră, ș'am băgat bine de samă,
 C'avea 'n giuru'i acățate dece nasturi de alamă...

RĂZVAN (*zimbînd*)

Tătarul dela Moldova, Muscalul dela Tătar,
 Dela Muscal te iewa Léhul, ș'ar fi cu puțință iar
 Dela Léh să te iewa altul, încât astfel într'o di
 D'o dată cine mai scie în ce țără te-ai treși!..
 Óre nu era mai lesne, cu puțină cheltuială,
 Să te rescumperi din lanțuri și să scapi de tăvălălă?..

SBIEREA (*cu spaimă*)

Cum? Să mai plătesc? Vai mie! N'aș fi făcut'o în veci!
 Sum de doi ani în robie, și d'ar fi și doé-deci,
 Ce'mi pasă, că nu sum slobod, când stăpânul mă hrănesce,
 Iar pân' atuncî în Moldova venitul meu crește, crește..
 Ș'apoi eú am tot-d'a-una nedejde în Dumneđu,
 Că Sfintul o să mă scape, fără să'î dau nici un leú,
 Decât numai dóră póte vr'o luminare de céră,
 Care, de frica scumpetei, o fac la mine la țără...

RĂZVAN (*cu ironie*)

Du-te, boerule, du-te! Nedejdea te-a mântuit...
 Întorce-te la Moldova, fără să fii cheltuit!
 Te iert pentr'a dăoa órá...

SBIEREA (*făcînd cruce*)

În sfêșit, o Dómne sfinte!

RĂZVAN (*continuând*)

Te-am mai iertat în pădure...

SBĪIEREA (*tute*)

Bine că'mi aduci aminte !

Răzvănăşe, cer dreptate ! Nu este chip ca să tac. . .

Hoţii tēi atunci în codru mă despoiară de sac !

Fii şi tu om cum se cade, fă-ţi o pomană deplină !

Nu te bucura, drăguţă, de o avere streină. . .

Dă-mi înapoi săculeţul ! . . Tu scii, c'a fost peste tot

Taleri trei mii patru sute opt-deci şi şapte ş'un zlot. . .

VIDRA (*luând pe Răzvan la o parte, cu aprindere*)

Veđi ! Invéţă dela dēnsul, patima ce vrea să dică !

Acest om pentr'o lescae, acest om pentr'o nemică

Va suferi cu plăcere, făr' să scóţă un suspin,

Robiă, lanţuri, ruşine, bătăi, închisóre, chin. . .

SBĪIEREA (*zimbînd cu mândriă*)

O da, da. . .

VIDRA (*continuând*)

Şi fie-care adaos de bogăţia,

În loc ca să'l mărginescă, îi dă o poftă mai viă,

O dorinţă mai setósă, un avēnt mai arđetor,

D'a vedé lucind în ladă'i sunător pe sunător !

SBĪIEREA

O așa. . . așa. . .

VIDRA

Aruncă'i tot ce cuprinde pămîntul,

Şi petrele nestimate, şi aurul, şi argîntul. . .

SBĪIEREA (*cu voluptate*)

Şi. . . şi. . .

VIDRA

Dēnsul n'o să 'ţi spuie : acuma sum mulţumit !

SBĪIEREA

Hăide-de-de-de ! Firesce ! Dóră n'am înnebunit !

VIDRA

Dacă și tu, o Răzvane, ai simți așa de tare
Dulcea patimă d'a creșee tot mai mare și mai mare,
Precum Sbierea mi de galbeni din nemic a adunat,
Tu dintr'o căpităniă ai adjuge împărat!..

SBIEREA

Atunci me'i da și dobânda... acum inse, d'o cam dată,
Să ne răfuim cu sacul! Fii datornic bun de plată...
Răzvănică! Sufletele! Nu uita, că ești creștin...
Numai camăta ar face năoș-sute pe puțin...

RĂZVAN (cu scârbă)

Nu!... Departe delă mine toate patimele, care
Cu lăcomia lui Sbierea au vr'un fel d'asemănare!...

Finele actului III

ACTUL IV

ÎN CĂ UN PAS

Pentru ȚiganY s'au Țis multe, ca să nu fie primiȚY
Căci rușine Eteriei a fi cu ȚiganY uniȚY,
Căci luându-se Elada, de vorȚi și ei oștașY,
Vor cere cu tot cuvintul și ei să fie părtașY...

BELDIMAN, Jalnica tragediă.

Scena prezintă o cameră modestă în locuința lui Răzvan, într'un orașel polon la otarele Moldovei. O ușă în fund, alta la stânga, o ferestă la dreapta.

SCENA I

Rezașul și Vulpoiu

REZAȘUL

Nu mai pociu, bată'l năpatea, de atâta timp în șir
Să nu veđ o sărmăluță, ci tot numai borș cu știr!(1)
Destulă străinătate!

(arătă la gât)

M'am săturat pân' aice!

De amară ce mi-e viața, nu mai știu cum î-aș mai dice!..
Șese veri și șese ierne, nu o lună, nu un an,
De când, întocmai ca umbra, mă țin lipcă de Răzvan;
Ba chiar și umbra, fârtate, când nu'î lumină, s'ascunde,
Iar eu tot remân cu dânsul, ori-și-când și ori-și-unde!..
Am haducit împreună și împreună am trecut
In astă țără leșescă, unde dracul s'a născut!
Cu Muscalii, cu păgânii, nu un an și nu o lună,
Șese veri și șese ierne ne-am bătut tot împreună!..

VULPOIU *(cu desplăcere)*

Haide! Cine-va ar crede, că numai voi amêndoî

(1) Până la introducerea porumbului sub primul Mavrocordat, mâncările de verđă erau acele naționale ale țeranului român, după cum mărturisesc **Miron Costin**, *Letop.* t. 1 p. 9 : «in totă viața in mâncare cu dulcêța curechîului...» Borșul cu știr este, din contra, o mâncare esențialmente slavonă, după cum veđi **Gołembiowski**, *Domy i dwory*, Warszawa, 1830, p. 32—3.

Ați făcut și mari și late! Dar unde pui pe Vulpoi?

REPAȘUL

Ori-cum să fie, acuma fostul nostru harambașă
A ajuns obraz de cinste, cât un vizir séu un pașă :
Îi polcovnic, îi om mare, și ca mâini o să'l privim
Iacată așa d'o dată mai de-hai, mai aferim!..
Nu'i vorbă... i se cuvine... nu câștigă de pomană!
Chiar septemâna trecută a căpătat și o rană
In lupta cea cu Tătarii...

VULPOIU

Aș! D'abia s'a sgarat!

Îl sărută o săgétă... Nu'i lucru de speriat!..
Dec! a fost rănit și densusul într'o singură bătae,
După ce trecuse tefăr prin duoé-deci de resboae!..

REPAȘUL

Dar să lăsăm tóte astea!.. Nu știu, ce eram să'ți dic..
Aa! Uite pe feréstă!.. Privesce!.. Nu veđi nemic?..

(cântă, arctând cu mâna)

Cu miros de viorele,
Trandafir și micșunele,
Bate vântul țerei mele!
Bate-ai, vântule curat,
Să alini al meu oftat!
Bate-ai, vântule ușor,
Să'mi mai trecă din cel dor!
Bate-ai, vântule cu foc,
Să mă muți din acest loc! (1)

(1) Acéstă sublimă doină, ce-va modificată, am luat'o din *Grande-a, Miosotis*, p. 128.

Aşa-i, Vulpoiu! Tare mă furnică dorul!
 Terişóra e aprópe : de-í arunca cu toporul,
 Dai de brazda románescă!.. Nu mai sum pe unde fui :
 Pe la Muscali, pe la dracu, pe la tatál dracului!
 Ş'acuma nici în Moldóva nu mai este Petrea Şchiópul,
 Prietenul cíocóimii, bat'o focul şi potopul!
 Nu, nu! Este un alt vodá, un vodá mai omenos,
 Care şéde sus, dar ţine tot cu norodul de jos! (1)
 Cică'l chiamá Aron-vodá... un voinic, un flecăiandru,
 O viţă lăpuşnenescă : feciorul lui Alexandru... (2)
 Scii? Cel Alexandru-vodá, ce mânca cíocoi de vii,
 Incát îi făcea de gróză să fugă pe la pustii!..
 Aşa dar, p'aci mí-e drumul! Nu remân şi pace bună!
 Să mai stea Rázvan şi singur... ce naiba tot împreună!..
 Mă duc la Iaşi cu hrisóge...

(scóte din sín o legătură)

Íată-le! Aice sînt.

Zapise şi ispisóce chîar dela Ştefan cel Sfînt!..
 E cam veche legătura, de mare mult ce-í purtatá,
 Dar n'o las de lângă mine, uíte, cu capul o datá!
 O voiu strînge tot la sínu'mi, cât voiu umbla pe pámênt,
 Şi'n urmă, dând ortul popei, o voiu duce şi'n mormênt!..

(sărutá legătura ş'o ascunde)

Voiu merge la Aron-vodá, o să vorbesc cu domnia,
 Dórá va da Sfîntuleţul să'mi dobândesc ređăşia!..

VULPOIU

Drace! Nu cum-va aí crede, c'o să remáiu numai eú?

(1) Despre cruđimea lui Aron-vodá în privinţa boerilor veđi
Urechia, *Letopis.*, t. 1, p. 205—209.

(2) Aşa se intitulézá acest principe el-insuşi în crisóvele séle.

Culcă-te p'acea ureche! Nu cunoscî tu gîndul meu!
 Ori-ce om în astă lume are un sfînt séu o sfîntă :
 Veđi pe tine, bună-óră, ređăşia te frémîntă ,
 Pe mine mă prigonesce frumuseţea codrului,
 Când şedeam cîntînd din frunđă la umbra stejarului!
 Tu a tale, eú a mele, fie-cine ale sale! . .
 Uite, deú, cînd mi se'ntemplă a 'ntelni cum-va în cale
 Un ciccoiu ca o fetiţă, mitutel şi curăţel,
 Lins la céfă, alb la faţă, sprintinel şi spălăţel,
 In sfêrşit, o pocitură dintre cele gurî căscate, —
 Mě'nvóltă, mă resucesce, ca să'î daú pe după spate! . .
 Când privese într'o livadă copăcelul ofticos,
 Cu crêngi róse de omidă şi cu trunchiul găunos,
 Hoţomanul inéu de cuget mă gădilă şi'mî şoptesce :
 Nu'î-aşa că 'n codrul nostru ciuperea măi bine eresce?
 Când aud o păseriúcă ciripind pe vr'un zaplaz,
 Mi se pare ciripirea'î că nu are nici un haz,
 Căci mă-aduc aminte bine. . . of, of, of, mă-aduc aminte ,
 Cum ciripia altă dată, cum ciripia măi 'nainte,
 Cum ciripia în pădure prin rărişul cel din crîng . . .
 Şi cînd mă-o aduc aminte, pe loc ímî vine să plîng!

(îşi şterge ochii cu máneca)

SCENA II.

Tot aceia şi Răzvan *(cu braţul stîng legat)*

REDĂŞUL *(întempinându'l la uşa din fund)*

Polcóvnice!

RĂZVAN

Ha? Ce este?

REDAȘUL
Dă'mî drumul să plec d'ace!
VULPOIU

Și eă...

RĂZVAN
Mă lăsați pe mine?
VULPOIU (*cu confușiă*)
Ba nu... inse... cum s'ar dice...

RĂZVAN
Ce? Acuș nu vĕ mai placĕ al armelor meșteșug?
In loc de sabia lată vreți la sapă și la plug?
Vi s'a urit eu resbóe? Poftiți odihnă?..

REDAȘUL
Nu încă!

RĂZVAN
Póte vi'i fóme? vi'i sete?.. N'aveți cușmă seă opincă?
VULPOIU

Nu...

RĂZVAN
Atunci care'i pricina?
REDAȘUL (*cu bruschetă*)
Apoi dĕ! Ce să vorbese!

Mi-e dor de țĕra Moldovei, de căminul strămoșesc!..
VULPOIU

Și mie...

RĂZVAN (*furios*)
Așa, nemernici!.. Cum? Voĕ vi'i dor de țară!..
Dar eă? Ce sum eă? Respundeți!.. Sum o gadină? O
fiară?

Óre inima'mi, cernită ca o rađă dup'un nor,
Nu plânge și ea, sĕrmană, de acel puternic dor?..

Numai voi iubiți Moldova?... Dor de țară!.. Dor de țară!..

Renduricele când plécă se gândesc la primăvară,
Ca să se 'ntórcă voióse iar la cuiburile lor,
Și omul se póte óre să nu simțá acel dor!
Fugiți! Lipsiți de 'nainte 'mí!..

VULPOIU

Polcovnice...

RĂZVAN (*lovind cu piciorul în pământ*)

Dor de țară!..

REȚAȘUL (*scărpinându-se la cap*)

Deu, n'ai cuvînt să te superi... ..

RĂZVAN (*punënd mâna pe sabiă*)

Eși afară! Eși afară!..

(*Rețășul și Vulpoiu es prin ușa din fund; pe când Vidra intră prin ușa din stînga*)

SCENA III

Răzvan, Vidra

VIDRA

Ce 'nsemnéză astă larmă?

RĂZVAN

Dintêiú, să mă liniștesc!..

• VIDRA

Ești turburat?

RĂZVAN

Nu'i nemica... Nu pociu să mă stăpânesc...
Dor de țară!.. Sum cam íute...

(*strigă*)

Măi Rețășule! Vulpoiu!..

VIDRA

Dar ce vrei să faci, iubite?..

SCENA IV.

Tot aceia și Vulpoiu (*intrând cu sfielă*)RĂZVAN (*strângând mâna lui Vulpoiu*)

Fie pace între noi!..

Cela-l'alt de ce nu vine?..

VULPOIU

Aș! el fulgeră, trăsnesce,

După cum scii că'i e firea : când se supără, plesnesce!

RĂZVAN

Spune'i, că'l rog să mă jerte... Mi-ați vorbit într'un cias
rău..

Cât despre plecarea voastră, o să vedem mai târziu.

VULPOIU (*cu veselie*)

Să trăesci!

(ese)

SCENA V.

Răzvan, Vidra

VIDRA

Aș vré să aflu și eu cu tot dinadinsul,

Ce'i și cum?..

RĂZVAN

Am fost la hatman...

VIDRA

A! Și ce-ai făcut la
dînsul?

RĂZVAN

Dragă, o să'ți spuî în dată lucrurile ce-am vorbit;

Adjungă acum atăta, că eșii forțe măhnit...

M'arunc pe cal ca vërtejul, infig în cóstă'i un pinten,
 Murgul scutură din cómă, sbóră vesel, fuge sprinten,
 Și cu cât sălta mai tare, și cu cât mai mult săria,
 Mișcarea'i cea furiósă simțiam că mă recoră,
 Până ce'l lăsăi în voe, asvêrlind din mână căpîstrul :
 Calul, născut în Moldova, mă duse drept pân' la Nistrul.
 Nistru, apă românescă, ce spuméză pîntre stânci,
 Ingropând dușmanii țerei în vëlvoarele'i adânci!
 Nistru, ale căruî unde în țilele cele grele
 Apëraû în loc de armă hotarele țerei mele!
 Nistru!.. Nistru!.. Până astăzi am sciut să mă feresc
 D'a trece pe lângă țermu'i, ca să nu mă ispitesc,
 Și să nu mă-aduc a-minte, că remăiû în țeri străine,
 Pe când scumpa mea Moldovă e aice lângă mine!
 Astăzi însê de nevoe mă simții împins la mal,
 Căci dorul țerei rësbate până și suflet de cal! ..
 Nainte'mî se desvâlră, șerpuid ca un balaur,
 Holde și câmpii, în care pîntre spicele'de aur
 Se zăriaû, ca petricele preperate p'un inel,
 Bosoïoc și garofită, rosmarin și ghiocel,
 Îar prin ele 'n[depărtare un Român, muncind la sóre,
 Falnic, rumên, plin'de viêtă, se părea și el o flóre!..
 Le vëđui acele locuri, și din vëđ o sărutaî
 Țëra, unde însuși îadul s'ar puté preface 'n raî!..
 Numai tu poți înțelege, numai tu, Vidro iubită,
 Poți simți, cu ce durere am trecut eû prin ispită
 Și, scăldând calul în spume, dela țermul fermecat
 Și eû, și el fără voe, amêndoî ne-am depărtat!..
 Viû a-casă... d'abia inse pusei piciorul, și îată

Vulpoiu și Rețașul vine în fața mea de o dată,
Nesciind că 'n peptu'mi arde un pojar ingrozitor,
Și 'mi vorbesc de țera noastră, de al țerei noastre dor!
Ei să plece la Moldova!.. Dor de țară! Dor de țară!..
Iară sângele meu ferbe! Furia m'apucă iară!..

VIDRA (*sarcastic*)

Vrea să dică, tu, Rețașul, calul vostru și Vulpoiu,
Sunteți toți de-o potrivă, tot un fel și tot un soiu?

RĂZVAN (*cu mirare*)

Cum așa?..

VIDRA

Inima vóstră se vaetă și suspină
Dup'o pulbere deșertă, o bucată de țărână,
Un pământ rece și umed, de ierburi acoperit,
Pintre cari din întâmplare o floare a resărit!..
Asta'i iubirea de țără?.. De așa iubiri mi-e jale,
De așa ființi mi-e milă!..

RĂZVAN (*cu impaciență*)

Tu iar cu visele tale!..

VIDRA (*cu mândriă*)

Vise!.. Nu pôte orî-cine d'a visa-al Vidrei vis!..
Când te-am întelnit în codru și'ntelnindu-te mi-am dis:
Acest haiduc o să'ntrécă trândăvita boerime, —
Eū visam... ș'astfel de vise altul nu viséză nime!
Când te-am smuls la lumea largă din ascunsul adăpost,
Impingându-te 'nainte, éráși visul meu a fost!
Ș'acum eū visez, Răzváne, când mi še pare ciudată
Iubirea țerei, ce numai pin burueni se desfată!..
Omul ce'și iubese țera cu adevăratul dor,

Nu cată la lutul țerei, ci l'al țerei viitor!
 Înaltă-te, fă-te mare, năzuesce pân' la stele,
 Și slava ți o să se verse și asupra țerei tele,
 Precum luminosul sóre, din lócașu'i depărtat,
 Sparge, făr' să se pogóre, vélul nopti'ntunecat!
 Fie Răzvan ori-și-unde, el tot țera și-o iubesc,
 Dacă prin faptele sale se rădică și uimesce,
 Încât face împregiuru'i pe străin și pe păgân
 Să șoptescă cu mirare : multe pôte un Român!..

SCENA VI

Tot aceea, și Sbíerea (*intrând prin ușa din fund și oprindu-se*)

RĂZVAN

Cum, jupâne? și aice?..

SBÍEREA (*frecându'și mânele*)

Și aice! și aice!

De ce nu? Viú din Moldova ca să te fac măi ferice...
 Jupănésă fórte scumpă, nu sei încă, negreșit,
 Că uncheșul dumitale nu măi este?.. S'a sfișit,
 Și-a încheiat catastihul, isprăvind de cheltuélă,
 Căci și viéța omenescă e un fel de socotélă...

VIDRA (*cu indiferență*)

A murit? Ce spuî, jupâne? Dumnéta de unde scii?

SBÍEREA

De vr'o cât-va timp încóce eram vecinî la moșii...
 Când m'ntorsei din robiă, cu dobânđi întârđiate
 Cumpérai pe lângă Nistru nisce câmpuri nelucrate (1)...

(1) Așa a fost atunei măi tot litoralul Nistrului din cauza invasiunilor tătăresci, precum aréță călătoria Olandesului **Douza**, *De itinere suo Constantinopolitano*, Lugduni Bat., 1599, p. 16.

Apoi bine, jupănesă, dumnéta acuma ești
 Deplina stăpănitóre a averii părintesci :
 Patru sate, duo iazuri, mi de vite rimătóre, (1)
 Șépte mori, o hergheliă, ș'o pădure . . . nu vinđi óre?

VIDRA

Dumnéta ai vré să cumperi ?

SBĪEREA (*întc*)

Ba nu, nu! Eū sum sărac!
 Aș dori cu trup și suflet, dar vai! nu'i chip ca s'o fac..
 Totuși s'ar găsi în dată un altul, om mai cu stare,
 Care să cumpere dacă . . . n'o să vė scumpiți pré-tare :
 Acum timpurile's grele, bani în țéră nu's și nu's ;
 Cu Turci, cu una, cu alta, toți gălbėnașii s'au dus !..

RĂZVAN

Nu ! Noi nu vindem nemica ! Voiu lăsa pe Leși mai bine,
 Ș'o să m'ășeđ romănesce în țera mea și la mine . . .

VIDRA (*cu ironiă*)

Așa ? Nu cum-va, Răzvane, să ne 'nchidem într'un sat,
 Gustând viéța de câmpii și aerul cel curat
 Dintr'o cușcă mojicéscă, plină cu miros de varđă,
 În casă grămėđi de tencuri și p'acoperiș o bardă ? ..
 Tu o să petreci, iubite, venând pătărnichī și lupi,
 Eū purtând grijă de turme, de ariă și de stupi,
 Iar vătavii, părcălabii și vecinii de moșiă,
 Vėđėndu-ne, o să ăică : ce bună gospodăria ! ..
 Frumos traiu ! Plăcută sórtă ! O Vidră și un Răzvan
 Să 'nlemnéscă la o parte, nemișcați ca un buștén ! ..

(2) Una din principalele resurse de bogăția în zona de mijloc a Besarabiei nistrene. Veđi **Kantemir**, *Beschreibung der Moldau*, Leipzig. 1771, p. 69.

În Moldova sunt în totul trei mii de boeri de țară, (1)
 Cari, ne având altă trebă, se certy pentru hotară : (2)
 Cu tine o să se facă cu unul mai multișor...
 O să fie trei mii unul!.. Ce strălucit viitor!..

SBIEREA (cu gravitate)

Este foarte potrivită socotela dumisale :
 Decât a sta la moșiă, măi bine să ai parale...

RĂZVAN

Dar ascultă, dragă Vidră, și'n Moldova ca s'aici
 Se dă cuvenita cinste la ostași și la voinicăi...

SBIEREA (clătinând din cap)

Hem ! s'ar puté și acolo să te primescă polcovnic...
 Însé la Români o slujbă nu'î tocmai lucru staternic !

VIDRA

S : veđ eú, cum se'ncovóe cu síelă un Răzvan
 Pe lângă cei depe urmă boerași de la divan,
 Pentru ca apoi vre-unul, cu inima măi milósă,
 Ca la un căine din curte, să'î arunce nesce ósă?
 Ba póte că și pe Vidra, pe nepóta lui Moțoc,
 O să mă trimiți cu lácrimi să mă plâng și să mă rog

(1) Veđi notița statistică din 1566, pe care am publicat'o în a mea *Archiva Istorică a României*, t. 3, p. 14.

(2) Aprópe tóte processele la Români erau pentru hotare séú «per formulam finium regundorum» după cum s'ar esprime dreptul roman; de unde și sentința judecătórescă luá numele caracteristic de «hotărire.» Acest fapt, confirmat prin mii de documente, probéză, că la străbunii noștri predomniá, intr'un mod estrem și aprópe esclusiv, sistema proprietății micé, căci deja **Montesquieu** observă, *Esprit des lois, livre XVIII, chap. 13* : «c'est le partage des terres qui grossit principalement le code «civil...»

La nevasta unui vornic s'eu la o logofetesa,
 Care n'ar pute la mine sa fie fetă din casa!..
 Aşa se capeta slujba, cand vii singur ca s'o cei,
 In loc d'a-i sili prin fapte ca sa te caute ei!..
 Nu! Lasă ca țera noastră sa simta durerea cruda,
 Ca'n sinu'i omul de frunte in desert il vedi c'asuda
 Si, din cupa desnedejdii bend ocară si amar,
 Lucréza si di si nopte, lucréza tot in zadar,
 Căci mișei, ca o strajă, cărna țerei impresora
 Si p'ori-cine nu le place, il respinge si'l omora!..

SBIEREA (zimbind către Vidra)

Ca unul si unul doē, ai vorbit drept si frumos!
 Si pe mine tot mișei din visteria m'au scos!..
 Multī mișei sunt in Moldova! Dumneđu să te feréscă!
 Eū ș'ori-care om de trebă pote să se prăpădească!..

(întorcându-se către Răzvan)

Aşa dar, vinde moșia, să n'ai bătae de cap:
 Uite, eū ca un prieten aș vré numai să te scap!..
 RĂZVAN *(cu confusiă, luând pe Vidra la o parte)*
 Iubito Vidră, mai lasă... De ce astă grabă mare?
 Eū nu ți-am spus încă tôte... Este o împregiurare...
(cu recelă, către Sbierea)

Vino mai târziu, jupâne!.. Mai târziu!..

SBIEREA (salutând cu umilință)

Vē las! Vē las!..

Mē'ntore într'o jumătate... ba nu! într'un șfert de cias!
*(se depărtéza, apoi se opresce în ușa din fund, mai sa-
 lută o dată, și ese)*

SCENA VII.

Răzvan, Vidra

VIDRA (cu energiă)

Fie! Eă ți-am spus, Răzvane, am spus'o ș'o mai spuū érá,
Că Vidra nu vrea să plece, ca să se'ngrópe la țérá...

RĂZVAN

Bine! Nu ne vom întórce!.. Vréū și eū să'ți dovedesc,
Cât de mare e puterea'ți, și cât de mult te iubesc...

VIDRA

Dar viéța'mī întrégă óre nu'ī destul să'ți dovedéscă
La tot minutul, că Vidra póte și ea să iubéscă?
Eū nu mă gândesc, Răzvane, eū nu mai pot cugeta,
Eū nu sciū, nu vréū nemica, decât înălțarea ta...

RĂZVAN

Nu vom pleca la Moldova; mă supun voinței tale;
Lumea e încăpătóre; s'alegem o altă cale:
La Nemți, la Turci séū aiurea, ori-unde vei porunci,
Dar este cu neputință d'a mai remâné aci...

VIDRA

Și de ce'ī cu neputință?

RĂZVAN

Sciū c'am fost la hatman...

VIDRA

Bine!..

RĂZVAN

Acum el n'o mai ascunde, ci o spune la ori-cine,
C'o să aibe cu Moldova un resboū înfricoșat...
Astă-đi la dēnsul a-casă ne chemă pe toți la sfat...
Ne spuse dintēū, că Leșiū sunt réū cu țéra nemțéscă
Și, avēnd pace cu Turciū, ar dori ca s'o păđéscă;

Ne mai spuse c'Arion-vodă, noul domn moldovenesc,
 Stă improtiva Turciei cu împăratul nemțesc ;
 Ne-a mai spus altele multe, înșirând vr'o doă ore .
 Și'n sfârșit, ca încheere, ne-a arătat o scrisóre,
 In care craiul îi ȃice a fi gata, ca pe loc
 Să pótă trece hotarul cu sabiă și cu foc . . .
 M'ai lăsa tu óre, Vidro, ca brațul meu să isbescă
 Un pept de Român ? să arȃ o colibă romănescă ? . .

VIDRA (*cu confusiă*)

Nu, Răzvane . . . inse . . . inse . . .

RĂZVAN

Atunci altă cale nu'.

Decât să plecăm departe . . .

VIDRA (*cu o voce dulce*)

Ba mai 'nainte să'mi spui,

Dacă hatmanul nu póte... ca să'ți dea vr'o naintare ? . .

RĂZVAN (*cu indignațiã*)

Și de-ar da ? . .

VIDRA (*cu sfielã*)

Atunci . . . atuncea . . .

SCENA VIII.

Tot aceia și Reȃașul

REȃAȘUL (*intrând zăpăcit*)

Polcòvnic! Lucru mare ! . .

Vine hatmanul ! El însuși ! . .

(*esc, lăsând ușa din fund deschisã*)

VIDRA (*cu o jumătate voce*)

Iubitul meu ! Nu uita,

Că și remăind aice, tu poți iubi țera ta . . .

SCENA IX

Răzvan, Hatmanul

(Răzvan merge la ușa din fund într-o întâmpinare a hatmanului. Hatmanul intrând salută pe Vidra, care îi întorece salutarea și es: prin ușa din stânga, după ce făcuse cu mâna un semn persuasiv lui Răzvan)

HATMANUL (privind cu admirația în urma Vidrei)

Este sora dumitale? Acea femeie vitéză,
Ce te 'nsoțese în lupte, infruntă mórtea, vegheză
Pe câmpul de bătăliă în rënd cu ostașii mei,
Pe cari ades îi întrece? . . Minune între femei!

RĂZVAN

Este Vidra. . .

HATMANUL

Astă dată cerul a fost cu dreptate,
Dând o asemenea soră la un asemenea frate. . .

(se aședă, se gândesce, apoi după o pauză)

Fiind-că ađi diminéță ne certasem óre-cum,
Nu te așteptaí, de sigur, d'a mă mai vedé acum? . .

RĂZVAN (cu modestiă)

Hatmane! Ne așteptată e numai cinstea cea mare
D'a te vedé 'n locuința unui om fără 'nsemnare. . .

HATMANUL

În întâlneala, ce-avurăm, pare-mi-se că 'mí spuseși. . ?

RĂZVAN (úte)

Ș'o mai spuú încă o dată, că 'mí daú vieța pentru Leși,
Ș'orí-unde mă vor trimite, le voú sluji cu credința,
Dar nu mă bat cu Românií. . nu; asta 'i peste putința! . .

HATMANUL

Polcovnice! Bagă séma, că mai mult ca orí-și-când
Ești dator tocmai acuma a te jertfi chiar névrënd.

Adjutorul dumitale, decât altul orî-și-care,
 Ne este mai de nevoe în astă impregiurare.
 Dumnéta cunoscî Moldova ; țéra, ómenii cunostî,
 Locurile, rënduéla, tot ce trebui pentru oști...
 Resbóiele se căștigă nu numai prin vitejiă :
 Adesea brațul nu face cât póte o dibăciă...

RĂZVAN (*posomorându-se*)

Am înțeles ! Prin urmare, voe vi'î-trebuitor
 Un om vindut, o iscódă, un mișel, un trădător...

HATMANUL

A, polcownice ! Se póte să'mî faci astfel de dojené ?..
 Dumnéta ești Léh acuma, căci *patria ubi bene*,
 După cum țiec Latinul, ér nu mai ești Moldovén,
 Și poți să lovesci Moldova, făr' a te numi vielén...

RĂZVAN

Hatmane, Latinul țiec... dar fii bun de'mî talmăcesce !
 (*apesând asupra vorbilor*)

În cuibul meú, la Moldova, nu se 'nvață lătinesce (1)...

HATMANUL

Țéra este unde'î bine...

RĂZVAN

Așa?.. Pēcătos Latin,

Cine iúbia d'o potrivă p'un frate și p'un străin,
 Țicénd că țéra'î o turtă, încât să póta stomahul
 Léh a mă face pe mine séú Muscal să facă Léhul !..
 Nu, hatmane ! Nici o dată !.. Fie pâinea cât de rea,
 Tot măi dulce mi se pare, când o sciú din țéra mea !..

HATMANUL (*sculându-se*)

Vrea să țiec, ești statornic în hotărîrea luată

(1) Kantimir, op. laud., p. 340.

D'a eși din sinul nostru?..

RĂZVAN

O mai spuū încă o dată,

Dar mē jur că de nevoie și cu părere de reū :

Însuți dumnéta aī face tot așa la locul meū. . .

HATMANUL (*reacședându-se după o paușă*)

Pe castelanul Piotroski il sciī, că'ī rudă cu mine ;

În resbóe tot-d'a-una s'a bătut destul de bine,

Este un ostag de frunte și la luptă și la sfat,

Nu'ī betrân, are avere, este fórtē invēțat. . .

Eī bine! eū, ca epítrop, aș puté să pun la cale,

Ca nepotul meū Piotroski să ūea sora dumitale. . . .

RĂZVAN (*cu turburare*)

Pe Vidra? El o ūbesce? Ţi-a spus?..

HATMANUL

Nu. . .

RĂZVAN

El nu ŷi-a spus?..

HATMANUL

Piotroski o să m'asculte : este un tēnēr supus. . .

RĂZVAN (*liniștindu-se*)

Bine! O să 'ntreb pe Vidra... vom vedé ce o să ŷică!..

El nu ŷi-a spus, c'o ūbesce?.. Să fi spus... dar nu'ī ne-
mică!..

HATMANUL

Ș' acésta nu'ī încă totul! Ca să leg cu ŷéra mea

Pe vitézul cel măi mare din câți am putut vedea,

Eū, eū hatmanul, sum gata a'ŷi da în cășatorie

Pe fíca mea. . .

RĂZVAN (*emoționat*)

Cum? Pe fícă. . .

HATMANUL

Așa, polcovnice...

RĂZVAN

Mie?

HATMANUL

Nu mă mir că te uimesce...

RĂZVAN (*după o sforță*)

Ș'o să uimescă pe toți!

Hatmane! eu la Moldova scii ore ce-am fost?

HATMANUL

Ce?

RĂZVAN

Hoț!

HATMANUL (*sculându-se cu mirare*)

Hoț? O, Dómnne!...

RĂZVAN

Hoț de codru! Să răpescă, să omóre,
Brațul meu făcea atâta!.. Îmi mai dai pe fiica ți ore?..

HATMANUL

Trecutul nu ne privesce... Să cătăm ce este az :

Eu te vęd boer, polcovnic, ostașul cel măi vitéz;

Téra mea îți datoréză multe ڃile strălucite

Și ne ești de trebuință și de p'acum înainte...

Îți daŃ pe fiica mea!..

RĂZVAN

Inse... gândesce-te!

HATMANUL (*reăședându-se*)

M'am gândit.

RĂZVAN (*după o paușă*)

Hatmane pré-luminate! In Bibliă ai citit,

Cum Faraon din Eghipet se'nfundă cu pécătoșii

Din vöea dumnezeéscă în undele Mării Roşii? . .

HATMANUL

Ce'nsemnéză întrebarea? . . .

RĂZVAN

Astfel peri Faraon

Numai vr'o câţi-va scăpară din acel grozav canon ;

Inse o altă pedépsă dela urgia ceréscă,

O pedépsă şi mai crudă, aű trebuit să priméscă !

Dumnezeű îi osândise în urma celui potop

Mii de anî să colindeze, fără ţintă, fără scop,

Mănaţi din ţeră în ţeră, din loc în loc ca o turmă,

Despreţuiţi de noróde ca lucrul cel după urmă (1),

Şi 'nvértindu-se pe drumurî până-la gróznica ăi,

Când trâmbiţa judecăţii din cer se va aűdi,

Ş'astă lume despletită, ca muierea vinovată

O să strige : Dómne ! Dómne ! iértă-mé încă o dată ! . .

HATMANUL

Polcovnice ! Vino 'n fire . . .

RĂZVAN

Acel ném nenorocit,

La Dumnezeű în osândă şi de ómeni huűdit,

(1) Acéstă a fost la Românî opinia populară despre origina Ţiganilor, de unde derivă şi numele lor de «Faraon» şi «Baraon». E remarcabil, că autorii romani, de câte ori vorbesc despre vechii Egipteni, pare-că descriű pe Ţiganii de astăűi, bună óra **Ammian. Marcell.**, Lib. XXII, § 6 şi 16; **Ariston ap. Aul. Gell.**, lib. XI, cap. 18, etc. — Cronicarul saxon din Transilvania, **Mieh. Weyss**, carele cunosc personalmente pe Răzvan, ăice: «Resovan «war gewiss nationis aegyptiacae. . . » Veűi **Trauschenfels**, *Deutsche Fundgruben z. Gesch. Siebenbuergens*, Kronstadt, 1860, p. 145.

Sufere d'atunci încóce mânia ursitei sale!
 Bărbații lor nu sciū alta, decât să fure, să'nșale,
 Scăldându-se în minciună, în mișelii cufundați;
 Iar femeele adjută și întrece pe bărbați,
 Vinđend drumașului flórea tineretelor plăpínde
 Ș'apoī sufletul satanei, când alta nu se mai vinde,
 Căci sórta lor e să vinđă orī-și-ce și orī-și-cuī!..

HATMANUL

Țigani?..

RĂZVAN (*ștergênd sudórea de pe frunte*)
 Tatăl dumitale a fost Léh?..

HATMANUL

Ce vrei să spuī?..

RĂZVAN

Inse maīea dumitale se đice c'a fost Maghiară?

HATMANUL

Polcovnice! Ce'ntrebare? Unde mergem?..

RĂZVAN

Așa dară,

Ești Maghiar?

HATMANUL

Ba Léh; dar totuși pré-cíudate mi se par
 Aste vorbe fără noīruă...

RĂZVAN

Ești Léh! Vai, nu ești Maghiar!..

Némul se íea după taică!.. După taică!.. Bîéta mamă
 De loc nu se socotesce și nu se bagă în samă!..
 Sărmana maică, ce pórtă copilu'n sângele seū!
 Rabďă dureri fără nume, pedépsa luī Dumneđu!
 Cu cântecul seū ne'nvață, cu laptele'í ne nutrește!

Când plângem noi, ea drăguță c'un zimbet ne liniștesce,
 Și plânge de bucuriă, pe când ne vede zîmbind!
 Maica, ce iubind vegheză! Maica, ce dórme iubind!
 Maică! Maica nu'î nemică!.. Totu'î tată, tată, tată!
 O, dreptate omenéscă! O, dreptate blăstemată!..

HATMANUL *(cu îngrijire)*

Polcovnice! Tu mă sperii... Ești bolnav... ești retăcit..

RĂZVAN

Maică-mea a fost Româncă! Tată-meu... mai în siérșit,
 Eü... eü sum Țigan!..

HATMANUL

O Dómné! Tu Țigan?.. Ce vré să Țică?

RĂZVAN

Da! Țigan, Țigan!.. Eî bine, îmi mai dai óre pe fiică?

HATMANUL *(iși pune mâna la frunte, se gândesce, apoi după o
 pausă, în cursul căriia Răzvan îl observă cu anxietate)*

Țera leșéscă intrégă..

RĂZVAN *(apucându'l iute de mână)*

Taci, hatmane! Nu uita!

Cine sum, ș'adu'ți a-minte și cine ești dumnéta!..

În viétă numai o dată întélnii în tristă'mi cale

Una singură ființă cu inima dumitale,

Ce din trufașa nălțime a nacerii boeresci,

Privind cu ochii, cu care tu, hatmane, mă privesci,

Cu mâna 'i îmi strinse mâna și'mi vorbi cu omeniă!

Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soțiă!

HATMANUL *(sculându-se și răzlemându-se pe umărul lui Răzvan)*

Am făcut, ca Léh și hatman, tot ce 'n putință mi-a stat.

Și ori-ce alte mijlóce din parte'mi n'aș fi cruțat,

Ca să câștig țerei mele pe iubitul-meü tovarăș..

Dar nu 'i chip! . . Să fim prieten! . . Lăsându-te, îți spuîn
 éraš ,
 Că primiam cu bucuriă p'un ginere ca Răzvan! . .

SCENA XI

Tot aceia, și Vulpoiu

VULPOIU

Polcovnice! de la țără un boer. . . un Moldovan! . .
 (*lasă să între Basotă și ese*)

SCENA XII

Hatmanul, Răzvan, Basotă

(*Răzvan face o mișcare de mirare la intrarea lui Basotă, care, vădënd pe hatman, se opresce în ușă*)

HATMANUL (*abordând pe Basotă*)

Boerule din Moldova! Nu te cunosc pân' acuma,
 Și totuși te rog dă'mi voe a'ți spune o vorbă numa. . .
 Norodul vostru se dice, c'óre-și-când ar fi venit
 Și s'ar trage toemaï-toemaï dela Rîmul cel vestit;
 Dar cum óre vreți, ca alții să v'asculte și să crédă,
 De vreme ce traiful vostru cu totul se depărtéză
 Dela pildele acelor ómenï ageri și vîrtoși,
 Pe cari voi cu îngămfare îi sócotiți de strămoși?
 Rîmleniï cei din vechime căutañ fără 'ncetare
 Ca să scóță la lumină tot ce'ï bun și tot ce 'i mare,
 Încât la plug și la sapă adesea găsiañ bărbați,
 Cu cari se fălesce lumea : pe Catoni și Cincinați. . .
 La voi însă, când un sóre lucese cum-va în țară,
 Vě faceți punte și luntre numai ca să 'l dați afară! . .
 (*arétă cu mâna la Răzvan și ese, pe când Basotă strînge din
 umeri cu mirare*)

SCENA XIII

Răzvan, BasotăBASOTĂ (*salutând*)

Cer iertare ; viu d'a-dreptul dela drum și plin de prav !
Mă chiamă. . .

RĂZVAN (*intrerumpend*)

Știu cum te chiamă, jupâne mare vatav !
Ne cunoșcem foarte bine !. . .

BASOTĂ (*salutând*)

Luptându-te cu Muscalii,

Ai umplut Moldova totă de numele dumitale,
Și slava, ce-o câștigaseși atuncea, a mai crescut
Prin vestea, că mai în urmă și pe Tătari i-ai bătut ;
Deci, icóna dumitale, la Cracovia lucreată
Și care, cum ești acuma, întocmai astfel te-arată,
Măria sa Aron-vodă o ține 'n palatul seü,
Unde cu multă plăcere am putut s'o ved și eu ;
Și cum o vedui, în dată dusei : iată omul mare !
Nas de șoim ! frunte înaltă ! în ochi inima tresare !
Mai în sfârșit, totă fața numai duh și numai foc !
Căci pe cei aleși de sórtă eu unul îi știu pe loc,
Precum tot pe loc descoper și firile cele próste. . .
Dar mă mir, d'unde pe mine dumnéta mă poți cunoște ?
Nu ne-am vedut nici o dată !. . .

RĂZVAN (*cu mirare*)

Nici o dată ?

BASOTĂ (*salutând*)

Cređ că nu. . .

RĂZVAN (*cu amărăciune*)

Adevérat ! Eu uitasem !. . . Când boerul mă vedu,

Nasul meu, fruntea și ochii vor fi tost de tot altminte :
 Așa dar, nu'ți de mirare, că nu'ți mai aducei a-minte!..
 Și apoi mai este și alta : eu eram atât de mic,
 Încât vataful cel mare, vădând un sărman pitic,
 Nu vrea să'l bage în sémă séu d'aprópe să'l privéscă,
 Și ar fi putut cu piciorul ca p'o muscă să'l strivéscă!
 Piticul ínse d'atuncea, speriat d'un vis grozav,
 N'a uitat și n'o să uite pe acel mare vataf...
 Dar lăsând tóte acestea, spune 'mă, cinstite jupâne,
 Ce 'ntémpare, ce furtună te-adoce astă-đi la mine?

BASOTĂ (*salutând*)

Măria sa Aron-vodă, din voea lui Dumneđu
 Moșténul țerei Moldovei, domnul și stăpânul meu, —
 Ba și naș, căci mai dă-ună-đi, din părintésca sa milă,
 Îmí făcu nespusa cínste d'a-mi boteza o copilă, —
 Mă trimite cu soliă la polcovnicul Răzvan,
 Ca să'ı spuıu că'l chıamă țera, dându'ı un loc în divan...

RĂZVAN

În divan?..

BASOTĂ (*continuând*)

Suntem în luptă cu puterile păgâne,
 Și după câte se spune, o să mai vedem ca mâne
 Că și Léhul trece Nistrul Turcului în ajutor :
 Un resboiu atât de strașnic nu este lucru ușor!
 Deși Nemții și Munteniı sunt legați cu noi frățesce,
 Deși oști avem destule, deși hrana nu lipsesce,
 Totuși este trebuința și d'un hatman ispitit :
 Măria sa Aron-vodă la dumnéta s'a gândit. . .

RĂZVAN (*îute*)

Cum ai spus? Ce dăci? Eă hatman?.. Măi spune încă o dată!..

Hatman!.. Hatman în Moldova!.. Ce sórtă ne aşteptată!..

BASOTĂ (*salutând*)

Sărut mâna. Merg la gazdă, fiind gata orî-şi-când
La porunca dumitale... Cređ c'o să plecăm curând?..

(ese cu multă umilință)

SCENA XIV

Răzvan și **Vidra** (*care se arătă și se opresce pe pragul ușei
din stânga, fără a fi vădută de Răzvan*)

RĂZVAN (*după o pauză, cu emoția*)

Acest om fără dreptate de nu m'arunea 'n robiă,
Eă n'aş fi cătat lumină în codru și 'n hađducia ;
De nu mă ducea norocul în umbra unei pădurî,
Pe Vidra, fără 'ndoelă, n'aş fi 'ntelnit-o aîurî;
De nu iubiăm o femeie cu o inimă măreță,
N'aş fi găsit în resbóe un nume ş'o nouă vîeță!..
Acest om, fără să scie, m'a rădicat pân' aci :
O Dómne! căile tale cine le póte ghici!
Tu, ce pe duşmanii noştri ades îi faci o uneltă,
Prin care ne'mpingî cu 'ncetul la ținta cea măi înaltă!..

VIDRA (*apropiându-se*)

Jupâne!.. Jupâne hatman!..

RĂZVAN (*strîngîndu'ri mâna*)

Tu o scîi?..

VIDRA (*cu voluptate*)

Ți-a măi remas

Să faci pe calea măririi un singur, un singur pás!

RĂZVAN

Un pas?..

VIDRA

Ca s'apuci cu fală scaunul lui Stefan cel Mare,
 Și patru-deci mii de óste s'aștepte cu ascultare,
 Bucuroși a 'nfige arma, ori-unde'ї va îndrepta
 Un deget al mânei tale, o vorbă din gura ta!..

RĂZVAN (*turburat*)

Scaunul lui Stefan cel Mare!..

VIDRA

Stefan cel Mare, iubite!..

RĂZVAN (*punând mâna pe brațul cel legat*)

Scii tu óre, că Tătarii pórtă săgeți otrăvite?..

Astă rană...?

VIDRA (*zimbriat*)

Astă rană?!. Dar ce este? Să vedem!

Te temi de mórte, Răzvane? De când asta?..

RĂZVAN

Da, mă tem!..

Nu mă temeam mai 'nainte, până ce eu desfétare

Nu gustaї, Vidro iubită, din fágurul d'a fi mare!..

VIDRA

Așa, Răzvane, că'ї dulce?..

RĂZVAN

O, nepóta lui Moțoc!

Sufletul meu fără tine n'ar fi cunoscut de loc

Astă simțire ciudată, ce'ї îndémnă să doréscă

Jos la piciórele mele tótă lumea să privéscă!..

VIDRA

Și numai tu ca un munte, ce primesce cel dintăi

Mândrul sóre, pe când nóptea stă culcată peste vâi!..

RĂSVAN (*cu aprindere*)

O da! Voesc a fi mare, precum Sbierea cu grămadă

Voesc a stringe aur, numai la dânsul în ladă!..

(*Sbierea scôte capul prin ușa din fund*)

Finele actului IV

ACTUL V

MĂRIREA

Așa s'a plătit și lui Răzvan rent ce'l făcuse și el
lui Aron-Vodă...

MIRON COSTIN, cap. II

Scena presintă camera lui Rázvan în cetatea Sucevei. Duo uşe.

SCENA I

Reşaşul *singur*

*(Şede gânditor, fluerând o doină, cu capul plecat pe mână.
Afară se aud din depărtare împuşcături de tun)*

SCENA II

Reşaşul, Vulpoiu.

VULPOIU *(intrând prin uşa din fund)*

Bună dişa, căpitane!

REŞAŞUL

Dişa rea, nu dişa bună :

Unde veţi tu bunătate, când tot fulgeră şi tună?

Măi Vulpoiu!e, nu'î bine!..

VULPOIU

Te pré-poftesc măi ăntăi,

Ca să te 'nveţi a nu dice nici «Vulpoiu!e», nici «măi»!

Sum căpitan ca şi tine, şi nu's căpitan degiabă;

Te rog dar să m'î dicei d'acuma : căpitane!..

REŞAŞUL

Auđi trébă!...

Nu cum-va să'ţi dice «jupâne» séu «boerule»? Ce spuî!

Măi aşteptă! D'o cam dată, iţi vei pune pofta 'n cui!...

Léhul ne trimite hojma ghiulele peste ghiulele,

Noi stăm închişi în cetate ca dobitocul in pele,

Merinda se 'mpuţinéză, érbă de puşcă mă tem

Că peste duo-trei di!e nici de léc n'o să avem,

Şi tu te gândesci acuma, móră stricată! dihane!

A da lege şi poruncă, ca eú să'ţi dice : căpitane?!..

VULPOIU (*îmbunându-se*)

Te speria Léhul? Asta'î?... Apoi pe pace să fii!

Noi ne-am înfrățit cu dênșii...

REȚAȘUL (*cu mirare*)

Dar tu de unde o scii?..

VULPOIU (*triumfător*)

Drace! Vulpoiu ce nu scie?... Ascultă, să'ți spuiau pe față;

Măria sa Aron-vodă trimise ađi deminătă

Chiar pe Bașotă vataul drept la hatmanul leșesc...

REȚAȘUL

Și cređi tu...?

VULPOIU

Cu bună sémă! Cređ și nu mă îndoesc!...

Leși sunt gata la pace... Vrei doveđi? Eî bine, iată!

Dintéiu, cetatea Sucevei nu s'a luat nici o dată

Și, prin urmare, nici astăđi a o lua nu'î ușor;

D'aci Bașotă vataul este un bun vorbitor,

Încât cu una cu doă pe Leși o să'î ametescă,

Că'î sciut, ce fel de pómă înțelepciunea leșescă;

În sfêrșit, dușmanul vede, că nu'î glumă cu Răzvan,

Cunoscându'l pré d'aprópe că'î suflet de hoțoman!...

Așa dar, la dracu lupta, ducă-se naibeî vrăjmașul,

Tergu'î rupt, pacea'î făcută, mai lipsesce aldămașul; (1)

Dar cărșmăreșa'î aprópe : o măsură doî șalăi,

Cotnar din viia domnescă...

REȚAȘUL

Măi Vulpoile...

(1) O bețiă așa đicend juridică, prin care se incheiău tóte tocmelele la Români. Cuvântul e ungurese, însemnând «bine-cuvântare,» dar noi îl găsim deja în crisóvele romănesci din secolul XV.

VULPOIU (*întrerupând cu supărare*)
Iar «mâi» ?
Nu poți să dici : «căpitane» ?... Deu' c'o s'ajungă la cêr-
tă!...

REDAȘUL

Bre ! N'am mai vĕdut pân' acuma o făptură mai desértă!
Trăsnî-te-ar căpitănia, că dór' sciū și eū ce'ți spuū :
Sunt sute de semne rele, și bune nici unul nu'î !
Hatmanul nostru, de pildă, când intră, când vrea să ăsă,
Mereū se tot potienesce, eșînd și intrând în casă. . .

VULPOIU

Dec ! Astea sunt semne bune !

REDAȘUL (*cu mirare*)

Semne bune ?

VULPOIU

Negreșit !

Va fi rĕū când omul cade, iar nu când s'a potienit. . .

REDAȘUL

Inșe alt ce-va mai este . . .

VULPOIU (*întrerupând*)

Orî-și-câte îmi vei spune,

Tălmăcind cu dibăciă, tóte semnele sunt bune ! . . .

SCENA III.

Tót aceia, moș-Tănase.

TĂNASE

O veste, copii ! . . . O veste ! . . .

VULPOIU (*cu importanță*)

Căpitanî, ér nu copii !

Te rog, căpitan Tănase, ca și dumnĕta s'o sciū. . .

Am ajuns și eū o dată a fi un obraz în lume,

Și tocmai acum nimeni nu vrea să'mi țină pe nume!..

REDĂȘUL

Ce veste?..

TĂNASE

O veste mare ! Vataș Bașotă 'n sfârșit
 Împacă treba cu Leșii, și vodă a iscălit...
 Avem pace chiar la vreme : ne lipsia hrana și pravul,
 Nu era chip a mai merge...

VULPOIU (cu bucurie)

Isteț mai e și vatașul!

REDĂȘUL

Cu Leșii!.. Asta'î nemică!.. Mai este Turc și Tătar...

VULPOIU

Haide-de ! Ei sunt departe!.. Le porți grijă în zădar...

TĂNASE

Nu 'i vorbă că sunt departe, dar Leșii se 'ndatoréză
 A ne tocmi și cu dênșii...

REDĂȘUL

Cine 'i nebun ca să'i creză!

(Afară se aud strigăte : să trăescă Aron-vodă)

VULPOIU

Aron-Vodă să trăescă... Auđiți, ce chiū? ce zvon?...

Mult mai iubesce norodul pe măria sa Aron!..

TĂNASE

Adecă, ori-ce s'ar țină, este vodă cum se cade :

Pe sărăcimea o cruță, pe cei cu căftan îi rade, (1)

(1) Așa descrie o cronică grecăscă pe vodă Ștefan Tomșa, atât de maltratat în letopisețul cel aristocratic al lui Miron Costin :
 « Ștefan, domn bun și înțelept, cum arătară faptele în urmă, bun
 « mai ales pentru săraci, dar aspru cătră boeri, pentru că aceștia
 « erau nedrepti cătră sărăcime ; Ștefan însă știu să 'i imblândescă

Îar nu lasă ca ciocoiful, venit din cer cu hrizob,
Să despoe totă țera, cum făcea Petrea cel Șchiop!...
Însă nu'î lucru temeinic a norodului strigare.
Sum bătrân! Veđui cam multe!... Strigaău alții și mai
tare :

Să trăescă Lăpușnénnul, și'l vicleniră urit ;
Despot-vodă să trăescă, și d'aci l'ău omorit ;
Să trăescă Stefan Tomșa, și 'l goniră cu rușine ;
Ion-vodă să trăescă, și 'l dete 'n ghiare păgâne...
Într'o clipă Lăpușnénnul, Tomșa, Despot și Ion
Fură sus și jos d'o dată... vai și de vodă Aron!
Una crede, alta spune, și faee din zăpăcire
Necređute și nespuse : așa 'î Românul din fire!...

REDĂȘUL (*meditând*)

Bine ar fi s'avem pace! După ce dela divan
Mi-am căștigat judecata, mulțumită lui Răzvan,
Cum aș mai merge acuma să m'î caut de ređășiă!...

VŪLPOIU (*cu indignațiă*)

Nă'ți este greū, căpitane, a spune o nerodă?...
Eū unul, din diulica de când m'am căpitănit,
Am uitat nu ređășiă, ci însuși codru 'nverđit!...
Ș'aici sum ca și 'n pădure, avēnd puterea d'a face
Tot ce 'n minte îmi plesnesce, tot ce vrēu și tot ce 'm'îplace!

« și să'î facă mie'î, tăiānd din ei, împilāndu'î, luāndu-le averile
« și desolāndu-le casele : săracii mārîa pe împēratul Christos, cā
« nu mai eraū supērași de neminea... » Veđi **Papiū**, *Tesaur de
monumente*, t. 1, p. 338. Cf. cronica săsēscă a lui **Peter Banfl**,
în **Trauschenfels**, *op. laud.*, p. 264. — Tot acēstă liniă de pur-
tare ținurā în polițica lor interiōră Petru Rareș, Ion cel Cumplit
și Aron-vodă.

Ori-și-cine nu m'ascultă, staă la pândă de 'l ochese,
 Apoi mi'l ȳeaă la bătae, mi'l închid și mi'l globese!...
 Suntem ómenĳ, căpitane, pentru carĳ total e lesne!
 Ceĳ ce nu sunt dintr'aĳ noștri nu ne-adjung nici pân' la
 glesne!

Ne-a venit apa la móră! Vom măcina cât putem :
 Să ne folosim de timpuri, când alĳ de noi se tem!...
 Ce te mai plângĳ tu atăta pentr'un paiu de ređășiă,
 Când acuma țera 'ntrégă e pentru noi o moșiă!...

SCENA IV

Tot aceĳa, Răzvan

RĂZVAN (*întră fórte turburat și vorbind cu intrerumperĳ*)
 Bine că sunteĳĳ aice!.. Unde'ĳ Vidra?.. Ascultaĳĳ!..
 Mergeĳĳ!.. Pe toĳĳ căpitaniĳ în dată să mi'ĳ chemaĳĳ!..
 Eă v'am fost ca un părinte!.. Adunaĳĳĳ mai în pripă!..
 Timpul sbóră!.. Mai de grabă!.. Într'o clipă! într'o
 clipă!..

(*ese prin ușa din stânga*)

SCENA V

Tot aceĳa, fără Răzvan

VULPOIU

Ha, ha! Înțeles'aĳĳ óre un singur cuvânt măcar?..
 Mă tem, că hatmanul nostru are trei róte la car!..

REĐAȘUL

Ce'ĳĳ spuneam eă dinióră? Tot la vorba ceea vine :
 Poticnéla 'ĳ mare lucru... Măĳ Vulpoĳule, nu'ĳ bine!..

VULPOIU (*furios*)

Măĳ? ĳar măĳ?..

TÂNASE

Noi perdem vremea, verđi ș'uscate înșirând!...
 Haidem! Pe toți căpitanii să'i adunăm mai curând!
 Hatmanul scie, ce face! El învătă, el răspunde!
 Datoria noastră este a'l adjuta ori-și-unde...
 Eū sciu, că'n țera Moldovei unul e Răzvan, mă jur!
 Pecat că'i Țigan... acesta este singuru'i cusur!..
*(es toți prin ușa din fund, pe când prin cea din stânga intră
 Răzvan și Vidra, continuând conversația)*

SCENA VI

Răzvan, Vidra

RĂZVAN

Da! S'a împăcat cu Leșii..

VIDRA

Și cu păgânii?

RĂZVAN

Firesce!

VIDRA

Trebuia tu să'i dai sfatură..

RĂZVAN

Dela mine nu primesce...

Cu atât mai reu!... Iubito, cată drept în ochii mei!
 Drept!.. așa!.. Spune'mi acuma, nu citești nimic în ei?..

VIDRA *(cu nedumerire)*

Sunt turburi...

RĂZVAN

Turburi? Atăta?.. Fôrte bine! Vrea să dică
 Nică Aron-vodă în ochi'mi n'a putut ceti nemică!..
 Ochiū mi-aū fost cu credință!..

(strângând pumnii și cu o voce năbușită)

Vidro! Vidro!.. Eū voese

Negreșit una din doë : seû mórte, ori să domnese!...

VIDRA (cu confusiă)

Asta'î și dorința Vidrei... înse trebui amănată...

Nu'î timp...

RĂSVAN (iute)

Astăđi, astăđi, astăđi; ori mai bine nici o dată!

Aron se 'mpacă cu Leșii, și cu ajutorul lor

Se'ntăresce în domniă, pe când eû sughiț și mor!

Aron se'mpacă cu Leșii, și sabia'mî nu mai pôte

Prin dușmanî să'mî dea o slavă, iar slava duce la tóte!..

Aron se'mpacă cu Leșii... Fără nume, fără tron,

Ce fac eû?.. Rspunde'mî, Vidro!.. Așa dară, jos Aron!..

VIDRA

Stăpănesce-te, Răzvane!.. Tu uiți, c'o ast-fel de faptă

Cere multă chibsuélă... Îubitule, mai așteptă!..

Trebuie mai ântêiû ca Leșii să se pótă depărta,

Lăsând p'Aron în cetate, cu tine și'n voea ta!..

Nu te grăbi!.. Mă 'ngrijesce o presimțire ciudată,

Și presimțirea femeii nu se 'nșală nici o dată...

Doë nopți în șir, iubite, ieri și astăđi am visat

O vedeniă cumplită, un lucru înfricoșat...

Maică-ta, în haîne negre, din mormênt pășia spre mine, (1)

Ochi'î se 'necaû în lacrimi, peptu'î gemea de suspine,

Și durerea'î, plămădită cu mâniă la un loc,

Îmî striga din gura'î mórta : piei, nepóta lui Moțoc!..

(1) A se cerni este un cuvînt slavon, care însemnă a se îmbrăca în negru; cu tóte astea, străbuniî nostri aû luat dela Slavi numai espresia, iar nu și obiceiul, care este curat latin, consacrat prin însuși dreptul roman : « qui luget, abstinere debet ab alba veste ». Veđi J. Paul., *Sentent.*, lib. I, tit. 21, § 14.

RĂZVAN

Sunt vise, nemica alta! Luptătorul care 'n vieță
 Întelnește la tot pasul însăși mórtea față 'n față,
 Încât i se par acuma d'o potrivă morți și vii,
 Nu'l supără o nălucă, ce speră pe copii!..
 Și apoi unde'i acea Vidră, care imi spunea o dată
 D'a nu fi ca mici përae, ci ca Dunărea cea lată?
 Unde'i acea Vidră, care ți și nópte mă 'nvêța,
 Că însăși iubirea țerei e pofța d'a se 'nălța?
 Unde este acea Vidră, ale căriia cuvinte
 Ca o sëmênță mëruntă imi cădeaă adânc în minte,
 Și din tainicele brazde ale sufletului meu,
 Prindënd rădăcinii cu 'ncetul, desvâlindu-se mereu,
 Eșiră acum d'o dată, pline de suc și de vieță,
 Rădicându-se ca bradul cel cu o sută de brață?!..
 Unde'i Vidra?.. De 'nainte'mi stă un chip tremurător,
 Ce de spaimă vede umbre și plânge de spaimea lor!..
 Așa? Tu, ce-ai fost în stare, cu 'nbrănciri neconținute,
 Pân' la marginea mării să m'aduci pe nesimțite,
 Tocmai astăzi, când adjungem la doritul nostru mal,
 Te'ngrozese fața apei, ce aruncă val pe val?..
 Află inse, că degriabă unda muge, vântul geme:
 Răzvan, împins pân' aici, de furtună nu se mai teme,
 Și călcând cu desperare peste undă, peste vânt,
 El va merge înainte séu la tron, ori la mormânt!..

SCENA VII.

Tot aceia, Reșaușul, Vulpoiu, Moș-Tănase, mai mulți căpitani

VIDRA

Mă duc să mă 'nchin, Răzvan!.. Numai în zile de gónă

Omul uită necredința și n'îțelege o icónă!..

(ese)

SCENA VIII.

Tot aceia, fără Vidra

CĂPITANII

Să trăesci!

RĂZVAN

Nu'î timp de vorbe!.. Pe când vitézul Mihaïu
Scaldă Téra-Muntenescă, dela Gîurgîul pên' la plaiu,
In sângele de năpărcă al urdiilor păgâne;
Pe când Jigmond Ungurénul, la otarele române,
Și el de gróza Turciei strîns cu cuțitul la os,
Își pune peptul în luptă pentru crucea lui Hristos;
Pe când Nemții, Frâncul, Papa, țerele creștine toate,
S'aú unit ca să dobóre spurcata păgănatate;
Numai Leșii cei sburdalnicii sunt cu Turecul înțelegeși,
Îar vodă Aron al vostru este închinat la Leși!..

TĂNASE

Așa'î!

TOȚI

Așa'î! Aî dreptate!..

VULPOIŪ

O dreptate fórte mare!..

RĂZVAN

Inse, o să'mi spune'î, póte, că acéstă împăcare
Va fi smulsă fără voe de vr'un biciu dumnezeesc?
De vr'o urgiă, la care bietul pitic omenesc
Nu'î chip să'î stea improtivă, și ne avênd ce se facă,
Tace, prim s'ce pedépsa, și de nevoe se plécă?..
Nu, fraților! Nu'î urgiă!.. Nu, fraților! Nu e bici!..

Cetatea noastră e tare și 'n cetate sunt voinică!..
 Adjunge că până astăzi Sucéva mai stă 'n picioré,
 Căci peste doă-trei zile ne mai sosesc adjutore...
 Vedeți dară, c' Aron-vodă ne-a trădat și ne-a vëndut?

TĂNASE

Sigur!..

TOȚI

Ne-a ucis mișelul!..

VULPOÏU

Acuma ce'i de făcut?..

RĂZVAN

Sunteți Români, și Români n'au suferit nici o dată
 Pe fruntea domnilor țerei măcar o singură pată!
 Un vodă este un doftor, și norodul, frații mei,
 Nu'i dator să fie jertfa doftorilor celor rei!..
 Mulți domni avuse Moldova : cei buni domniră o viță,
 Cei-l'alți au purtat cununa o singură diminetă;
 Căci făcându-se lumina și sórele fiind sus,
 Poporul da jos p'aceea, pe carî poporul i-a pus!.. (1)
 Un vodă, ca orî-și-cine, își iea plata după faptă!..
 M'ați înțeles! Vreamea trece!..

CĂPITANÏ

Jos Aron!..

(1) Cumcă la Români n'a esistat nici o dată măcar umbra așa numitului *drept divin*, dovédă că însuși Ștefan cel Mare, deși cucerise tronul cu sabia în mână și deși era fiu de domn, totuși fu silit a convoca adunarea poporului «și i-a întrebat pe toți, este cu voia tuturor să le fie domn?» Veđi *Urechia* p. 118. — Mai multe alte probe, carî nu pot încăpé aici, le-am spus în *Cursul meu public de dreptul constituțional al Românilor*, ținut în sala Ateneului în Septembrie — Noembre 1856.

RĂZVAN (*arătând la ușă*)

Țera v'astăptă!

(*Căpitanii es cu tumult, afară de Vulpoiu și moș-Tănase*)

SCENA IX.

Răzvan, Vulpoiu, Moș-Tănase

VULPOIU

Să'lucidem?..

RĂZVAN

Nu! Lăsați'l!.. Domniî când nu mă domnesc,
S'asemănă cu strigoii, ce umblă, dar nu trăese!..

VULPOIU

Bine!..

RĂZVAN

După ce'l veți prinde, să dați semne din pistole..

VULPOIU

Înțeleg!.. Ș'apoi să facem, ca norodul să se scôle
Ș'adunându-se în glotă, mic și mare, pe meidan,
Să sberedobitocese: trăescă.vodă Răzvan!..

RĂZVAN

Pe Bașotă...

VULPOIU

Sciû! Cu dînsul chiar eû voiu avé a face:
De mult îl pase de departe, că nici de frică nu'mi place!..

(*ese*)

SCENA X.

Răzvan, Moș-Tănase

TĂNASE

O să plec și eû îndată, numai o vorbă să'ți spuîu...
Facî reû!..

De ce?

RĂZVAN

TÂNASE

Apoi bine, nu se cade ori-și-cui
A sedé pe scaunul țerei!..

RĂZVAN

Ce 'nsemnéază...?

TÂNASE

Prósta minte

Ar vré să 'ndulécă vorba și nu găsesce cuvinte...

Dă'mi voe să'ți spuú pe față...

RĂZVAN

Spune verde, moș-Tănas!

TÂNASE

Despot fu Gree, Ion-vodă fu Armén și Iancu—Sas...
Dar ori-și-cum pân' acuma, din mila dumneđească,
N'am avut încă un vodă... scii!.. Țéra o să cărtéscă!
Ce să'í faci!.. Mai bine hatman!.. Să nu fi fost tată-téú...

RĂZVAN (*incruntat*)

Cum?..

TÂNASE

Apoi de! Bětrănețe!.. Să ne ție Dumneđeú!..

(*ese*)

SCENA XI

Răzvan *singur*

(*face cu agitare căú-va pași prin odaiă, apoi se opresce pe loc, meditănd*)

Nu e greú vr'o patru úile a mai rěbda în cetate,
Pân'ce oștile lui Jigmond vor lovi pe Leși la spate...
D'o cam dată, pân'atunce, nu ne temem de págâni:

Ramazanul lor mai ține încă două săptămâni...
M'am gândit bine la toate!.. Câte griji și câte trude
Numai ca s'apuci domnia!..

(cu turburare)

Dar pistolul nu s'aude!..

(ascultând)

Nu!.. Tot nu!..

(iși frecă fruntea, se așează pe divan și pleacă capul pe mâini)

SCENA XII

Răzvan, Vidra

VIDRA (intrând încet prin ușa din stânga)

Acum, iubite, nu'i timp a măi cugeta!

Stéua lui Răzvan e mare : încrede-te'n stéua ta!..

Fii bărbat în ori-ce sórtă, și'n cădere, și'n izbândă,

Privind cu sângele rece la resplată și osândă!..

RĂZVAN (sculându-se)

Tu n'ai auzit pistolul?..

VIDRA

De nu vei avé noroc,

Blăstemul o să isbescă pe nepóta lui Moțoc,

Care din cupa măririi a sciut ca să te'mbete!..

Și nici ea nu'i vinovată! Nu!.. Sunt némuri cu pecete,

În cari Dumneșeu sădesce câte un adânc păcat,

Ce toți de acela-și sânge îl moștenesc nencetat!

Némul lui Moțoc nu póte s'aibe altă cugetare,

Decât numai-numai-numai pofta d'a ajunge mare!..

RĂZVAN (distract și fără s'o fi ascultat)

Tu n'ai auzit pistolul?.. Pistolul n'ai auzit?..

Spune!..

(cu furie)

Ureche ! ureche !..

(afară se aude o împuşcătură)

A !.. Acuma s'a sfărşit !

Sum domn ! Trăescă domnia !..

(cu amărăciune)

Cât de lesne, cât de iute

Să restornă domniî țerei, cel mult în zece minute !..

(căt-re Vidra)

Dar tu nu mai spuî nemica ? Mai dinióră mî-ai đis

Nu sciû ce... ba mi se pare... da, îmi povestîai un vis...

Mai spune'l încă o dată ...

VIDRA *(îngenuchiând)*

Îți mulțumesc, Dómn-e Sfinte,

C'ai auđit cu'ndurare o rugăciune ferbinte !..

(se scólă)

Cređut'ai óre, Răzvane, că se póte speriea

De nesce vise deşerte o inimă ca a mea ?

Găndit'ai óre, iubite, c'o nălucă muerescă

Ar puté glasul măririi în peptu'mî să năbuşescă ? ..

Vântulețul, ce-adiéză pintre vițe din lăstar,

Remâne fără putere în fața unui stejar,

Pe care numai furtuna îl sgudue și'l sfăramă ...

RĂZVAN

Furtună ? ..

VIDRA

Cea mai cumplită !

RĂZVAN

Ești dómnă, Vidro ...

VIDRA

Sînt mamă !..

Aici copilul se mișcă . . . Simțindu'l în sinul meu,
Uit tóte, și veđ acuma, că sum femee și eú! . .

(*afară se aud strigăte : să trăească Răzvan-Vodă*)

RĂZVAN (*cu esaltare*)

Ascultă, iubito Vidră ! Ascultă, scumpo soțιά ! . .
Sângele nostru din légĕn va moșteni o domniă ! . .

SCENA XIII

Tot aceia, șoltuzul și mai mulți burgesî

ȘOLTUZUL (*presintând lui Răzvan pe o tablă de argint struguri și spice de grâu*) (1)

După datina străbună, remasă de la mai mari,
Eú, șoltuzul ot-Sucéva cu cei doi-spre-deci părgari,
Aleși ca să fim în fruntea tĕrgoveților d'aice,
Dorim mărielor vóstre anî mulți și vieță ferice,
Încăt să'ncingeți Moldova, asemenea unuí brăú,
Numai cu liveđi de struguri, numai cu câmpii de grâu :
Căci norodul, dând domniă, se mulțumesc cu póme,
Ca să nu péră de sete și să nu móră de fóme . . .

RĂZVAN

Primesc din mânele vóstre prinosul de bun ogur
Ș'a fi părintele țerei făgăduesc și mă jur :
Nu voiu nita nici o dată, c'a Românilor țăriă
Este plugul și cântarul, mai pe sus de boeriă ! . .

ȘOLTUZUL

Tot după vechi obicei, păstrate din véc în véc,

(1) Despre șoltuđi, părgari, și totă organizația vechilor municipalității române, veđi în a mea *Archiva Istorică*, t. 1, partea 1, darea de sémă, p. VII-VIII. — Despre obiceiul de a presinta principelui la întrare în domniă struguri și grâu, caută Heidenstein, *op. cit.*, p. 318.

Am ales din sinul nostru băetul cel mai sărac,
Pentru ca măriei tale din gura'i copilărească
Să dea, fără să se témă, o povață bătrănescă . . .
Copile! Sărută p'ola îmbrăcămintei domnesci,
Și cum vei puté mai bine, orația s'o citești!

BĂETUL (*după ce sărută mâna, ce'i întinde Răzvan*)

Măria ta !
Nu te supăra,
Ci fii bun a ne asculta !
Îți vom spune cam multe
Și mărunte,
Dar tot lucruri plăcute,
Să fie drag orî-și-cui să ne-asculte !
O sută de ani să domnesci,
Pe dușmani să'i biruesci,
Pe vrășmași să'i pedepsesci,
Pe Turci
Să'i pui în furci,
Pe Tătari
Să'i pui în pari,
Pe Leși și pe Căzaci
Să'i dai la draci,
Alta să nu le faci;
Pe Unguri și pe Nemți
Tot acolo să'i trimeți ;
Și așa mai departe,
Ca toți să'și aibe parte,
Și așa înainte
Ca toți să'nvețe minte,

Și așa rënduri-rënduri
 Ca toți să se puie pe gânduri!..
 Dar cu Moldovenii tei,
 Măcar de-or fi și rei,
 Măria ta să fii bun cu ei;
 Și de'î vedé unii și desculți,
 Măria ta tot să'î ascuți;
 Căci norodul e cam năzdrăvan :
 Face multe pozne într'un an ;
 Și țera e cam ne bună :
 Face multe pozne și'ntr'o lună ;
 Ba la'ndemână
 Și'ntr'o septemână ;
 Iar de nu te'î păzi,
 Chiar într'o ți
 Multe'î auți ;

Și de'î dice : lasă-mă să te las,—
 O s'o pățesci și'ntr'un cîas...(1)

RĂZVAN (*dându'î o pungă*)

Destul! Să trăesci, băete!..

(1) Acastă sublimă *orațiã* noi am auđit'o in Besarabia dela bėtrânul boer Vasile Cristea. Lipsa mențiunii despre Muscali demonstră, că ea este anterioară secolului XVIII, iar presința Nemților se pare a face o allusiã anumite la epoca lui Mihaïu Vitezul și a lui Răzvan. Cuvintul «orațiã» este o curiosã moștenire juridică dela Romani, care a remas in limba noastră fără a adopta obicnuita finală *ciune*. Până acum ne-aũ fost cunoscute numai «orațiile» de căsãtoriã, adecã «oro uxorem,» dupã espresia lui Terentius; orațiã inșe, pe care o dãm aci, este cu totul politicã. In privința formei, confruntã-o cu acea publicatã de D. Fundescu in *Calendarul lui Warta pe 1866*, p. 86—89.

SCENA XIV

Tot aceia, Redaşul, Moş-Tănase, mai mulţi căpitani.

REDAŞUL

* Măria ta! Sănătate!

Am isprăvit totă treba fără multă greutate :
P' Aron-vodă la recóre în spătăria l'am pus ;
Boeriî, mitropolitul, pe toţi la palat i-am dus ;
Mai în sfârşit, lucru'i gata !

RĂZVAN

Unde'i Başotă?

REZAŞUL

El are

Pe Vulpoiu cu totă ceta de armăşei în spinare !

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăşi !.. Domnia mea în curënd
La toţi şi la fie-care va da resplată pe rënd !..

SCENA XV

Tot aceia, Sbierea.

SBIEREA (*intrând iute, speriat, perçënd resuflul, cu o lădiţă
în mână*)

Jupâne !.. Mărite Dómne !.. Scapă-mă !.. Norodul pradă !..
Sinete, zapise, ţera, lumea e aci în ladă !..

RĂZVAN

Liniştesce-te, Jupâne ! Avereă'ti chiar pe meidan
O poţi lăsa fără grijă în dulele lui Răzvan ...

SBIEREA (*respirând mai uşor şi făcënd semnul crucii*)

În ladă tot e mai sigur !.. Părăluţa cere pađă :
Mai bine s'o ţii sub chee, ca nemine să n'o vadă ...

VIDRA

Dómne, soţule, stăpâne ! Nu mai pociu a mă opri

Și eî într'un glas cu țera a'ți ură și a'ți dori
 O domniă fericită... ba încă aș vré, ca mâne
 Să'mpletesci într'o cunună tóte țerile române,
 Încât dela Marea Négră pân' la falnicul Carpat
 Să domnescă nu un vodă, ci un Răzvan împérat!..

CĂPITANII (*cu entusiasm*)

Da, da ! O împărăția ! !.

TĂNASE (*trist*)

Ar fi bine d'o cam dată.

Să remănem cu Moldova !..

SBIEREA (*îute*)

Ce om fără judecată !..

Moldova e sărăcită ! Nu'î chip altfel s'o cărpesci,
 Decât unind la o-l'altă mai multe țeri romănesci...
 Unal și cu unul doé : cea mai dréptă socotélă !..

REDAȘUL (*meditând*)

Vulpoiu avuse dreptate... Nu mai creș în poticnelă !..
 Tóte semnele sunt bune !.. Măria ta ! la palat
 Ne-așteptă mitropolitul cu toți boerii din sfat...

RĂZVAN

Să mergem ! Voesc ca astăđi din gura domniei mele
 Țera s'auđă nedejdea d'a scăpa din ȓile grele...

SBIEREA (*cu umilintă*)

Stăpâne pré-milostive, unde'î merge, merg și eî :
 Lada mea e'n siguranță numai lângă domnul meî !..

(*Toți se pregătesc a eși*)

SCENA XVI.

Tot aceia, Vulpoiu

VULPOIU (*intrând cu precipitațiune, sufocat de spaimă*)
 Perduți !..

TOȚI
 Ce este ? ..
 VULPOIU
 Vătavul ..
 TOȚI
 Ce'i ? ..
 VULPOIU
 Bașotă ...
 TOȚI
 Di ! ..
 VULPOIU (*luând resuflare*)

Trădare!

Scăpă din mânele mele, deschise pórta cea mare,
 Leșii aũ umplut cetatea ! ..

(*Sbierea cade mort, fulgerat de apoplexiã*).

REDASUL (*clătinând din cap*)

Poticnela ! ..

TÂNASE

Eũ scieam ,

Că nu se cădea domnia s'o apuce orĩ-ce neam ! ..

VIDRA (*luând pe Răzvan de mână*)

Țubite ! Nu sta pe gânduri ! .. Când sórta te prigonesce,
 Fii mândru chĩar în cădere ! ..

CĂPITANII

Măria ta ! Poruncesce ! ..

VIDRA

Și care altă poruncă vė póte da un Răzvan,
 Decăt sabia în mână și 'nainte la dușman !

RĂZVAN (*cu esaltare, scoțēnd sabia*)

Să trăescă négra mórte ! Ne cunóscem fórte bine ! ..

Cine vrea s'o strĩngă 'n brațã, iată calea ! După mine ! ..

CĂPITANIÎ (în cor, apucând armele)

Mormentu'î casă,
Mórtea'î mirésă,
Viermiî sunt nași:
Hai la vrăjmași!..

(ese cu sgomot, repetând cântecul, care se mai aude cât-va timp și apoi se perde în depărtare)

SCENA XVII.

VIDRA (singură)

Mórte!. Dar se póte óre?.. Móră ómenii cei mici,
Precum călcâiul turtesce moșoroiul de furnică;
Însă omul, care lumea ar vrea pe palmă s'o pórté,
Zodia'î, scrisă pe frunte, respinge pizmașa mórte!..

(se gândesce, apoi cu indignațiã)

Dumneđeule puternic! De ce faci tu uriași,
Dacă în rënd cu piticii pradă morțiî vreî să'î lași?..
Cum? Cerésca ta dreptate se pogórá pân' la fiarã:
Vulturul trăesce vécuri, iar musca d'abia o varã,
Și numai omul cel mare, tu, Dómne, îl osândesci
A muri de o potrivã cu muscele omenesci!..

(se cutremurã și dupã o pãusã)

O nu, nu! Rázvan nu móre!.. Orî-ce paiu în astã lume
Are un țel, o ursită, un scop, o țintã anume,
La care trebuî să mérgã, de órba sórtã împins,
Și cade numai atunce, când semnul este atins!..
Calea lui Rázvan e lungã și d'abia se desfășórá:
Pân' la capët e departe... Rázvan nu póte să mórã!
Nici chîar Dumneđeû el-însuși nuschimbã ceea ce'î scris!..

(îute)

In genuchî, Vidro!..

(ingenucheză și ridică ochii în sus)

Îertare!..

(cu spaîmă, punând mâna la ochi)

Visul meu!.. Grozavul vis!..

(sculându-se cu energiă)

Și de ce să stați aice!.. Dați 'mă un arc, o săgătă :
Vidra scie să se lupte, Vidra poate să se bată!..

(se repede la armătura de pe părete și se oprește)

Dar copilul meu!.. O Dómnne! e cumplit al mumei dor!..
*(pe prag, în fața Vidrei, apare Răzvan, greu rănit, susținut
de Vulpoiu și de Redaș).*

A! Scăpat!.. Ce fericire!..

(apucându'l de mână cu efusiune)

Tu!..

SCENA XVIII.

Vidra, Răzvan, Redașul, Vulpoiu

RĂZVAN *(cu o voce slabă, pe când Vulpoiu și Redașul îl de-
pun pe divan)*

Am biruit și mor!...

(aretând cu mâna la cadavrul lui Sbierea)

Nu'mi diceai tu óre, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea,
Îubind cinstea și mărirea, precum el îubia averea?..

(Vidra ingenucheză și își ascunde fața în mână)

Ce'i trebuie lui acuma aurul strîns în grămădi?

Ce'mi folosește domnia?.. Aci p'amendoî ne veți

Praf, pulbere și cenușă, acei ce din lăcomiă,

El pentr'o bîetă lescae, eî pentr'un cîas de domniă,

Ne cruțând nemica 'n lume, ne sciind nemica sfînt,

Uitam că vieța'i o clipă între légăn și mormînt!..

(cu durere)

Mi se 'ntunecă vederea... Peptu'mi arde, arde, arde!..

Jumătatea firii mele de cea-l'altă se desparte...
Egrozav!.. Nu'mi place mórtea!.. Înse unde'î moş-Tănas?..

REDAŞUL

Aperându-te pe tine, mort în luptă a remas!..
Eū n'am murit!.. Prósta viéţă, bat'o trăsnetul s'o bată!..
Mult aş fi dat, măiculiţă, să mor cu dēnsul o dată!..

(*Vulpoiu plânge*)

RĂZVAN (*în agoniă*)

Nu mai vęđ... Ah, capul!.. Capul!.. Mórtea... o pri-
vesc... mă chăamă!..

Vidro!.. İubito!.. ascultă... O rugămintē... Eşti mamă!..

(*face o sforţă şi se scóltă în piciorē*)

Învaţă copilul nostru, ca să nu doréscă 'n veci
Bunuri ce scilipesē ca sticla, bunuri fragede şi seci!..

(*şovăind*)

Ţigan!.. Ţigan!.. Apă!.. apă!..

(*cade mort lângă cadavrul lui Sbierēa*)

REDAŞUL

Decăt o aşā domniă,

Miř de tunete, măi bine un petec de ređăşiă!..

Zmeul zmeilor să'ncapă într'un stânjen de mormint!..

VULPOIU (*cu spařmă*)

Nu veđi, că'î mórta şi Vidra?.. N'a đis un singur cuvint,
Nici o vorbă, nici un Ţipet, privind pe Răzvan că móre!..

VIDRA (*sculându-se palidă, dar liniştită*)

Voī puteţi vorbi ş'a plânge!..

VULPOIU

Dómnă!..

VIDRA (*cu despreţ*)

Pe voī nu vę dóre!..

Finele actului V.

VERIFICAT
1987

ANTICARIAT NR. 4
LEI 20

zlei